

SUOMEN
maatalous ja
MAASEUTUELINKEINOT
2011

Katsauksen laatinut työryhmä

Ahlstedt Jaana	taitto, toimitus
Jansik Csaba	luku 2.5
Järvinen Jyri	luku 4.2
Knuuttila Marja	luku 1.1
Koikkalainen Kauko	luku 5
Koivisto Anu	luku 2.4
Latukka Arto	luku 4.2
Liesivaara Petri	luku 2.2, 3
Miettinen Antti	luku 5
Myyrä Sami	luku 4.3
Niemi Jarkko	luku 2.3
Niemi Jyrki	luku 2.1, 2.5, 3, yhteenveto, toimitus
Rantala Olli	luku 4.1
Rantamäki-Lahtinen Leena	luku 1.2
Tauriainen Jukka	luku 4.1
Vihinen Hilikka	luku 6
Voutilainen Olli	luku 6
Väre Minna	luku 1.3

Taloustutkimus

JULKAISUJA 111

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2011

Jyrki Niemi ja Jaana Ahlstedt (toim.)

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
Agrifood Research Finland
Economic Research
PUBLICATIONS 111

ISBN 978-951-687-158-8 (nid.)
ISBN 978-951-687-159-5 (PDF)
ISSN-L 1798-5900
ISSN 1798-5897 (Painettu)
ISSN 1798-5900 (Verkkajulkaisu)

Copyright
MTT Taloustutkimus

Julkaisija
MTT Taloustutkimus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki
<http://www.mtt.fi/mttl>

Jakelu ja myynti
MTT Taloustutkimus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki
puh. 020 772 004, fax 020 772 040
s-posti: julkaisut@mtt.fi

Painatus
Vammalan Kirjapaino Oy 2011

Esipuhe

MTT taloustutkimus julkaisee vuosittain Suomen maataloutta ja maaseutuelinkeinoja tarkastelevan vuosikatsauksen. Katsauksessa luodaan läpileikkaus maa- ja elintarviketalouden sekä laajemmin maaseudun tilaan ja tapahtuneeseen kehitykseen viimeisimmän tiedon valossa. Lisäksi luodataan tulevaisuutta toimialaa koskevista ajankohtaisista haasteista ja kehitysnäkymistä. Julkaisu tarjoaa kuten aikaisemminkin ajankohtaisen tietopaketin alalla työskenteleville sekä alasta kiinnostuneille.

Olemme viime vuosina saaneet tottua markkinatilanteiden nopeaan vaihteluun tuotantopanoksissa sekä maatalous- ja elintarviketuotteissa. Syksyn 2010 viljanhintojen nopea nousu lähelle vuoden 2008 alun huipputasoa on jatkanut keskustelua haavoittuvista elintarvikemarkkinoista, jossa eri tekijöiden vaikutukset aiheuttavat toistuvasti epävakautta. Yhä tärkeämpään rooliin on noussut ruokamarkkinoiden toimivuus ja hintavaihteluiden kestävämpi hallinta. Niin kotimaassa kuin kansainvälisessäkin keskustelussa ruoan saataavuus, turvallisuus, ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen, ympäristökuormitus ja uusiutuvan energian tavoitteet ovat usein toistuvia aiheita.

Maatalous- ja elintarvikemarkkinoiden hintavaihtelut panos- ja tuotehinnoissa näyttäytyvät haastavana yhtälönä yrittäjälle. Samanaikaisesti maatalouden teknologiamuutos sekä ripeä rakennekehitys asettavat yrittäjyydelle uudenlaisia osaamisen tarpeita. Tuotantoprosessit, teknologiavalinnat, markkinahintojen muutosten vaikutukset talouteen ja politiikkavaikutukset on hallittava kokonaisuutena. Samalla yrityskoon kasvaessa myös riskit liiketoiminnassa kasvavat.

Maatalouspolitiikassa katseet on suunnattu tänä vuonna Komission loppuvuoden 2010 tiedonannon pohjalta käynnistyneisiin tarkempiin sisältö- ja ennen kaikkea kehysvalmisteluihin. Valmistelua ei helpota se, että EU:n maatalouspolitiikan uudistuksessa tavoitellaan yhä kokonaisvaltaisempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. On odotettavissa, että maatalouspolitiikan uudistuksessa yhä enemmän painoarvoa sekä poliittisessa keskustelussa että itse politiikan sisällössä saavat alue-, ympäristö-, maaseutu-, ilmasto-, kauppa- ja energiapoliittiset painotukset. Tällaisen kokonaisuuden hallinta tuo myös haasteita uudistuksen aikatauluun. Odotetuista linjauksista, vuonna 2014 käyttöönotettavan uuden ohjelmakauden budjettirakenne ja -määrä sekä siinä yhteisen maatalouspolitiikan osuus, on kuitenkin vielä tulossa. Komission lainsäädäntöehdotusta parlamenttikäsittelyineen tulevan politiikan sisällöstä ja rahoituskehyksistä odotetaan keskusteluun aikaisintaan kesällä 2011.

Käsillä olevan julkaisun erityisteemoissa tarkastellaankin ajankohtaista EU:n maatalouspolitiikan uudistusta Suomen näkökulmasta. Lisäksi tarkastellaan maaseutuyritysten menestymistä ja yrittäjyyden edistämistä, hiljattain julkistettua kansallista vieraslajistrategiaa, valkuaisomavaraisuuden lisäämismahdollisuuksia Suomessa sekä maatalouden uutta kokonaistason laskentaa.

Esitän MTT:n puolesta parhaimmat kiitokset julkaisun toimittaneille professori Jyrki Niemelle ja tutkimussihteerille Jaana Ahlstedtille sekä julkaisun kirjoittamiseen osallistuneille asiantuntijoille.

Helsingissä 2. päivänä toukokuuta 2011

Pasi Rikonen
Yksikön johtaja
MTT taloustutkimus

Sisällysluettelo

1. Maatalouden toimintaympäristö	5
1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana.....	5
1.2. Maaseudun yrittäjäyys.....	10
1.3. Suomalainen maatila	14
2. Maatalous- ja elintarvikemarkkinat.....	18
2.1. Maailmanmarkkinoiden kehitys	18
2.2. Peltokasvituotanto.....	20
2.3. Kotieläintuotanto	25
2.4. Puutarhatuotanto	32
2.5. Elintarvikemarkkinat	36
3. Maatalouspolitiikka	43
3.1. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka.....	43
3.2. EU-maataloustuet Suomessa	45
3.3. Kansallinen tuki.....	47
3.4. Maatalouden rakennetuet ja lomituspalvelut	49
4. Maatalouden taloudellinen tila.....	52
4.1. Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys.....	52
4.2. Suomen maa- ja puutarhatalouden talouskehitys.....	59
4.3. Maatalouden tuottavuuskehitys	62
5. Maatalous ja ympäristö.....	64
5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset	64
5.2. Maatalouden ympäristöohjelma 2007–2013	67
5.3. Vesiensuojelun suuntaviivat	69
5.4. Puheenaiheita ja tulevaisuuden näkökulmia.....	70
6. Maaseutu- ja aluepolitiikka	74
6.1. Maaseutualueiden muutos Suomessa	74
6.2. Maaseudun kehittämisen kokonaisuus Suomessa	75
6.3. Kansalliset maaseutupoliittiset ohjelmat ja sen rooli Suomen maaseutupoliitikassa.....	78
6.4. Maatalouden sosio-ekonominen merkitys maaseutualueilla	80
6.5. Maaseudun voimavarat.....	82
Liitetaulukot.....	87

Erityisteemat

Valkuaisomavaraisuus – onko se mahdollista?.....	30
CAP 2013-uudistus Suomen näkökulmasta	50
Maatalouden kokonaistason laskenta uudistuu	57
Ehdotus kansalliseksi vieraslajistrategiaksi valmistui	72
Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen.....	83

1. MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana

Elintarvikkeiden ja juomien kulutusmenot ovat Suomessa yhteensä 20,2 mrd. euroa vuodessa. Tästä kotiin hankittujen elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus on hieman yli puolet, 11,6 mrd. euroa.

Kotiin hankittujen elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus kotitalouksien kaikista kulutusmenoista on pienentynyt Suomessa vanhojen EU-maiden tasolle. Vuonna 2009 osuus nousi edellisvuoden 12,4 %:sta 13 %:iin, mikä selittyy kotitalouksien talustilanteen heikentymisellä.

Kun myös alkoholijuomat ja kodin ulkopuolella tapahtuva ruokailu huomioidaan, on elintarvikemenojen osuus 22,6 %:ia kotitalouksien kulutusmenoista. Ulkona tapahtuvan ruokailun osuus on 6 %, mikä on vanhojen EU-maiden tasoa (7,2 %) hieman alhaisempi.

Kun elintarviketalouden rahavirtaan sisällytetään yksityisten ja julkisten kulutusmenojen lisäksi elintarvikkeiden vienti sekä maataloustuotantoon liittyvät tuet, on elintarviketaloudessa vuosittain liikkuvien rahavirtojen arvo noin 24,3 mrd. euroa. Tämä vastaa 14 %:ia Suomen bruttokansantuotteesta (BKT).

Elintarvikkeiden ja juomien kulutusmenot, milj. euroa.	2008	2009	%-muutos
Yhteensä	20052	20221	1
Elintarvikkeet*	10399	10593	2
Alkoholittomat juomat*	984	988	0
Alkoholijuomat*	3081	3271	6
Ravitsemuspalvelut (ruokailu ulkona)	5588	5369	-4

*Kotiruokailu
Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus kotitalouksien kulutusmenoista, %.

	2008	2009
EU 27	13,0	13,1
EU 15	12,3	12,5
Ranska	13,5	13,5
Ruotsi	12,4	..
Saksa	11,4	11,2
Suomi	12,4	13,0
Tanska	11,4	11,3
Viro	20,6	22,3
Yhdistynyt kuningaskunta	9,1	9,7

Lähde: Eurostat National accounts, Statistic Sweden.

Maa- ja puutarhatalouden tuotanto

Maa- ja puutarhatalouden tuotannon bruttoarvo oli kansantalouden tilinpidon mukaan 5,9 mrd. euroa vuonna 2009, kun tuotannon tuki (2,1 mrd. euroa) otetaan huomioon. Tuotannon bruttoarvo laskee 4 %:ia edellisvuoden 6,1 mrd. eurosta. Tuotannon aleneminen maataloudessa oli pienempi kuin koko taloudessa, joten maa- ja puutarhatalouden arvonlisäys BKT:hen nousi 2,1 %:iin vuonna 2009 edellisvuoden 1,9 %:sta. Muutokset maatalouden arvonlisäyksessä eivät selity yksinomaan sääolojen aiheuttamilla määrävaihteluilla, vaan myös tuote- ja panoshintojen vaihtelut heijastuvat alan tuloksessa aikaisempaa enemmän.

Maataloustuotannon bruttoarvosta välituotteiden osuus on noin puolet eli 2,7 mrd. euroa vuonna 2009 ja 3,1 mrd. euroa edellisvuonna. Välituotteita ovat esimerkiksi lannoitteet, rehut, sähkö ja liikennepolttoaineet sekä erilaiset palvelut.

Maatalous on pääomavaltainen elinkeino erilaisine koneineen ja rakennuksineen. Vuonna 2009 maatalouden osuus kansantalouden kokonaisinvestoinneista nousi 3,4 %:iin edellisvuoden 3,0 %:sta. Maatalouden osuus kokonaisinvestoinneista on alan BKT-osuutta selvästi suurempi.

Elintarvikkeiden jalostus

Elintarviketeollisuuden tuotannon bruttoarvo pieneni 10,4 mrd. euroon vuonna 2009 edellisvuoden 10,6 mrd. eurosta. Välituotekäyttö puolestaan supistui 8,1 mrd. eurosta 7,8 mrd. euroon. Välituotekäytön supistuttua tuotannon bruttoarvoa enemmän elintarviketeollisuudessa syntyvä arvonlisäys kasvoi vuonna 2009 edellisvuoden 2,5 mrd. eurosta 2,6 mrd. euroon.

Välttämättömyyshyödykkeitä valmistava elintarvikeala pärjäsi heikentyneessä taloustilanteessa muita aloja paremmin, sillä elintarviketeollisuuden osuus BKT:sta kasvoi vuoden 2008 1,5 %:sta 1,8 %:iin vuonna 2009. Elintarviketeollisuuden osuus teollisuuden alojen arvonlisäyksestä kasvoi edellisvuoden 6,9 %:sta 9,7 %:iin vuonna 2009.

Elintarviketeollisuus on sekä tuotannon bruttoarvolla että arvonlisäyksellä mitattuna Suomen viidenneksi suurin teollisuudenala sähkötekniisten laitteiden valmistuksen, massan- ja paperijalostuksen, kone- ja laitevalmistuksen sekä metalliteollisuuden jälkeen.

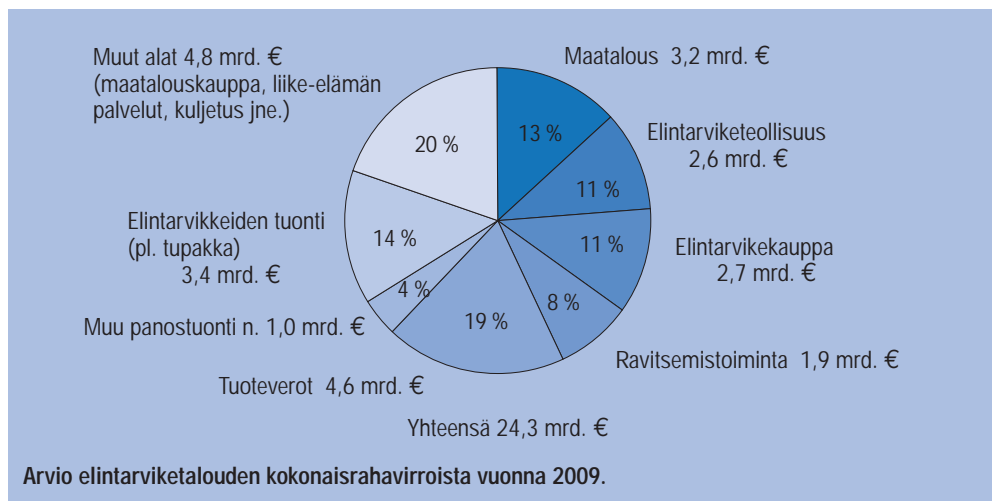
Elintarviketeollisuuden tuotanto on maataloutta raaka-ainevaltaisempaa, sillä välituotteiden osuus on yli 70 %:ia tuotannon bruttoarvosta. Tarvitsemansa raaka-aineet teollisuus hankkii pääosin kotimai-

selta maa- ja puutarhataloudelta, sillä kuljetuskustannusten takia merkittävä osa elintarviketeollisuutta on riippuvainen kotimaisesta raaka-aineesta. Tuontituotteiden osuus tuotannon bruttoarvosta on noin 14 %:ia eli noin 1,4 mrd. euroa.

Elintarviketeollisuuden aineelliset investoinnit kotimaassa laskivat vuonna 2009 vajaaseen 0,4 mrd. euroon edellisvuoden reilusta 0,4 mrd. eurosta. Elintarviketeollisuuden investointien osuus kokonaisinvestoinneista säilyi kuitenkin edellisvuoden tasolla, 1,1 %:ssa kokonaisinvestoinneista. Investointitaso on kuitenkin selvästi alle alan BKT-osuuden.

Elintarvikkeiden kotimainen kauppa

Kauppa vastaa elintarvikkeiden loppujakelusta kuluttajalle. Elintarvikekaupan tuotannon arvo on alkutuotantoa ja jalostusta hankalammin saatavissa, sillä kaupan myyntiin sisältyy elintarvikkeiden ohella myös muita päivittäis- ja kestopuutustavaroita. Tilastokeskuksen kaupan tilinpäätöstietojen mukaan päivittäistavara-kaupan liikevaihto oli 15 mrd. euroa vuonna 2009. Kasvua edellisvuodesta oli noin 4 % heikentyneessä taloustilanteessa. Elintarvikkeiden osuus päivittäistavara-kaupasta on noin 80 %:ia.

Elintarvikkeiden tukku- ja vähittäiskaupan arvonlisäyksen eli osuuden BKT:hen arvioidaan olevan noin 2,7 mrd. euroa. Elintarvikkeet vaativat paljon käsittelyä, joten palkoilla on merkittävä osuus kaupan arvonlisäyksessä. Muita suuria kustannuseriä ovat kuljetus ja logistiikka sekä erilaiset liike-elämän ja kiinteistöalan palvelut.

Kaupan asema ketjun loppupäässä poikkeaa alkutuotannosta ja jalostuksesta. Kauppa ei elintarviketeollisuuden tavoin ole riippuvainen kotimaisesta alkutuotannosta ja pystyy kilpailuttamaan kotimaista elintarviketeollisuutta tehokkaasti sekä keskenään että ulkomaisten yritysten kanssa.

Elintarvikekauppa on edelleen pitkälti kotimaista ja perustuu ketjuuntuneeseen tukku- ja vähittäiskauppaan, jossa tavaranhankinta koti- ja ulkomailla on keskitetty. Pienet markkinat ja korkeat kuljetuskustannukset eivät ole houkuttelleet Suomeen muita ulkomaisia kauppaketjuja vuonna 2002 tulleen saksalaisen Lidlin lisäksi.

Elintarvikkeiden ulkomaankauppa

Talustilanteen heikentyessä elintarvikkeiden tuonnin arvo (CN 1–24) ei vuonna

2009 enää kasvanut vaan laski hieman edellisvuoden tasosta 3,6 mrd. euroa 3,5 mrd. euroon. Myös elintarvikvientiin talustilanne vaikutti ja elintarvikkeiden viennin arvo supistui vuoden 2008 1,4 mrd. eurosta 1,2 mrd. euroon vuonna 2009.

Kokonaistuonnin supistuessa voimakkaasti elintarviketuonnin osuus koko tuonnin arvosta nousi vuoden 2008 5,8 %:sta 8,1 %:iin vuonna 2009. Vastaavasti elintarvikeviennin arvo nousi 2,1 %:sta 2,6 %:iin vuonna 2009 kokonaisviennin supistuessa lähes kolmanneksella.

Vuonna 2010 elintarviketuonnin arvo kasvoi jälleen ollen 3,9 mrd. euroa eli 7,6 %:ia kokonaistuonnista. Samoin elintarvikeviennin arvo kääntyi kasvuun vuonna 2010 ollen 1,3 mrd. euroa eli 2,5 %:ia kokonaisviennistä.

Juomat kuten alkoholi sekä hedelmät ovat tärkeimpiä tuontielintarvikkeitä. Osa tuonnista on sellaisia alkutuotannon tuotteita, joita ei voida tuottaa kotimaassa (kahvi, kaakao, tee) tai joiden tuotanto ei ole riittävää (vihannekset ja hedelmät). Samankaltaisten tuotteiden kuten juustojen, juomien ja makeisten ristikkäiskauppa on myös lisääntynyt merkittävästi.

Maatalouden¹ ja elintarviketeollisuuden bruttokansantuoteosuus (perushintaan) ja investoinnit (käyvin hinnoin).

Vuosi	010, 014	DA	010, 014	DA	Osuus investoinneista	
	Maatalous ja siihen liittyvät palvelut milj. €	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus milj. €	Maatalous ja siihen liittyvät palvelut %	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus %	Maatalous ja siihen liittyvät palvelut %	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus %
2009	3 196	2 632	2,1	1,8	3,4	1,1
2008	3 057	2 478	1,9	1,5	3,0	1,1
2007	3 254	2 439	2,0	1,6	3,3	1,2
2006	2 892	2 276	2,0	1,6	3,3	1,1
2005	2 918	2 350	2,1	1,7	3,4	1,3
2004	2 827	2 318	2,1	1,7	3,4	1,1
2003	2 875	2 395	2,3	1,9	3,9	1,5
2002	2 935	2 384	2,3	1,9	4,3	1,6
2001	2 924	2 231	2,4	1,8	3,8	1,4

¹Maatalous tuotannontekijähintaan, sisältää tuotetukipalkkiot ja tuotantotukipalkkiot.

Lähde: Kansantalouden tilinpito 2000–2009 ennako, Tilastokeskus.

Elintarvikkeiden lisäksi tuodaan muita tuotannossa tarvittavia panoksia kuten raaka-aineita jalosteita ja rehuja varten, polttoaineita ja erilaisia kemikaaleja sekä valtaosa työkoneista ja laitteista.

Elintarviketalouden verot ja tuet

Valtio osallistuu elintarvikeketjun toimintaan veroja keräämällä ja ohjaamalla tukea maatalouteen. Arvonlisäveron ohella kuluttajat maksavat elintarvikkeiden ja juomien hinnoissa valmisteveroja, ja tuotannossa käytettäviin panoksiin sisältyviä energiaveroja. Lisäksi elintarvikeketjun palkoista ja pääomatuloista kertyy tuloveroa.

Elintarvikkeiden ja juomien arvonlisä- ja valmisteverokertymä säilyi vuonna 2009 edellisvuoden 4,6 mrd. euron tasolla. Vuonna 2010 verokertymä aleni 4,3 mrd. euroon ja vuodelle 2011 odotetaan hieman nousua. Elintarvikkeiden arvonlisäverokertymä aleni vuonna 2009 hiukan edellisvuodesta 1,7 mrd. euroon. Vuonna 2010 elintarvikkeiden arvonlisäverokertymä oli 1,3 mrd. euroa ja vuodelle 2011 odotetaan hieman nousua.

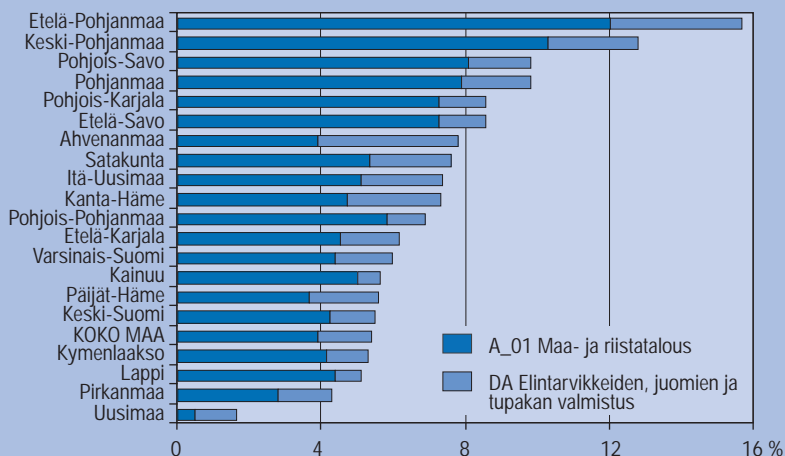
Ravintolapalveluiden arvonlisäverokertymä säilyi vuonna 2009 edellisvuoden

1,2 mrd. euron tasolla, laski vuonna 2010 1,1 mrd. euroon ja myös vuodelle 2011 odotetaan hieman laskua. Alkoholijuomien arvonlisäverokertymä säilyi vuonna 2009 noin 0,5 mrd. euron tasolla ja vuonna 2010 verokertymä nousi 0,6 mrd. euroon. Alkoholijuomaveron kertymä nousi 1,2 mrd. euroon vuonna 2009 ja 1,3 mrd. euroon vuonna 2010.

Elintarvikkeiden arvonlisävero aleni 17 %:sta 12 %:iin syksyllä 2009 ja nousi 13 %:iin heinäkuussa 2010. Ravintolapalvelujen vero puolestaan aleni 22 %:sta elintarvikkeiden arvonlisäveron tasolle 13 %:iin heinäkuussa 2010. Elintarvikkeiden arvonlisäverokertymä on noin 10 %:ia arvonlisäveron kokonaiskertymästä. Ravitsemispalvelut ja alkoholi mukaan lukien elintarvikkeiden arvonlisävero kattaa lähes 20 %:ia valtion alv-kokonaiskertymästä.

Maatalouden eri tukimuodot, yhteensä noin 2,1 mrd. euroa, rahoitetaan joko kokonaan EU-varoin, EU:n ja kansallisin varoin tai kokonaan kansallisista varoista. EU:lta tukea tulee noin 0,8 mrd. euroa.

EU:lta tukea maatalouteen tulee noin 0,8 mrd. euroa. Suomen jäsenmaksut Euroopan unionille valtion talousarviosta vuonna 2009 olivat noin 1,7 mrd. euroa.

Maatalouden ja elintarviketeollisuuden työlliset (%) maakunnittain vuonna 2008. Lähde: Aluetilinpito, Tilastokeskus.

Elintarviketalouden kerrannaisvaikutukset

Maatalouden, elintarvikejalostuksen ja kaupan ohella elintarvikeketjun tuotantoon osallistuvat muut alat. Elintarviketuotantoa palvelevat muun muassa maatalouden tarvikekauppa, kuljetus- ja varastointi sekä erilaiset liike-elämän ja kiinteistöalan palvelut. Käytännössä elintarviketuotannon vaikutukset yltävät kaikkialle taloudessa kemianteollisuutta, energiantuotantoa sekä vesi- ja jätehuoltoa myöten.

Kerrannaisvaikutuksia aiheuttaa myös kotitalouksissa käytettäessä elintarviketuotannossa syntyneitä tuloja tavaroiden ja palvelujen hankintaan. Maaseudulla kotitalouksien kulutuksella voikin olla maatalouden panoskysyntää suurempi taloudellinen vaikutus.

Investointivaikutuksista osa valuu etenkin konehankintoina ulkomaille. Rakentamisen vaikutukset kohdistuvat koneinvestointeja suuremmin alueelle. Rakennusinvestointeja on maatalouden ja jalostuksen ohella tehty viime aikoina elintarvikekaupassa.

Elintarvikeketjun työllisyys- vaikutukset

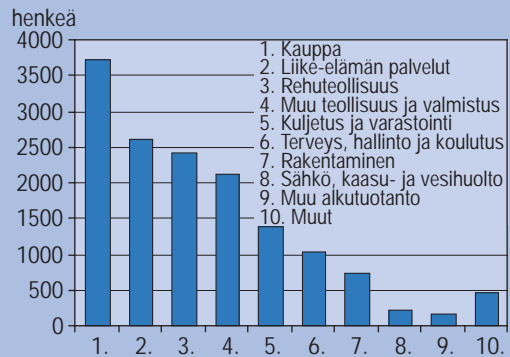
Maatalouden työllisten määrä on vuonna 2010 noin 84 000 henkeä eli 3,4 %:ia työllisestä työvoimasta. Edellisvuodesta muutos oli 4 000 henkeä. Maatalouden työllisten määrä on suurempi kuin alan osuus BKT:sta. Maatalouden työllisten määrä on pudonnut kaikissa maakunnissa tilaluvun vähenemisen ja koneiden työtä korvaavan vaikutuksen vuoksi.

Lukumääräisesti eniten maatalouden työllisiä on Etelä-Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pohjois-Savossa. Suhteellisesti eniten maatalous työllistää Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla edelleen yli 10 %:ia, Vaasan rannikkoseudulla 8 %:ia,

Savossa ja Pohjois-Karjalassa yli 7 %:ia alueen työllisistä. Hankkimalla ostopanoksia maatalous työllistää kotimaassa myös muilla aloilla kuten teollisuudessa, kaupassa, jakelussa ja energiantuotannossa yhteensä noin 15 000 henkeä. Nämä työpaikat sijoittuvat kuitenkin yleensä taajamiin ja kuntakeskuksiin eli muualle kuin varsinaiselle maaseudulle.

Elintarviketeollisuus työllistää noin 38 000 henkilöä. Työllisten osuus 1,5 %:ia koko maan työllisistä vastaa alan osuutta BKT:sta. Elintarviketeollisuuden työpaikoista lähes neljännes sijaitsee Uudellamaalla. Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla kussakin on noin 10 %:ia elintarviketeollisuuden työllisistä. Suhteellisesti selvästi eniten elintarviketeollisuus työllistää Etelä-Pohjanmaalla 3,6 %:ia alueen työllisistä. Kanta-Hämeessä ja Keski-Pohjanmaalla elintarviketeollisuuden työllisten osuus on noin 2,5 %:ia alueen työllisistä.

Alkutuotannon ja jalostuksen työpaikkojen vähentyessä elintarvikeketjun palvelualueiden kuten kaupan ja ravitsemispalvelujen työpaikat ovat lisääntyneet. Talouden heikentyessä ravitsemispalvelujen työllisten määrä laski edellisvuodesta 500 hengellä ollen 65 700 henkilöä vuonna 2009. Päivittäistavarakauppa työllisti vuonna 2009 yhteensä 46 766 henkeä. Kasvua edellisvuoteen oli lähes 1 400 henkeä.

Maatalouden välituotekäytön työllisyysvaikutukset aloittain vuonna 2007 (työlliset henkeä).

1.2. Maaseudun yrittäjyys

Suomalainen maaseutu on muuttunut nopeasti. Erilaisten maaseutualueiden kehitys on myös eriytynyt voimakkaasti. Monilla harvaanasutuilla alueilla väestö on vähentynyt ja ikääntynyt nopeasti, toisaalta kaupunkien läheisellä maaseudulla ihmisten ja yritysten määrä on kasvanut voimakkaasti.

Maaseudun pienyritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: perustuotantotiloihin, monialaisiin tiloihin ja muihin maaseudun pienyrityksiin. Perustuotantotiloilla harjoitetaan maa- ja metsätaloutta. Monialaisilla maatiloilla harjoitetaan maa- ja metsätalouden lisäksi myös muun toimialan yritystoimintaa. Muita maaseutuyrityksiä ovat puolestaan maaseudulla sijaitsevat pienyritykset, joilla ei ole maatilakytkeä.

Suomessa oli vuonna 2007 yhteensä 309 000 yritystä. Maaseudulla arvioitiin vuonna 2007 olevan runsaat 137 600 pienyritystä, joista 33 % oli perustuotantotiloja, 17 % monialaisia tiloja ja 50 % muita pienyrityksiä.

Maatilatalous on edelleen tärkein yksittäinen maaseutuelinkeino. Suomalaisen maatilatalouden rakenne ja sen muutokset esitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 1.3.

Monialaiset tilat Suomessa ja Euroopassa

Tiloja, jotka harjoittivat vuonna 2007 maatalouden ohella muuta yritystoimintaa, oli 23 200, eli 34 % suomalaisista tiloista oli

monialaisia. Uutta tietoa monialaisten tilojen määrästä saadaan vuoden 2010 tulosten julkistamisen yhteydessä. Muun yritystoiminnan aloittaminen liittyy usein tilan toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin; tuotteille ja palveluille on muodostunut uutta kysyntää, toisaalta maatalouden haasteet ovat saaneet viljelijäperheet hakemaan uusia toimeentulon lähteitä.

Vuonna 2007 monialaisia tiloja oli lukumääräisesti eniten Etelä-Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa. Suhteellisesti eniten monialaisia tiloja löytyi Uudeltamaalta, Lapista ja Ahvenanmaalta, vähiten Pohjois-Savosta ja Pohjois-Pohjanmaalta.

Tilat toimivat lukuisilla eri toimialoilla. Suurin osa (70 %) tiloista toimi palvelualoilla vuonna 2007. Palvelualoihin kuuluvia toimialoja ovat mm. maatilamatkailu, urakointi sekä kuljetus- ja kiinteistöalan palvelut. Yleisiä toimialoja ovat myös matkailu ja erilaiset muut palvelut. Viime vuosina erityisesti uusiutuvaa energiaa tuottavien monialaisten tilojen määrä on kasvanut ja suurimmaksi teollisuuden toimialaksi onkin noussut energiantuotanto.

Yli kolmannes monialaisista tiloista harjoittaa useampaa kuin yhtä maatalouden ulkopuolista toimialaa. Muu yritystoiminta on suurimmalla osalla tiloista tiiviissä kytköksessä maatalouteen siten, että tilan kalustoa, rakennuksia, aluetta tai tuotteita käytetään yritystoimintaan ja tilan haltija, puoliso, perheenjäsen tai ainakin yksi tilayhtymän osakas osallistuu siihen. Tällaisia maatalouden kanssa yhteisiä resursseja

Suomalaiset maaseutuyritykset vuosina 2000–2007.

Vuosi	2000	2002/2003	2004/2005	2007	muutos 2000–2007, %
Yhteensä	136 400	130 400	131 500	137 600	1
Perustuotantotilat	58 000	50 150	45 200	45 000*	-22
Monialaiset tilat	21 800	23 550	24 300	23 200	6
Ilman maatilataustaa toimivat yritykset	56 600	56 700	62 000	69 400 ^e	23

^e MTT taloustutkimuksen ennakoarvio, * puutarhayritykset mukana

Lähteet: MMMtike. Maaseudun pienyritysrekisteri (www.mtt.fi/pienyritysrekisteri).

käyttävää yritystoimintaa harjoitti kaikkiaan 79 % suomalaisista monialaisista tiloista. Valtaosalla (65 %) tiloista muuta yritystoimintaa verotetaan yhdessä maatalouden kanssa maatilatalouden verolain alaisena.

Tiloilla harjoitettava muu yritystoiminta on luonteeltaan usein melko pienimuotoista. Vuonna 2007 noin 40 %:lla tiloista yritystoiminnan liikevaihto oli alle 10 000 euroa, toisaalta 15 % prosentilla tiloista muun yritystoiminnan liikevaihto ylitti 100 000 euroa. Muu yritystoiminta työllisti noin 22 300 henkilötyövuotta 2007. Suu-

rimman osan työstä tekevät edelleen viljelijäperheet itse, mutta ulkopuoliset työntekijät ovat kasvattaneet merkitystään.

Eurooppalaisella tasolla monialaisia tiloja on tilastoitu vasta vuodesta 2003 lähtien, ja mukana ovat vain ne tilat, joilla maatalouden resurssit ja muu yritystoiminta linkittyvät tiiviisti toisiinsa (ns. ”other gainful activities”). Vuonna 2007 Euroopassa oli kaikkiaan 1,35 milj. monialaista tilaa. Monialaisten tilojen suhteellinen osuus kaikista tiloista on kasvanut viime vuosina koko Euroopan unionin alueella, mut-

Monialaisten tilojen määrä vuosina 2000, 2003, 2005 ja 2007.

Toimiala	2000	2003	2005	2007
Monialaisia tiloja yhteensä	21 838	23 551	24 295	23 179
<i>Muu alkutuotanto kuin maa- ja metsätalous</i>	744	1 328	1 815	1 505
Kalojen, rapujen yms. viljely tilalla	112	102	64	120
Turkistarhaus	632	647	510	505
Porotalous	*	423	574	471
Kalastus	*	156	144	191
Muu alkutuotanto	*	*	523	218
<i>Teollisuus</i>	4 786	4 140	3 753	4 774
Elintarvikkeiden jalostus	1 065	846	684	620
Muiden tuotteiden jatkojalostus	134	78	152	140
Puun jatkojalostus	1 349	1 134	889	1 122
Käsityöt	274	337	277	413
Uusiutuvan energian tuotanto	648	701	820	1 286
Turpeen tuotanto	311	267	217	286
Metallituotteiden valmistus	625	580	541	700
Muu valmistus	380	197	173	207
<i>Rakentaminen**</i>	*	697	881	1 043
<i>Kauppa</i>	1 056	1 234	1 299	1 299
<i>Palvelut</i>	15 019	16 143	16 547	14 470
Matkailu, majoitus, virkistyspalvelut	2 272	2 041	1 865	1 627
Urakointi	8 880	9 039	10 013	8 539
Hoito- ja hoivapalvelut	263	249	234	309
Kuljetus	1 055	1 083	833	782
Liike-elämää palveleva toiminta	*	736	680	661
Hevostalouden palvelut (tallipaikkojen vuokraus, hevosten valmennus)	*	717	734	882
Kiinteistöhoito, siivous ja ympäristönhoitopalvelut	*	*	264	190
Muut palvelut	2 549	2 278	1 924	1 480
Muut	233	*	*	88

*Toimialaluokitus osittain erilainen, kyseistä toimialaa ei kysytty ko. vuonna.

**Raivaus, purku ja pohjarakentaminen luettu koneurakointiin.

Lähde: Tike.

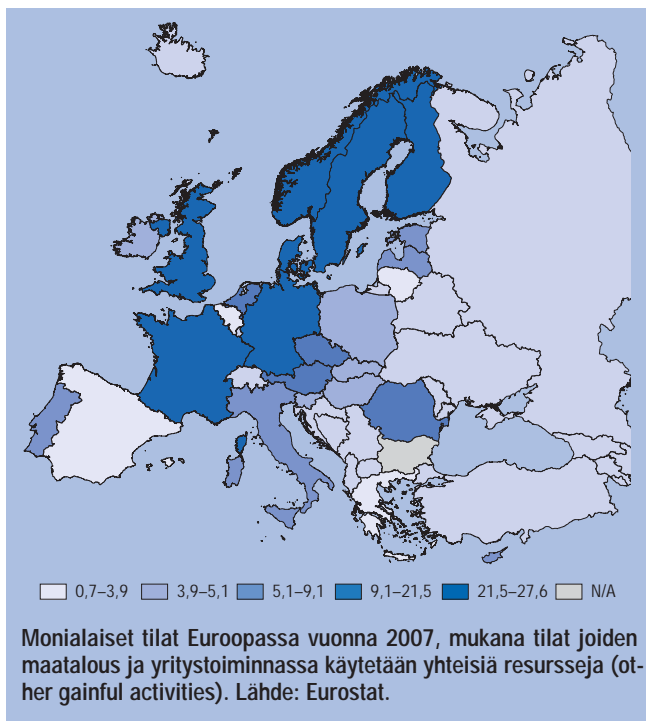
ta keskimäärin noin 10 % tiloista on monialaisia. Lukumääräisesti monialaisia tiloja on eniten Romaniassa, Ranskassa ja Italiassa. Monialaisuus on tilalukuun suhteutettuna yleisintä Pohjois- ja Länsi-Euroopassa. Esimerkiksi Suomessa, Norjassa, Ranskassa ja Iso-Britanniassa on tilalukuun suhteutettuna paljon monialaisia tiloja. Romaniaa ja Kyprosta lukuun ottamatta kaikissa maissa monialaisten tilojen viljelijät ovat nuorempia kuin viljelijät keskimäärin. Monialaiset tilat ovat sekä Suomessa että EU:ssa yleensä taloudellisella koolla mitattuna hieman isompia kuin muut tilat, vain Alankomaissa monialaisten tilojen koko oli pienempi kuin muiden tilojen.

Maaseudun muut yritykset

Maaseudun pienyritysten määrän ja rakenteen kehittämisessä on alueellisia eroja, ja maaseudun yritysten määrä seuraa yleistä taloudellista kehitystä. Yritysten määrä on kasvanut ydinmaaseudulla ja kaupunkien läheisellä maaseudulla, mutta syrjäisillä alueilla niiden määrä on säilynyt suunnilleen samana. Seuraavassa esitellään muutamia keskeisiä maaseutuelinkeinoja ja niiden kehittymistä.

Energiantuotanto ja bioenergia

Maaseudun resursseilla on kasvava rooli etenkin bioenergian ja muun uusiutuvan energian tuotannossa. Bioenergiaa saadaan metsissä, soilla ja pelloilla kasvavista biomassoista sekä yhdyskuntien, maatalouden ja teollisuuden energiantuotantoon soveltuvista orgaanisista kiinteistä, nestemäisistä ja kaasumaisista biojätteistä. Bioenergian osuus on neljännes Suomen energianku-

lutuksesta edustaen lähes 90 %:ia uusiutuvista energialähteistä.

Suurin osa maataloilla tuotettavasta ja käytettävästä bioenergiasta on metsästä peräisin olevaa haketta tai polttopuuta. Ruokohelpi on maatalouden merkittävin energiakasvi. Sato myydään pääasiassa suurten voimalaitosten polttoaineeksi. Bioenergiaturakointia, johon kuuluvat muun muassa biodieselin, etanolin ja biokaasun tuotanto, harjoitti vuonna 2007 noin 200 maatilaa, joista noin 30 tilalle se oli liikevaihdoltaan tärkein toimiala. Kaikkiaan bioenergian tuotantoa harjoitti 502 pk-yritystä vuonna 2009. Vuonna 2008 toimialan yritysryhmittäin yhteenlaskettu liikevaihto oli 775 miljoonaa euroa. Liikevaihto kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna 5,7 % Ala työllisti vuonna 2008 noin 4 000 henkilöä, ja tulevaisuudessa määrän odotetaan kasvavan.

Suomessa bioenergian käytön lisäystavoite vuoteen 2020 mennessä on 28 terawattituntia pitkän aikavälin ilmast- ja energiastrategian mukaisesti. Vuonna 2009 suomalaisten energiankulutus oli kokonaisuudessa noin 368,7 terawattitun-

tia (1 326 236 TJ), kun kulutus oli laske-
nut 6 % edellisvuodesta. Valtaosin energi-
anlähteenä ovat öljy, ydinvoima, kivihiili ja
maakaasu.

Elintarvikkeiden jalostus

Suomessa oli vuonna 2010 noin 2 900 elin-
tarvikealan yritystä. Suuri osa elintarvikkei-
ta jalostavista yrityksistä sijaitsee maaseu-
dulla. Ala on polarisoitunut harvoin isoi-
hin ja lukuisaan määrään pieniä yrityksiä.
Suurin osa (71 %) yrityksistä työllisti alle
5 henkeä. Yleisimpiä toimialoja ovat lei-
pomotuotteiden valmistus ja lihan jatko-
jalostus. Elintarvikkeiden jatkojalostusta
harjoitti vuonna 2007 kaikkiaan lähes 800
maatilaa, joista noin 600 oli sellaisia, että
elintarvikkeiden jatkojalostus oli tilan yri-
tystoiminnan päätoimiala. Maatiloilla ylei-
simpiä toimialoja ovat vihannesten, juures-
ten ja marjojen jatkojalostus, leipomotuo-
tteiden valmistus sekä teurastus ja lihan jat-
kojalostus.

Maaseutumatkailu

Maaseutumatkailu on se osa matkailuelin-
keinoa, joka ammentaa mahdollisuuten-
sa maaseudun luontaisista voimavarois-
ta. Maaseutumatkailuyrityksiä on arviol-
ta 4 900 kpl ja näiden yhteenlaskettu liike-
vaihto arviolta noin 510 milj. euroa. Mat-
kailun teemaryhmän toteuttaman käyttö-
asteseurannan mukaan vuosi 2007 oli erit-
tään hyvä. Maaseutumatkailun kehitysnä-
kymät myös pitkällä aikavälillä näyttävät
suotuisilta.

Hevostalous

Hevostaloudella tarkoitetaan tässä hevos-
kasvatusta, hevosten hoitopalveluiden tuot-
tamista, valmennustoimintaa, ratsastuskou-
lutoimintaa ja hevosiin matkailutoimintaa.
Hevostalous on yksi nopeimmin kasvavista
maaseudun toimialoista, sillä hevosalan yri-
tystoiminnasta 75 % tapahtuu maatiloilla ja
17 % muutoin maaseudulla. Vuonna 2009

hevosten määräksi arvioitiin noin 75 000.
Suomessa on noin 15 000 tallia, joista nel-
jännes yrityksinä. Hevostalouden rahavirran
on arvioitu olevan noin 830 miljoonaa eu-
roa vuodessa ja sen arvioidaan työllistävän
15 000–16 000 henkeä Suomessa. Alan in-
vestoinnit toimintaympäristöön ovat arvi-
on mukaan noin 23 milj. euroa/vuosi

Raviurheilu on yksi suosituimmista
urheilulajeista. Raveissa starttaa vuosit-
tain noin 9 000 hevosta ja hevospelien ko-
konaisvaihto vuosittain yli 200 milj. euroa.
Suomen Ratsastajainliiton hyväksymiä rat-
sastuskouluja ja harrastetalleja on noin 300.
Yhteensä ratsastustalleja on noin tuhat, jois-
ta puolet on ratsastuskoulujen kaltaisia yri-
tyksiä. Ratsastusta harrastaa noin 150 000
ihmistä, joista suurin osa on aikuisia.

Poronhoito

Porotaloudella on merkittävä rooli pohjoi-
sen harvaanasutun maaseudun elinkeinona:
se luo toimeentulomahdollisuuksia, se on
merkittävä imagollinen sidostoimiala mat-
kailulle ja sillä on myös kulttuurinen mer-
kityksensä. Alan suuri vahvuus on itse pää-
tuote, poronliha. Se on haluttu ja osittain
myös melko pitkälle tuotteistettu erikoi-
selintarvike, jolla olisi enemmän kysyntää
kuin tällä hetkellä on tarjontaa. Porotalou-
den keskeisinä kipupisteinä voidaan pitää
porotalousyritysten heikkoa kannattavuut-
ta, laidunten pinta-alan nähden liian suur-
ta poromäärää sekä tarjontaketjun osittais-
ta tehottomuutta.

Poromäärä on pysynyt suunnilleen sa-
mansuuruisena viimeisen kymmenen vuo-
den aikana, joskin aivan viime vuosina se
on pudonnut hieman. Kaudella 2009/2010
eloporoja oli noin 196 500, ja niitä teuras-
tettiin noin 100 000. Viime vuosina poron-
lihaa on tuotettu 2,3–2,8 miljoonaa kiloa.

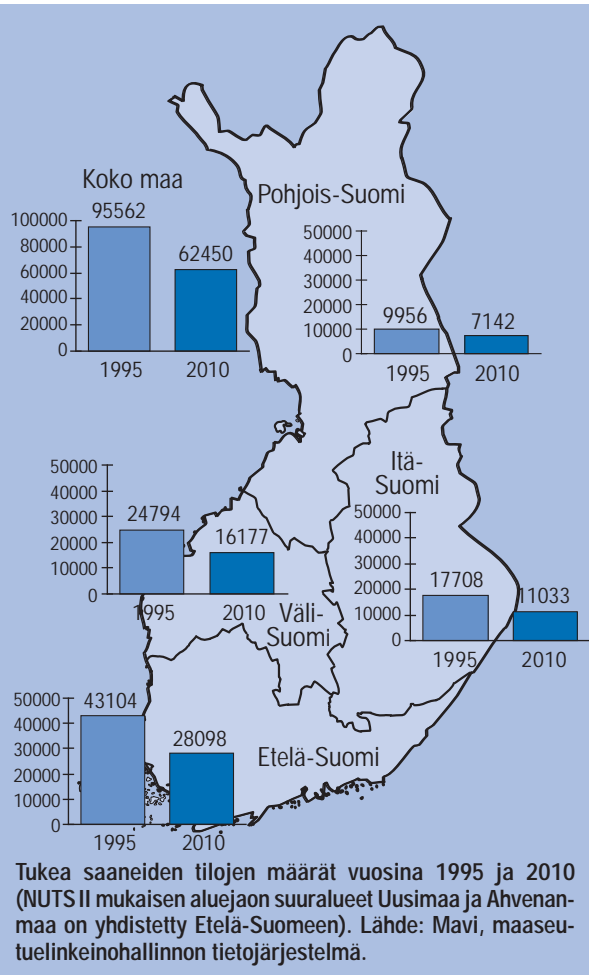
Poronhoitokaudella 2008/2009 poro-
tilojen keskimääräinen liikevaihto oli noin
17 000 euroa ja kannattavuuskerroin 0,33.
Hyvin suurilla porotiloilla (yli 230 elopo-
roa) liikevaihto oli keskimäärin 33 000 eu-
roa ja kannattavuuskerroin oli 0,78.

1.3. Suomalainen maatalo

Tilojen lukumäärä ja kokojakauma

Suomessa oli vuonna 2010 yli yhden pellohehtaarin suuruisia, tukea hakeneita maatiloja kaikkiaan vajaat 62 500 kappaletta. Määrä oli noin 1 300 kappaletta (2,0 %) vähemmän kuin vuonna 2009. Tilamäärän absoluuttinen ja suhteellinen väheneminen vastasi pidemmän aikavälin keskimääräistä tasoa. EU-jäsenyyssä aikana (vuosina 1995–2010) maatilojen määrä on vähentynyt lähes 35 prosenttia; 95 562 tilasta on viidentoista vuoden aikana lopettanut 33 112 tilaa. Tilajoukko on siten pienentynyt keskimäärin 2,8 prosentin vuosivauhdilla. Suhteellisesti eniten tilamäärä on vähentynyt Itä-Suomessa (38 %) ja vähiten Pohjois-Suomessa (28 %). Etelä- ja Väli-Suomessa (35 %) muutos on ollut hitaampaa kuin Itä-Suomessa.

Tilamäärän vähentyessä tilojen keskikoko on suurentunut. Vuosina 1995–2010 tukea saaneiden tilojen keskikoko on kasvanut yli 60 %:lla 22,8 pellohehtaarista 36,5 hehtaariin. Keskikoon vuotuinen kasvu on vaihdellut runsaasta puolesta hehtaarista puoleentoista hehtaariin. Tilojen keskikoko kasvaa pienimpien tilojen määrän vä-

hentyessä ja suurien tilojen lukumäärän lisääntyessä.

Rakennemuutosta kuvastaa erikokoisten tilojen suhteellisissa osuuksissa tapahtunut muutos: viidessätoista vuodessa alle 20 hehtaarin tilojen osuus on pienentynyt

Tukea saaneiden tilojen määrä vuosina 2000–2010.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Koko maa	77 896	75 384	73 386	72 000	71 100	69 088	68 766	66 821	65 292	63 716	62 450
Etelä-Suomi ¹	35 319	34 192	33 375	32 771	32 245	31 272	30 967	29 945	29 368	28 694	28 098
Itä-Suomi	13 675	13 219	12 935	12 630	12 498	12 121	12 173	11 812	11 501	11 218	11 033
Väli-Suomi	20 019	19 443	19 023	18 656	18 458	17 986	17 947	17 574	17 119	16 650	16 177
Pohjois-Suomi	8 883	8 530	8 053	7 943	7 899	7 709	7 679	7 490	7 304	7 154	7 142

¹ NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.

Lähde: Mavi, maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmä.

Tukea saaneiden tilojen kokoluokkajakauma ja keskipeltoala vuonna 2010¹.

Peltoala	Etelä-Suomi ²		Itä-Suomi		Väli-Suomi		Pohjois-Suomi		Koko maa			
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	1995 kpl %	2010 kpl %		
< 10 ha	5 206	19	2 663	24	3 339	21	1 547	22	22 850	24	12 755	20
10–20 ha	5 558	20	2 617	24	3 744	23	1 359	19	30 698	32	13 278	21
20–30 ha	4 274	15	1 791	16	2 623	16	1 001	14	19 669	21	9 689	16
30–50 ha	5 467	20	1 981	18	3 079	19	1 400	20	15 414	16	11 927	19
50–100 ha	5 313	19	1 547	14	2 587	16	1 348	19	5 706	6	10 795	17
> 100 ha	2 187	8	397	4	727	5	466	7	784	1	3 777	6
Tilamäärä, kpl	28 005		10 996		16 099		7 121		95 121		62 221	
Keskipeltoala, ha/tila	39,03		30,28		34,02		33,42		22,77		36,48	

¹ Ei sisällä kasviuoneyrityksiä, joilla ei ole peltoa viljelyksessä.

² NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.

Lähde: Mavi, maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmä.

56 %:sta 42 %:iin ja yli 50 hehtaarin tilojen osuus on vastaavasti yli kolminkertaistunut 7 %:sta 23 %:iin. Tilojen keskikoon kasvusta huolimatta tilarakenne painottuu edelleen suhteellisen pieniin tiloihin. Suuret, yli sadan hehtaarin tilat edustavat noin 6 % tiloista.

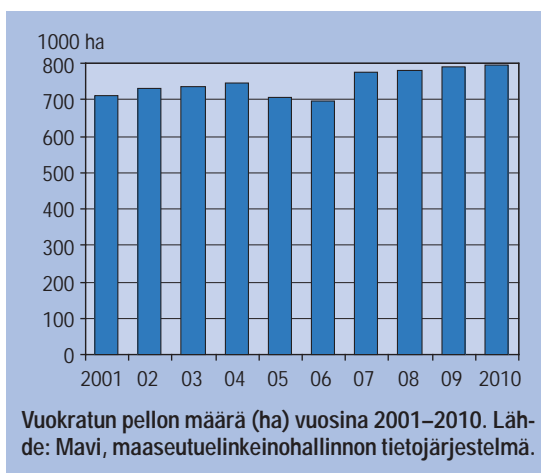
EU-jäsenyyden aikana tilakoon kasvusta noin kaksi kolmasosaa on tapahtunut peltoa vuokraamalla. Vuonna 2010 tukea saaneiden tilojen viljelyksessä olleesta 2,278 milj. hehtaarista noin 797 000 hehtaaria eli 35 % oli vuokratuuta. Vuonna 1995 vastaava osuus oli 22 %. Vuokratun pellon määrä on kasvanut 2000-luvulla noin 12 %. Vuokratun osuuden alueellinen vaihtelu on suurta; Lapin ja Ahvenanmaan TE-keskusten alueilla sijaitsevien tilojen pelloista yli 45 % on muilta vuokratuuta, kun taas Hämeen, Varsinais-Suomen, Itä-Uudenmaan, Kymenlaakson ja Pohjanmaan alueilla alle 33 % pellosta on vuokratuuta.

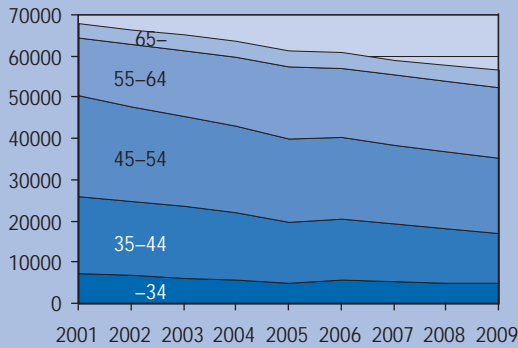
Keskikoon kasvusta huolimatta peltolohkojen pieni koko rajoittaa mm tehokkaiden koneiden hyödyntämistä tiloilla. Peruslohkojen keskikoko oli vuonna 2010 keskimäärin 2,43 ha vaihdellen Etelä-Suomen yli kolmesta hehtaarista Itä- ja Pohjois-Suomen alle kahteen hehtaariin. Pel-

tolohkojen keskikoko ei myöskään ole juuri kasvanut.

Maataloustuotanto perustuu Suomessa lähes yksinomaan perheviljelmiin. Vuonna 2010 tukea saaneista tiloista 88,4 % oli yksityishenkilöiden ja 10,4 % perikuntien sekä perheyhtiöiden ja -yhtymien omistuksessa. Osuuskunnat ja osakeyhtiöt omistivat 1,0 % tiloista, avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt 0,2 % sekä valtio, kunnat, koulut ja seurakunnat 0,03 % tiloista.

Viljelijöiden keski-ikä tukea saaneilla tiloilla oli 51,4 vuotta. Vuodesta 1995 viljelijöiden keski-ikä on kohonnut noin kolmella vuodella. Korkein keski-ikä on Uu-

Viljelijöiden lukumäärä ikäluokittain vuosina 2001–2009. Lähde: Tike, maatilojen rakenne.

dellamaalla, yli 53 vuotta, ja matalin Keski-Pohjanmaalla, alle 50 vuotta. Viljelijäväestön ikääntyessä nuorempien viljelijöiden määrä ja osuus on vähentynyt ja vanhempien kasvanut. Kun vuonna 2001 alle 55-vuotiaiden osuus viljelijöistä oli 74 %, oli vastaava osuus vuonna 2009 enää 62 %. Eniten on vähentynyt alle 40-vuotiaiden osuus; noin 40 %.

Maatalouden tuotantorakenne

Maatalouden tuotantorakenne tilamäärällä mitattuna on muuttunut huomattavasti EU-jäsenyysaikana. Kotieläintilojen osuus kaikista tiloista on vähentynyt ja samalla kasvinviljelytilojen osuus on selvästi kasvanut. Vuonna 2010 tukea hakeneista tiloista 28 % oli kotieläintiloja ja 66 % kasvintuotanto- yms. tiloja. Vastaavat luvut vuonna 1995 olivat 52 % kotieläintiloja ja 39 % kasvintuotantotiloja. Kotieläintalouden osuus maataloustuotannon markkinahintaisesta tuotosta on silti edelleen lähes neljä viidesosaa, ollen 79 % vuonna 2010.

Vuonna 2010 lypsykarjataloutta harjoitti päätuotantosuuntanaan noin 11 000 tilaa eli noin 18 % tukea saaneista tiloista. Vuosina 1995–2010 tilojen määrä on vähentynyt yli 21 000 tilalla eli noin 6,8 %:n vuosivauhdilla. Tuotannon kokonaisarvolla mitattuna lypsykarjatalous on edelleen Suomen maatalouden merkittävin tuotantosuunta. Maidon osuus maataloustuo-

tannon markkinahintaisesta tuotosta on ollut viime vuosina noin puolet (46 % vuonna 2010). Suhteellisesti eniten lypsykarjatiloja on Itä- ja Pohjois-Suomessa; noin 30 % kaikista alueen tiloista. Lypsykarjatilat ovat jakautuneet muita tuotantosuuntia tasaisemmin maan eri osiin.

Sianlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2010 noin 2 040 eli 3,3 % tukea hakeneista tiloista. Päätuotantosuuntanaan porsastuotantoa harjoitti 615 tilaa, sianlihantuotantoa 705 ja yhdistelmätuotantoa 716 tilaa. Sikatilojen määrä on vähentynyt vuosiin 1995–2010 aikana 67 %:lla eli noin 7,2 % vuodessa. Sianlihantuotanto on keskittynyt Etelä- ja Länsi-Suomeen. Sianlihan osuus maataloustuotannon markkinahintaisesta tuotosta on noin 14 %. Se on tuotantoarvoltaan toiseksi tärkein yksittäinen maataloustuote maidon jälkeen.

Naudanlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2010 noin 3 790 eli 6,1 % kaikista tiloista. Naudanlihan osuus maataloustuotannon arvosta on noin 10 %. Vuosina 1995–2010 tilojen määrä on vähentynyt noin 5 300 tilalla eli noin 5,6 %:lla vuodessa. Naudanlihatilojen sijoittuminen maan eri osiin vastaa suunnilleen lypsykarjatilojen alueellista jakaumaa.

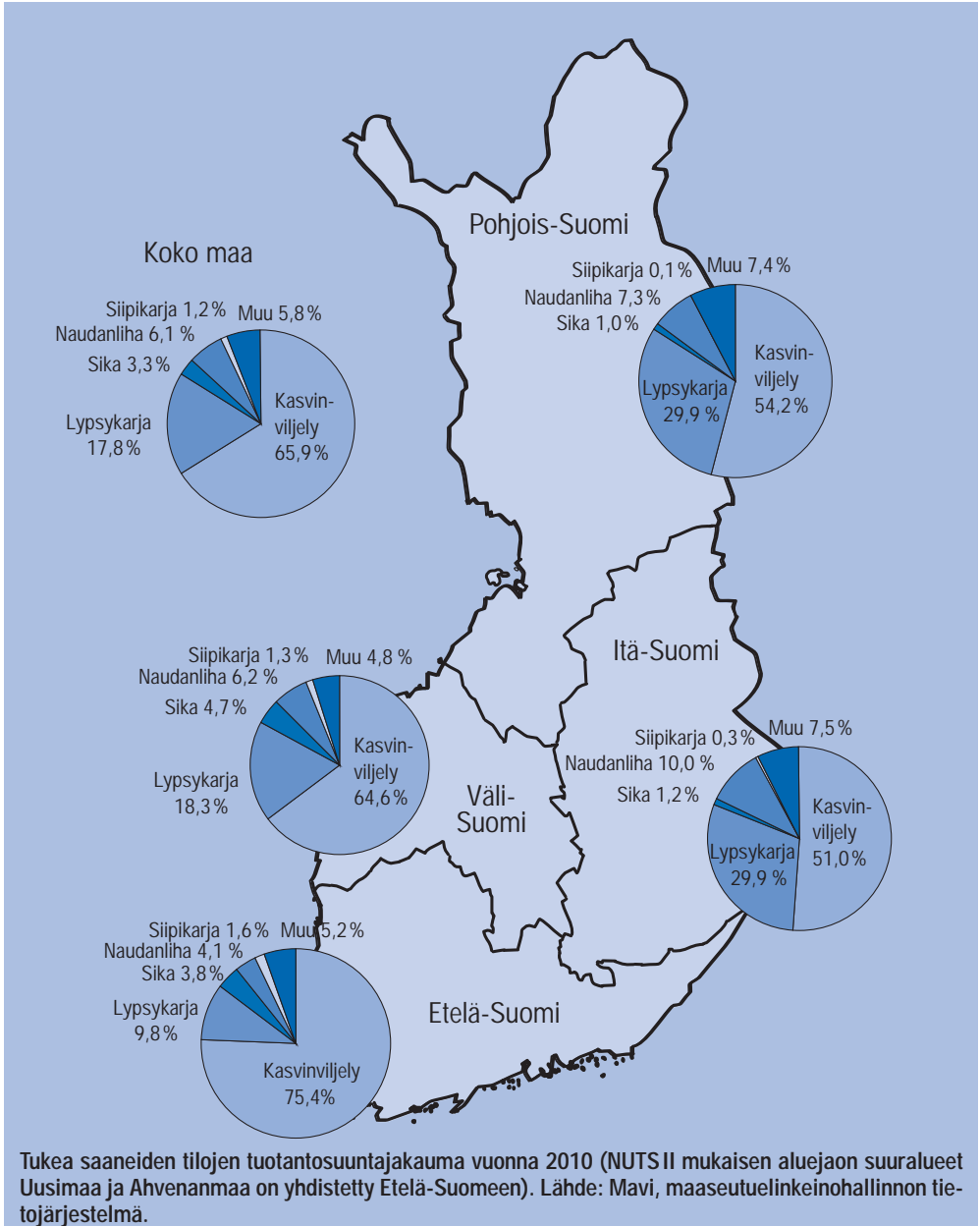
Siipikarjatiloja oli 724 eli noin 1,2 % tukea hakeneista tiloista. EU-vuosina siipikarjatilojen määrä on laskenut 67 % eli noin 7,1 % vuodessa. Erityisesti ovat vähentyneet kananmunantuotantoon erikoistuneet tilat. Tämän seurauksena siipikarjanlihaa tuottavien tilojen osuus siipikarjatoista on kasvanut. Vuonna 2010 noin 56 % siipikarjatoista oli erikoistunut kananmunantuotantoon, 31 % siipikarjanlihan tuotantoon ja 13 %:lla oli jalostuskanala tms. Vuonna 2000 vastaavat osuudet olivat noin 68 %, 21 % ja 12 %. Siipikarjatalous on keskittynyt Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Kasvinviljelytiloja oli vuonna 2010 yhteensä 41 100 kappaletta mikä on lähes 3 900 tilaa enemmän kuin vuonna 1995.

Viime vuosina kasvinviljelytilojen kokonaisuus on tosin vähentynyt. Kasvinviljelytiloista yli puolet sijaitsee Etelä-Suomen ja neljäsosa Väli-Suomen suuralueella, joilla kasvinviljelytilojen määrä on kääntynyt kasvun jälkeen laskuun. Sitä vastoin Itä- ja Pohjois-Suomessa kasvinviljelytilojen määrä ja osuus tiloista on viime vuosina kasvanut. Kasvinviljelytuoton osuus maa-

taloustuotannon markkinahintaisesta tuotosta oli vuonna 2010 lähes 21 %.

Suomessa metsä on olennainen osa maatilaa. Vuonna 2010 tukea saaneilla maataloilla oli metsämaata keskimäärin 50 ha. Alueellinen vaihtelu on kuitenkin suurta. Varsinais-Suomessa metsää on keskimäärin noin 30 ha, kun Lapissa metsää on keskimäärin 106 hehtaaria tilaa kohti.

2. MAATALOUS- JA ELINTARVIKEMARKKINAT

2.1. Maailmanmarkkinoiden kehitys

Kansainvälisillä maataloustuotemarkkinoilla on eletty viimeisten vuosien aikana nopeiden muutosten aikaa. Tapahtuneet suuret ja äkilliset maataloustuotteiden hintavaihtelut ovat yllättäneet kaikki markkinaosapuolet.

Vuosina 2007–2008 koettiin viljamarkkinoilla lähes ennen näkemättömiä hinnan vaihteluja. Viljasta maksettiin maailmalla yli tuplasti edellisvuosiin verrattuna. Myös maitotuotteiden maailmanmarkkinahinnat olivat edellisvuosia selvästi korkeammalla tasolla.

Voimakasta nousua seurasi kuitenkin vuoden 2008 puolivälin jälkeen hintojen nopea lasku. Kesällä 2010 viljan hinnat lähtivät maailmanmarkkinoilla taas vauhdilla ylöspäin.

Hintamuutosten taustalla on ollut sekä satunnaisia että rakenteellisia syitä. Poikkeuksellisten sääolojen aiheuttamat sato-vaihtelut tärkeillä maataloustuotantoalueilla ja maailman taloustilanne selittävät ison osan hintamuutosten äkillisyydestä ja suuruudesta.

Vuosina 2007–2008 maailmantalous oli ylikuumentunut ja raakaöljyn hinta erittäin korkealla. Lisäksi sekä vehnän että riisin varastotilanne oli ennätyskellisen pieni.

Myös spekulatiivisen rahan määrän kasvu hyödykepörssimarkkinoilla vaikutti hinnanmuodostukseen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa osakkeiden hintojen lasku syksyllä 2007 sai rahan hakeutumaan enenevässä määrin maataloushyödykkeisiin.

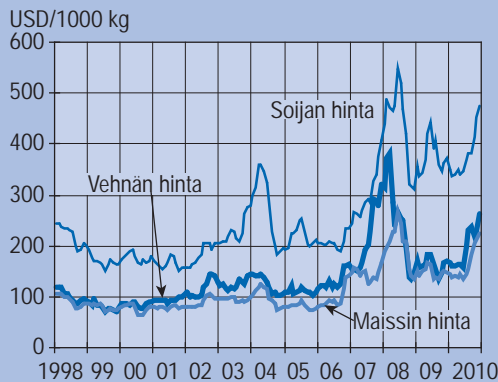
Vuonna 2008 viljan hinta puolestaan laski paljon ennakoitua jyrkemmin ja alemmalle tasolle kuin oletettiin. Maailmalla saatiin hyvä viljasato ja varastot kasvoivat. Maailmantalous

ajautui taantumaan ja maataloushyödyke-markkinoille sijoitetut rahat hävisivät yhtä nopeasti kuin olivat sinne tulleetkin. Ilman taantumaa hintaromahdus olisi tuskin ollut yhtä suuri.

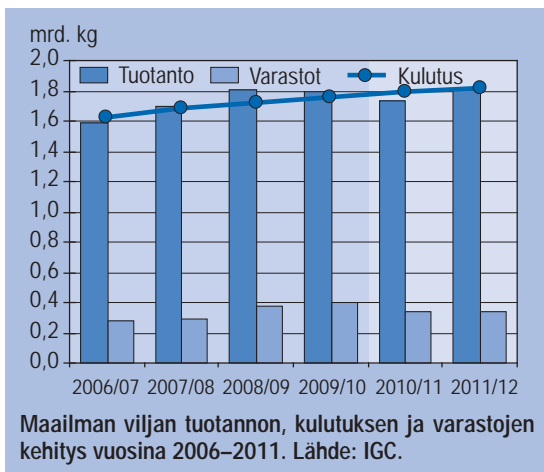
Viljan hinnan nopea nousu kesällä 2010 lähti puolestaan liikkeelle uutisista Mustanmeren alueen kuivuudesta ja sen myötä syntyvistä sadon menetyksistä. Mustanmeren alue (Venäjä, Ukraina ja Kazakstan) on ollut viime vuosina suurimpia viljan viejiä maailmanmarkkinoilla.

Venäjän asettama vientikielto elokuussa 2010 hermostutti tuojamaita entisestään kärjistäen hinnan nousua. Vuodenvaihteen 2010/2011 sateet puolestaan heikensivät Australian vehnän laatua, ja tulvat tuhosivat osan sadosta. Argentiinaa vaivasi La Nina-sääilmästä johtuva kuivuus.

Sekä kuluvan että tulevan kauden viljantuotanto jää arvioiden mukaan alle kulutuksen, eli varastot pienenevät. Kansainvälinen viljaneuvosto IGC (International Grain Council) arvioi huhtikuussa 2011 viljamarkkinakauden 2010/11 tuotantomääräksi 1 730 milj. tonnia, ja kulutukseksi 1 790 milj. tonnia. Tuotanto jäisi näin ollen 60 milj. tonnia eli runsaat 3 % kulutusta pienemmäksi. Maailman vehnäntuo-

Maissin, soijan ja vehnän maailmanmarkkinahinta vuosina 1998–2010. Lähde: USDA, CBOT, CBR.

tanto olisi IGC:n arvion mukaan 650 milj. tonnia ja kulutus 662 milj. tonnia.

Tulevana satovuonna tuotannon ennustetaan kasvavan kaikilla merkittävillä tuotantoalueilla korkeiden hintojen vetämänä. IGC arvioi vilja-alan kasvavan viljamarkkinakaudella 2011/12 noin 4 %:lla, mikä vastaisi runsaan 1 800 milj. tonnin kokonaistuotantoa. Tuotanto kasvaisi edellisvuodesta, mutta jäisi silti niukasti alle kulutuksen, jonka ennustetaan kasvavan.

Maitotuotteiden kysyntä maailmalla kasvaa puolestaan Aasian ja erityisesti Kiinan talouskasvun vetämänä. Kysynnän kasvun myötä hinnat kääntyivät selvään nousuun vuoden 2010 loppupuolella. Vuoden 2010 alusta juustojen, maitojauheiden ja voin hinnat ovatkin nousseet runsaassa vuodessa merkittävästi. Esimerkiksi voin hinnassa nousua on ollut noin 30–40 %, juustossa ja maitojauheissa 15–25 %.

Myös lihan maailmanmarkkinahinnat ovat nousseet kysynnän kasvun myötä. Muutokset lihamarkkinoilla ovat kuitenkin olleet paljon pienempiä kuin vilja- tai maitomarkkinoilla. Viimeisen vuoden aikana hintojen nousu on ollut FAO:n tilaston mukaan runsaat 10 %.

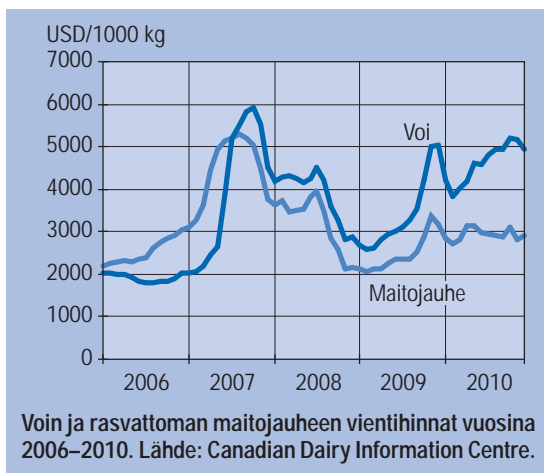
Vastedes maataloustuotteiden maailmanmarkkinahintoja kirittävät

väestön kasvu ja sen vaurastuminen. Maapallon väestö kasvaa noin 80 miljoonalla ihmisellä vuosittain. Lisäksi Aasian väkirikkaiden maiden ”kilpa-juoksu” kohti korkeampaa elintasoaa merkitsee, että yhä useammat ihmiset alkavat kuluttaa yhä enemmän lihaa ja maitotuotteita. Kotieläinten kasvatusta puolestaan nielee suuret määrät viljaa. Se edellyttää yhä suurempien peltoalojen muuttamista ihmisravinnon tuotannosta eläinrehun tuotantoon. Siten sekä viljan että lihan hinta nousee.

Maataloustuotteiden hintoihin ja hintaodotuksiin vaikuttaa myös viljan kysynnän kasvu biopolttoaineiden raaka-aineeksi. Biopolttoaineiden kasvava tuotanto vie osan peltoalasta, jolla on perinteisesti kasvatettu ruokaa tai rehuviljaa.

On todennäköistä, että maataloustuotteiden tarjonnan voimakkaat vaihtelut sekä niiden aiheuttamat suuret hintavaihtelut ovat tulleet jäädäkseen. Pienetkin viestit sätönäkymien muutoksista heijastuvat nykyisin nopeasti maailmanmarkkinahintoihin.

Maataloushyödykkeiden hintojen vaihtelun takana on myös syitä, jotka eivät ole suoraan kytköksissä ruoan kysynnän ja tarjonnan väliseen tasapainoon. Kuten luotto-kriisissä, odotuksilla, spekulatioilla ja epäluuloilla on osuutensa hintavaihteluissa.

2.2. Peltokasvituotanto

Vuonna 2010 koettiin suuria vaihteluita niin sääoloissa kuin viljamarkkinoilla. Suomen viljasato oli vuosikymmenen alhaisin. Viljan kokonaissato jäi noin 3 miljardiin kiloon, mikä on 30 % vähemmän kuin vuonna 2009. Pieni viljasato oli pääosin seurausta vilja-alan supistumisesta 16 % vuoteen 2009 verrattuna. Nurmen kokonaissato jäi puolestaan 8 % pienemmäksi kuin vuonna 2009 kasvaneesta viljelypinta-alasta huolimatta. Viljelykasvien hinnoissa nähtiin suuri hintapiikki heinäelokuun vaihteessa.

Sääolot

Vuosi 2010 muistetaan äärimmäisistä sääilmiöistä. Lämpimän kesän aikana rikottiin useita lämpöennätyksiä. Vuosi muistetaan myös kesän pahoista rajuilmoista ja pitkiä hellejaksoista. Kylmän alku- ja loppuvuoden takia koko maan keskilämpötila oli kuitenkin 0,6 astetta alle pitkäaikaisen keskiarvon. Vuoden keskilämpötila vaihteli maan lounaisosan 5 asteesta Pohjois-Lapin -3 asteeseen.

Vuoden 2010 alin lämpötila, $-41,3\text{ }^{\circ}\text{C}$, mitattiin helmikuun 20. päivänä Kuhmon Kalliojoella. Vuoden korkein lämpötila, $+37,2\text{ }^{\circ}\text{C}$, joka on myös valtakunnallinen lämpöennätys, mitattiin Joensuun lentokentällä Liperissä heinäkuun 29. päivänä.

Terminen kasvukausi 2010 oli kestoajaltaan normaali. Kasvukausi alkoi etelässä 25–26. huhtikuuta ja päättyi 11. lokakuuta. Kasvukauden pituus oli Etelä-Suomessa 169 päivää. Itä-, Keski- ja Länsi-Suomessa kasvukausi oli noin 160 päivää. Pohjois-Suomessa kasvukausi oli 135 päivää eli hiukan normaalia pidempi.

Lämpimästä kesästä johtuen kasvukauden lämpösumma oli keskimääräistä suurempi. Jokioisissa lämpösummaa kertyi $1\,500\text{ }^{\circ}\text{C}$ (pitkän ajan keskiarvo $1\,245\text{ }^{\circ}\text{C}$), Jyväskylässä $1\,402\text{ }^{\circ}\text{C}$ ($1\,134\text{ }^{\circ}\text{C}$) ja Rovaniemellä $966\text{ }^{\circ}\text{C}$ ($879\text{ }^{\circ}\text{C}$).

Koko maassa satoi keskimäärin noin 560 millimetriä. Sademäärä oli noin 30 millimetriä tavanomaista vähemmän. Kesällä sateissa oli kuitenkin suuria alueellisia eroja. Suomen lounaisosasta Kainuuseen ulottuvalla vyöhykkeellä satoi paikoin yli 650 millimetriä. Keväällä sademäärät olivat paikoin kaksinkertaisia tavanomaiseen verrattuna, kun taas kesän sademäärät olivat alle puolet tavanomaisesta. Kesän ja koko vuoden suurin yhden vuorokauden sademäärä, 69,5 millimetriä, mitattiin Rautjärven Simpeleellä elokuun 4. päivänä.

Pinta-alat ja satotasot

Suomessa on käytössä olevaa maatalousmaata noin 2,3 milj. ha, joka on 6,8 % kokonaisalasta ja 7,5 % maapinta-alasta. Maatalousmaan osuus pinta-alasta on Suomessa pieni verrattuna Euroopan unionin keskiarvoon, joka on 46,7 %.

Vuonna 2010 Suomessa kasvoi viljaa noin 951 500 hehtaarilla, mikä on 16 % vähemmän kuin vuonna 2009. Nurmikasviala sen sijaan kasvoi vuodesta 2009. Viljan kokonaistuotanto laski edelliseen vuoteen verrattuna 30 % eli tuotanto oli yhteensä noin 2 989 milj. kg.

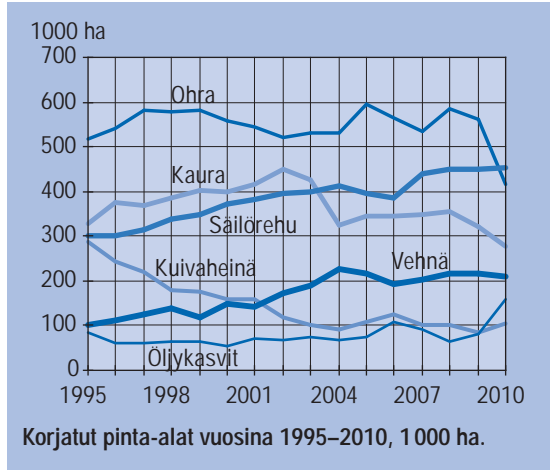
Rehuviljan pinta-ala oli vuonna 2010 yhteensä 715 100 ha ja kokonaissato 2 196 milj. kg. Rehuviljan kokonaissadon pieneminen 34 %:lla vuodesta 2009 johtuu pääosin muuttuneesta pinta-alasta, sillä vuonna 2010 rehuviljoja korjattiin 21 % pienemmältä pinta-alalta kuin edellisellä vuonna. Rehuviljojen laatua heikensi alhainen hehtolitrapaino ja kauran pieni jyväkoko.

Rehuohrasadosta vain 49 % oli hehtolitrapainoltaan yli 64 kg, kun edellisellä vuotena osuus oli yli 80 %. Alueellinen vaihtelu oli suurta, sillä Uudellamaalla peräti 90 % rehuohrasta oli hehtolitrapainolta yli 64 kg, kun Etelä-Savossa saman arvon saavutti vain 10 % sadosta. Kauran hehtolitrapaino oli vuonna 2010 matalin yli kahteenkymmeneen vuoteen. Kaura-

sadosta 71 % ylitti 52 kilon hehtolitrainon, joka on rehuteollisuuden yleisesti käytössä oleva vähimmäisvaatimus. Suurimokauralta yleisesti vaaditun 58 kilon hehtolitrainon ylitti vain 3 % sadosta, kun vuonna 2009 vastaava luku oli 27 %.

Vuoden 2010 mallasohran sato laski 61 % edelliseen vuoteen verrattuna. Kokonaissato oli 244 milj. kg, josta lähes neljännes eli noin 55 milj. kg oli mallaskelpoista. Maltaaksi kelpaamattoman sadon määrään vaikutti erityisesti korkeaksi noussut valkuaispitoisuus.

Vuonna 2010 leipäviljoja korjattiin yhteensä 236 400 ha:n alalta ja satoa tuli yhteensä noin 793 milj. kg. Kokonaissato laski vuoteen 2009 verrattuna 15 %, mikä johtuu kevätvehnän keskimääräistä pienemmästä hehtaarisadosta.

Syys- ja kevätvehnän sato oli yhteensä 724 milj. kg, josta noin 485 milj. kg täytti leipävehnän laatuvaatimukset. Kevätvehnän kokonaissato oli noin 636 milj. kg ja syysvehnän noin 88 milj. kg. Syysvehnäsäätä saatiin vuotta 2009 ja myös pitkän ai-

Tärkeimpien viljelykasvien korjatut pinta-alat ja sadot vuosina 2009 ja 2010.

	2009			2010		
	Ala 1 000 ha	Sato kg/ha	yht. milj. kg	Ala 1 000 ha	Sato kg/ha	yht. milj. kg
Syysvehnä	16,4	3 890	63,7	22,3	3 970	88,5
Kevätvehnä	199,8	4 120	823,3	188,9	3 370	635,9
Ruis	16,4	2 550	41,7	25,2	2 720	68,5
Ohra	561,8	3 860	2 171,0	417,4	3 210	1 340,2
Kaura	322,0	3 460	1 114,7	278,3	2 910	809,7
Seosvilja	15,0	3 020	45,3	19,4	2 380	46,5
Herne	4,2	2 660	11,2	6,1	2 190	13,4
Peruna	26,4	28 610	755,3	25,2	26 210	659,1
Sokerijuurikas	14,8	37 710	559,0	14,6	37 120	542,1
Heinä	86,1	3 370	289,7	106,1	3 600	382,4
Säilörehu	450,3	17 690	7 964,7	451,6	17 890	8 081,3
Tuorerehu	14,7	7 870	115,7	13,6	8 820	120,3
Tuorevilja	69,8	4 970	346,9	57,5	4 180	245,0
Rypsi	69,9	1 690	118,0	141,5	1 120	158,6
Rapsi	11,0	1 980	21,9	16,2	1 230	19,9
Laidun	78,7			77,3		
Muut kasvit	47,1			55,1		
Yhteensä	2 004,4			1 916,3		
Kesanto ja hoidettu viljelemätön pelto	229,8			307,0		

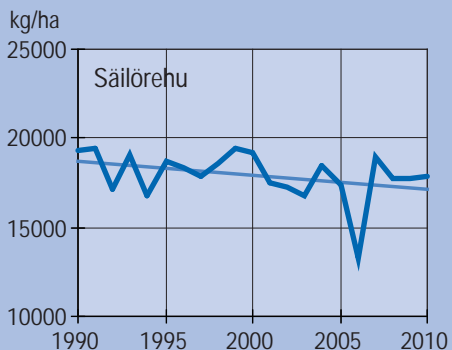
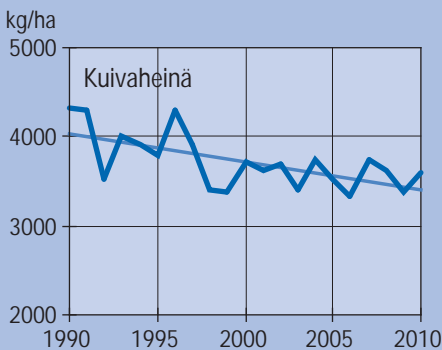
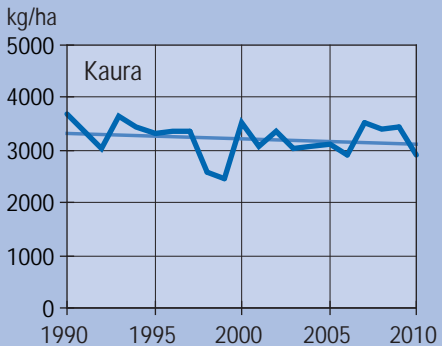
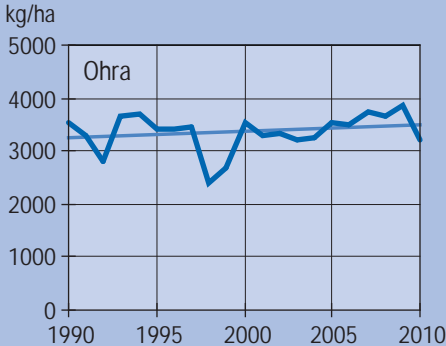
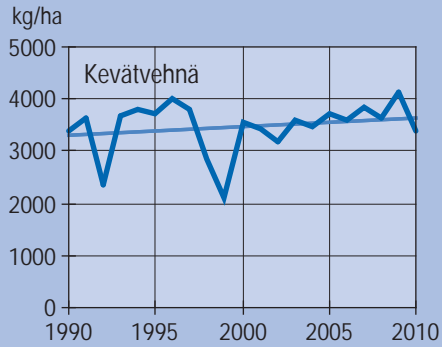
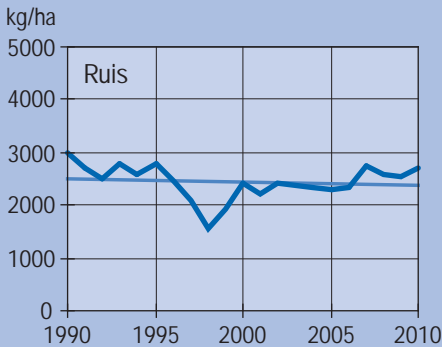
Lähde: Tike

kavälin keskimääräistä parempi hehtaari-
sato. Kevätvehnästä leipäviljakelpoista oli
70 % ja sadon valkuaispitoisuus oli korkea
ja hehtolitrapaino keskimäärin hyvä. Alu-
eelliset erot olivat kuitenkin vehnän osal-
ta suuria.

Rukiin kokonaissato, noin 68 milj. kg,
kasvoi 64 % vuodesta 2009. Yli 90 % täs-
tä sadosta oli leipäviljakelpoista, kun edel-
lisvuonna vain puolet sadosta kelpasi leipä-
viljaksi. Syksyllä 2010 rukiin kylvöala oli

noin 29 000 ha. Syysrukiin kylvöala nousi
peräti 43 % edellisestä vuodesta.

Säilörehun pinta-ala oli noin 452 000
ha, mikä on 2 % enemmän kuin vuonna
2009. Kokonaissato oli noin 7 400 milj. kg,
joka on 8 % enemmän kuin edellisvuonna.
Säilörehun keskisato oli noin 17 890 kg/ha
eli keskimääräistä hieman suurempi. Kui-
vaheinäala kasvoi edellisestä vuodesta, ol-
len 106 600 ha. Kuivaheinästä saatu sato
oli 382 milj. kg, mikä on 32 % korkeampi

Tärkeimpien kasvien hehtaarisadot vuosina 1990–2010. Lähde: Tike.

kuin vuonna 2009. Hehtaarisato oli lähellä kymmenen vuoden keskiarvoa eli 3 600 kg/ha. Vuoden 2010 laidunala oli 77 200 ha, joka on hiukan vähemmän kuin edellisenä vuotena. Tuorerehun ala hieman laski edellisestä vuodesta, ollen 13 600 ha.

Vuonna 2010 perunan kokonaissato oli noin 659 milj. kg, josta ruokaperunan osuus oli 291 milj. kg. Kokonaissato oli 13 % pienempi kuin vuonna 2009, jolloin perunasta saatiin selvästi keskimääräistä parempi hehtaarisato.

Vuonna 2010 sokerijuurikkaan kokonaissato oli 542 milj. kg, mikä on 3 % vähemmän kuin vuonna 2009. Viljelyala säilyi lähes samana kuin edellisenä vuotena, ollen 14 600 ha. Hehtaarisato oli 37 120 kg/ha, mikä on lähes sama kuin vuonna 2009 ja 3 % korkeampi kuin sokerijuurikkaan kymmenen vuoden keskimääräinen hehtaarisato. Suomen 81 milj. kilon sokeriintiö ylittyi hieman vuonna 2010.

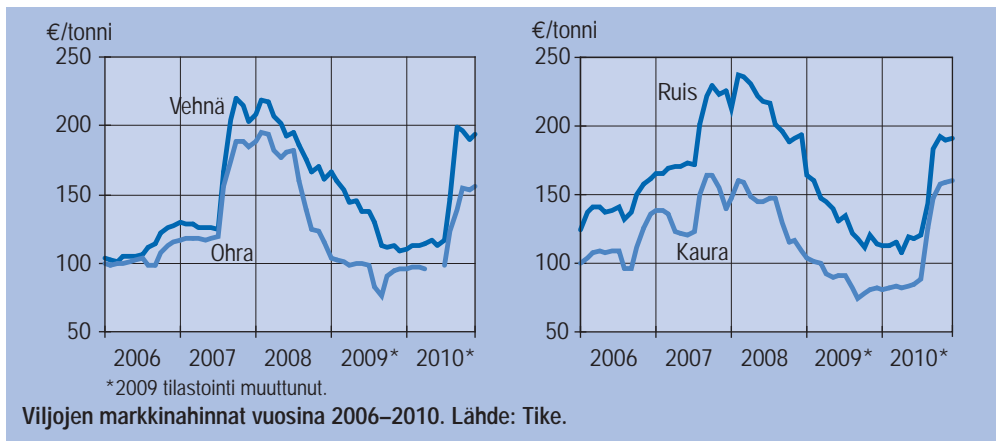
Öljykasvien viljelyala oli vuonna 2010 yhteensä noin 158 000 ha, joka on peräti 95 % enemmän kuin vuonna 2009. Rypsin kokonaissato oli noin 159 milj. kg ja rapsin noin 20 milj. kg. Rypsin kokonaissato oli 35 % suurempi kuin vuonna 2009. Rypsin hehtaarisato laski 44 % vuodesta 2009, ollen 1 120 kg/ha eli myös keskimääräistä hehtaarisatoa pienempi. Myös rapsin hehtaarisato, 1 220 kg/ha, oli vuonna 2010 edelliseen vuoteen verrattuna pienempi.

Viljelykasvien markkinahinnat

Vuoden 2010 aikana viljamarkkinoilla koettiin merkittävä hintojen nousu. Alkuvuodesta viljojen hinnat olivat erittäin alhaisella tasolla. Tiedot Venäjän ja Mustanmeren alueen kuivuudesta vetivät kuitenkin maailmanmarkkinahintoja ylöspäin elokuusta lähtien. Myöhemmin Venäjän asettama viljan vientikielto nosti maailmanmarkkinahintoja entisestään. Kotimaan viljojen hinnat seurasivat maailmanmarkkinahintojen kehitystä pienellä viiveellä. Viimeksi vastaavanlainen hintapiikki koettiin vuosina 2007/2008. Näyttää siltä, että viljan hintojen voimakkaasta vaihtelusta on tullut pysyvä piirre viljamarkkinoilla niin maailmalla kuin kotimaassakin.

Hinnat nousivat lokakuuhun asti, jolle tasolle kotimaan hinnat jäivät. Joulukuussa nähtiin jälleen hintojen nousu, jonka taustalla oli epävarmuus vehnän sadon laadusta ja tieto siitä, että vuoden kokonaistuotanto ei riitä kattamaan viljan kokonaiskysyntää maailmanmarkkinoilla. Viljojen hinnat nousivat myös kotimaisilla markkinoilla, ja vuoden 2010 lopussa oltiin alkuvuoteen verrattuna huomattavasti korkeammalla hintatasolla.

Rehuohran hinta oli alkuvuodesta 2010 alhaisella tasolla. Hinnat lähtivät nousuun elokuussa, ja lokakuussa rehuohran keskimääräinen hinta oli yli 150 euroa/tonni, kun heinäkuussa hinta oli ollut noin

Viljan markkinahinnat Suomessa vuosina 2000–2010, €/1 000 kg.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
2010	142,24	143,62	120,51	104,32
2009 ¹	134,15	131,95	93,93	86,41
2008	207,02	189,14	160,71	137,80
2007	192,19	159,90	145,80	149,73
2006	139,81	110,50	102,00	107,26
2005	118,41	106,20	99,51	87,13
2004	120,90	119,80	106,51	87,32
2003	124,88	126,66	105,57	92,21
2002	126,57	131,79	106,00	104,38
2001	131,31	132,36	109,66	111,37
2000	131,19	134,55	119,41	117,73

¹ Tilastointi muuttunut. Viljelijälle maksettu laatukorjattu hinta vastaanottopisteeseen toimitettuna.
Lähde: Tike.

98 euroa/tonni. Vuoden viimeisen kuukauden keskihinta rehuohrasta oli 155 euroa/tonni, mikä on noin 60 % enemmän kuin vuoden alussa. Mallasohrassa nähtiin samanlainen hintojen nousu, ja joulukuussa 2010 mallasohran hinta oli keskimäärin 168 euroa/tonni, mikä on noin 65 % enemmän kuin vuoden 2010 tammikuussa.

Kauran hinta oli vuonna 2010 keskimäärin noin 104 euroa/tonni. Hinta oli alimmillaan tammikuussa, 81 euroa/tonni, mutta keskimääräinen hinta nousi noin 42 % heinä-elokuun vaihteessa. Kauran hinta nousi koko syksyn ja joulukuussa kauran hinta oli keskimäärin 160 euroa/tonni.

Vehnän hinta oli vuonna 2010 keskimäärin 143 euroa/tonni, mikä on hieman enemmän kuin edellisenä vuotena keskimäärin. Vehnän hinta nousi viljoista eniten vuoden 2010 aikana. Joulukuussa vehnän keskimääräinen hinta oli 193 euroa/tonni, mikä on 75 % enemmän kuin tammikuun keskimääräinen hinta. Myös rukiin hinta nousi koko vuoden, ja korkein keskimääräinen hinta oli joulukuun 190 euroa/tonni. Rukiin hinta oli alimmillaan huhtikuussa, 108 euroa/tonni. Rukiin koko vuoden keskimääräinen hinta oli 142 euroa/tonni.

Öljykasvien hinnoissa ei nähty niin

suurta hintojen nousua kuin viljojen tapauksessa. Rypsin ja rapsin keskimääräiset hinnat kuitenkin nousivat melko tasaisesti koko vuoden ajan. Vuoden keskimääräinen hinta oli noin 325 euroa/tonni, mikä on 19 % enemmän kuin edellisvuonna. Hinta oli alimmillaan 285 euroa/tonni tammikuussa 2010. Hinta nousi joka kuukausi, ja vuoden lopussa hinta oli keskimäärin 386 euroa/tonni. Kasvua vuoden 2010 tammikuusta oli siis 35 %.

Ruokaperunan hinta oli vuonna 2010 keskimäärin 117,5 euroa/tonni. Hinta vaihteli 90 ja 100 euron välillä heinäkuuhun asti. Elokuussa ruokaperunan keskimääräinen hinta lähti nousuun, ja loka-kuussa se oli 150 euroa/tonni. Joulukuussa hinta oli jo kivunnut 190 euroon tonnilla, mikä on yli kaksi kertaa enemmän kuin vuoden alussa. Alkuvuoden hintoihin vaikutti vuoden 2009 ruokaperunan ennätys-sato. Syksyllä hintoja nosti lisääntynyt perunan kysyntä erityisesti Venäjällä, missä perunasato jäi kuivuuden takia heikoksi.

Suomen viljamarkkinat reagoivat hitaasti maailmanmarkkinoilla tapahtuviin muutoksiin, mikä nähtiin vuoden 2010 hintojen nousun aikana. Esimerkiksi leipävehnän hinta oli Suomessa koko vuoden alhaisemmalla tasolla kuin Euroopassa yleisesti. Suomen kotimarkkinoiden hinta seurasi Länsi-Euroopan hintakehitystä viiveellä, eikä Suomessa vuoden loppuun mennessä päästy yhtä korkealle hintatasolle Länsi-Euroopan kanssa.

Viljojen markkinahinnat eräissä EU-maissa vuonna 2009, €/1 000 kg¹.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
Suomi	134,2	132,0	-	86,4
Ruotsi	75,3	107,4	85,7	71,6
Tanska	-	120,9	126,2	100,7
Viro	73,7	104,4	98,2	69,5
Itävalta	132,5	83,2	-	77,9
Englanti	-	122,9	103,7	103,3
Espanja	121,8	142,4	124,7	126,9

¹ Vuosi hinnat.
Lähde: Eurostat.

2.3. Kotieläintuotanto

Maito

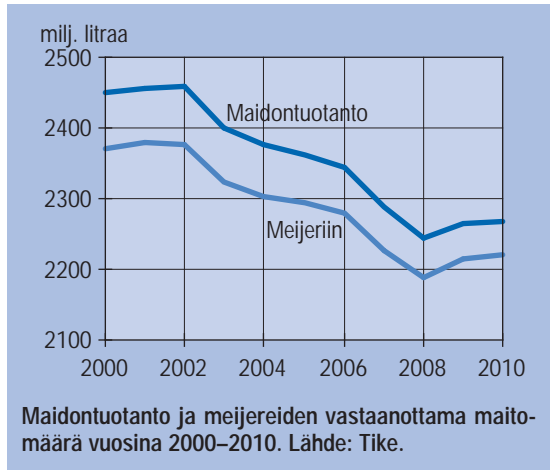
Vuonna 2010 meijereihin toimitettiin 2222 milj. litraa maitoa. Määrä oli 7 milj. litraa (0,3 %) suurempi kuin vuonna 2009. Luomumaitoa tuotettiin 30 milj. litraa (+2,2 %). Maidon lisäksi lehmät tuottivat noin 318000 vasikkaa. Maidon kokonaistuotanto lisääntyi jo toisena peräkkäisenä vuotena. Vuoden 2001 jälkeen maidon tuotanto on vähentynyt 7 %. Luomumaidon tuotanto on viisinker- taistunut tällä vuosituohannella.

Kiintiökaudella 2009/2010 maidontuotanto alitti maakohtaisen maitokiintiön 216 milj. litralla. Gallup Elin- tarviketiedon ennusteen mukaan kaudella 2010/2011 kiintiö alittuu 240 milj. litraa (10 %) ja vuoden 2010 maitotuotos on 2240 milj. litraa.

Maidontuottajien määrä vähentyi vuoden aikana 5 %. Maitoa tuotettiin 10920 tilalla, joista 117 oli luomutiloja. Keskimääräinen karjakoko kasvoi 1,3 lehmällä. Keskimäärin karjassa oli 26,3 lypsylehmää. Lypsylehmien lukumäärä vähentyi 0,4 %, mikä osaltaan vähensi syntyneiden vasikoiden lukumäärää (-1 %). Lypsylehmien keskituotos nousi 0,7 %. Meijerimaidon keskimääräiset valkuais- ja rasvapitoisuudet nousivat hieman edellisvuodesta.

Vuonna 2010 voita valmistettiin 44,5 milj. kg (-8 % edellisvuodesta) ja kulutettiin 17 milj. kg (+8 %). Rasvaseosten kulutus 15 milj. kg oli edellisvuotta suurempi. Nestemaitoa valmistettiin 709 milj. litraa (-0,3 %) ja kulutettiin 688 milj. litraa (-1,5 %). Piimää valmistettiin 68 milj. litraa (-0,6 %).

Jogurtteja valmistettiin 117 milj. kg (+0,4 %) ja kulutettiin 125 milj. kg (+4 %). Juustoja valmistettiin 101 milj. kg (+3,6 %) ja kulutettiin 115 milj. kg (+3,4 %). Etenkin murukolojuustojen ja sulatejuuston valmistus lisääntyi. Ker- man ja hapatettujen valmisteiden valmis- tus lisääntyi yli 4 % ja viilien 2 %.

Maidon ylituotanto on vähentynyt viime vuosikymmenet ja kotimainen tuotanto alittaa nykyisin kulutuksen. Yksittäisissä tuoteryhmissä on huomattavaakin vienti- tai tuontitarvetta. Suomessa tuotetun maidon sisältämästä rasvasta jo noin puolet käytetään vientituotteiden valmistukseen. Sen sijaan maidon valkuaisosalle on käyttöä kotimaassa.

Etenkin jogurttien ja nestemaidon tuonti lisääntyi. Jogurtteja vietiin 29 milj. kg (+14 %) ja tuotiin 37 milj. kg (+27 %). Nestemaitoa tuotiin peräti 50 milj. kg. Juustojen vienti oli 51 milj. kg (+3,4 %) ja tuonti (44 milj. kg (+0,4 %)). Suomessa valmistetuista juustoista lähes puolet on vietiin. Kulutuksesta 37 % oli tuontijuustoja. Voin vienti vähentyi 31 milj. kg:aan (-13 %). Sen sijaan jauheiden vienti ja valmistus lisääntyivät. Vienti oli lähinnä rasvatonta maitojauhetta.

Naudanliha

Vuonna 2010 Suomessa tuotettiin 82 milj. kg naudanlihaa. Määrä oli miljoona kg (+1 %) edellisvuotta suurempi. Naudanlihan kulutus oli 99 milj. kg (+5 %), josta 17,5 % oli tuontilihaa. Gallup Elin- tarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2011 naudanlihaa kulutetaan 99 milj. kg ja tuotetaan 83 milj. kg.

Naudanlihan tuotanto on viime vuosi- na vaihdellut 80–87 milj. kg välillä ja kulu-

tus 95–99 milj. kg välillä. Mikäli mukaan lasketaan myös sian- ja siipikarjanliha, tuli Suomesta vuonna 2010 lihan nettotuota. Kaikkien lihalaatujen kokonaistuotanto oli nimittäin 1,7 % pienempi kuin niiden yhteenlaskettu kulutus.

Nautoja teurastettiin yhteensä lähes 265 000 kpl (–1 % vuodesta 2009), josta 54 % oli sonneja, 32 % lehmä ja 14 % hiehoja. Teurastettujen sonnien lukumäärä väheni prosentin ja lehmien kaksi. Hiehojen teurastukset lisääntyivät 4 %. Nautojen keskiteuraspainojen nousu on hidastanut naudanlihan tuotannon vähenemistä. Esimerkiksi sonnien keskiteuraspaino on noussut 73 kg vuoden 1996 jälkeen. Vuonna 2010 sonnien keskiteuraspaino oli 346 kg, (+ 9 kg vuodesta 2009), lehmien 280 kg (+ 5 kg) ja hiehojen 250 kg (+ 6 kg).

Emolehmien määrä on lisääntynyt viime vuosina. Toukokuussa 2010 Suomessa oli 55 400 emolehmää (+ 7 % vuodesta 2009). Naudanlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli noin 3 700 kpl, joista 40 % oli emolehmätuotantoon erikoistuneita tiloja.

Välitettyjen vasikoiden keskipaino nousi hieman ja niiden lukumäärä vähenyi 3 %. Syntyneiden vasikoiden lukumäärä vähenyi prosenttiin.

Vuonna 2010 naudanlihaa tuotiin 17,3 milj. kg, eli 2,1 milj. kg enemmän kuin vuonna 2009. Lihaa tuotiin pääasias-

sa Puolasta, Tanskasta ja Saksasta. Sen sijaan merkittävä valtaosa lihavalmisteista on tuotiin Ruotsista, jossa toimii myös suomalaisia liha-alan yrityksiä. Naudanlihaa vietiin 1,7 milj. kg (2 % tuotannosta). Naudanlihaa on viety viime vuosina lähes yksinomaan Ruotsiin ja Norjaan.

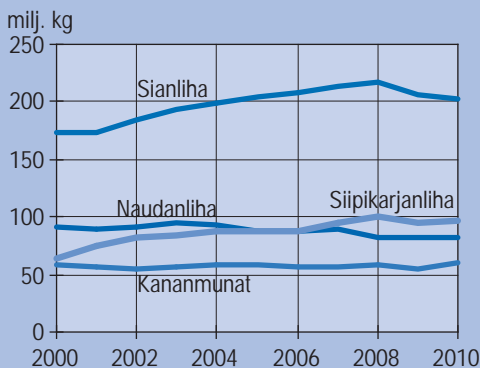
Sianliha

Vuonna 2010 Suomessa tuotettiin 203 milj. kg sianlihaa (–1 % vuodesta 2009). Sianlihan kulutus nousi prosentin edellisvuodesta ollen 189 milj. kg. Tuotanto vähentyi jo toisena peräkkäisenä vuonna. Vähenemiseen vaikuttivat mm. kansallisten tukien irrottaminen tuotannosta. Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2011 Suomessa tuotetaan sianlihaa 201 milj. kg ja kulutetaan 189 milj. kg.

Vuonna 2010 Suomessa teurastettiin 2,2 milj. sikaa (–4 %). Lihosikojen keskiteuraspaino nousi 88,4 kg:an (+ 2,6 kg). Keskiteuraspainoa nosti osaltaan kevään 2010 teurastamolakko, joka ruuhkautti sikojen teurastuksia. Huhtikuussa 2010 keskiteuraspaino oli peräti 92,7 kg. Teurastettujen emakoiden määrä vähentyi 8 % ja välitettyjen porsaiden määrä 2 %. Loppuvuodesta sika- ja siipikarjatuotantoa rasitti rehun hinnan voimakas nousu.

Joulukuussa 2010 Suomessa oli 146 000 emakkoa (–6 %) ja 526 000 vähintään 50 kg painavaa lihasikaa (–2 %), joten tuotannon väheneminen jatkunee myös vuonna 2011. Sika-tilojen määrä laski loppuvuodesta alle 2000 tilaan. Alueellisesti tuotanto on keskittynyt Varsinais-Suomen, Satakunnan ja kolmen Pohjanmaan maakunnan alueille, joissa pidetään lähes 75 % sioista.

Vuonna 2010 sianlihaa vietiin 36,6 milj. kg (–19 %) ja tuotiin 28,4 milj. kg (+ 21 %). Viennin osuus tuotannosta oli 18 %. Vienti Venäjälle väheni voimakkaasti ja Viro nousi tärkeimmäksi vientikohteeksi. Muita tärkeitä vientikohteita olivat Ruotsi,

Naudan-, sian- ja siipikarjanlihan sekä kananmunien tuotanto vuosina 2000–2010.

Kotieläintuotanto vuosina 2000–2010.

	Meijerimaito milj. litraa	Naudanliha milj. kg	Sianliha milj. kg	Kananmunat milj. kg	Siipikarjanliha milj. kg
2010	2 222	82	203	62	96
2009	2 215	81	206	54	95
2008	2 188	80	217	58	101
2007	2 226	87	213	55	95
2006	2 279	85	208	57	88
2005	2 293	84	203	58	87
2004	2 304	91	198	58	87
2003	2 323	94	193	56	84
2002	2 376	91	184	55	83
2001	2 378	90	174	57	76
2000	2 371	91	173	59	64

Lähde: Tike.

Uusi-Seelanti, Etelä-Korea ja Japani.

Kulutetusta lihasta 15 % oli tuontilihaa. Sianlihaa tuotiin lähinnä Saksasta, Tanskasta ja Puolasta. Vuonna 2010 puolet lihavalmisteista tuotiin Ruotsista. Myös Saksasta tuotiin runsaasti lihavalmisteita.

Siipikarjanliha

Vuonna 2010 Suomessa tuotettiin 96 milj. kg ja kulutettiin 98 milj. kg siipikarjanlihaa. Siipikarjanlihan tuotanto lisääntyi 2 % vuodesta 2009. Noin 90 % Suomessa tuotetusta siipikarjanlihasta on broilerinlihaa. Siipikarjatuotteiden jalostusaste on noussut ja siipikarjanlihan osuus lihan kulutusmenoista on viime vuosina lisääntynyt.

Broilerinlihaa tuotettiin vajaat 88 milj. kg (+ 2 % edellisvuodesta) ja kalkkunanlihaa 9 milj. kg. Kulutuksesta broilerinlihaa oli 88 milj. kg (+ 5 %) ja kalkkunaa 9 milj. kg (+ 4 %). Lisäksi tuotettiin ja kulutettiin pieni määrä muuta siipikarjanlihaa. Broilerinlihan tuotanto on viime vuodet pysytellyt 90 milj. kg tuntumassa. Sen sijaan kalkkunanlihan tuotanto on vähentynyt 37 % vuodesta 2005.

Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2011 siipikarjan lihaa kulutetaan yhteensä 101 milj. kg, josta 91 milj. kg broilerinlihaa ja vajaat 10 milj. kg

kalkkunanlihaa. Tuotantomäärä on ennusteen mukaan 99 milj. kg siipikarjanlihaa, josta 90 milj. kg broilerinlihaa ja vajaat 9 milj. kg kalkkunanlihaa.

Kappalemääräisesti broilereita teuras-tettiin 5 % vuotta 2009 enemmän, mutta niiden keskiteuraspaino (1,6 kg/lintu) laski 3 %. Kalkkunoita teuras-tettiin saman ver-ran kuin edellisvuonna ja myös keskipaino oli sama (9,2 kg/lintu).

Vuonna 2010 Suomeen tuotiin 12 milj. kg broileria (+ 18 % edellisvuodesta) ja 2,5 milj. kg kalkkunaa (+ 15 % edellisvuodesta). Broilerinlihaa tuotiin eniten Brasiliasta ja Tanskasta. Lihavalmisteita tuotiin eniten Thaimaasta, Saksasta, Tanskasta ja Brasiliasta. Kalkkunanlihaa tuotiin eniten Saksasta, jossa teuras-tetaan monien naapurimaiden kalkkunoita, ja Puolasta. Tuontilihan jalostusaste on noussut, sillä valmis-teiden osuus tuonnista oli reilusti yli puolet. Ruholihan tuonnista luuttomien palojen ja luullisten rintapalojen osuus oli huomatta-va. Tuonnin osuus broilerinlihan kulutuk-sesta oli 13,5 % ja kalkkunanlihan kulutuk-sesta 26,5 %.

Suomesta vietiin 14 milj. kg broile-ria (+ 4 % edellisvuodesta) ja 1,8 milj. kg kalkkunaa (+ 24 % edellisvuodes-ta). Tärkeimpiä vientikohteita olivat Viro, Venäjä, Hongkong, Ruotsi ja Latvia.

Kananmunat

Vuonna 2010 pakkaamoihin toimitettiin 61,5 milj. kg kananmunia. Tämän lisäksi noin prosentti tuotannosta on viime vuonna käytetty suoramyyntiin tai kotitarpeeksi. Kananmunien tuotanto lisääntyi peräti 14 %. Yhtä paljon kananmunia tuotettiin viimeksi vuonna 1998. Luomukananmunien tuotanto lisääntyi 20 % ja lattiakanojen 23 %. Myös häkkikanojen tuotanto lisääntyi, tosin vain 11 %. Tuotannon lisääntymisen perusteella ala näyttää toipuneen vuoden 2009 salmonellaepidemiasta, joka poisti markkinoilta 440 000 kanaa.

Kananmunista 3 % tuotettiin luomukanaloissa, 23 % lattiakanaloissa ja loput 68 % häkkikanaloissa. Tuotannosta noin 30 % on edelleen perinteisissä häkeissä, joissa ei voi tuottaa kananmunia enää vuonna 2012. Osalla kanaloista on edessä investoinnit uusiin tuotantovälineisiin, mikäli ne jatkavat tuotantoa. Mikäli investointeja ei tehdä, vähentyy kananmunien tuotanto ensi vuonna ainakin tilapäisesti.

Kananmunien kulutusmäärä oli 52 milj. kg, mikä on 3,2 % edellisvuotta enemmän. Kuorimunien kulutus lisääntyi hieman enemmän, 3,7 %. Tuotannon lisääntyessä myös vienti lisääntyi 10,7 milj. kg:an (+ 55 %).

Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan tuotantomäärä pysyttelee vuonna 2011 noin 60 milj. kg:ssa. Kanojen määrän on arvioitu pysyvän lähiaikoina 3,4 milj. kanan tuntumassa, kuten vuonna 2010. Luku on edellisvuosia suurempi.

Tuottajahinnat

Kotieläintuotteiden markkinahinnat muualla EU:ssa vaikuttavat niiden hintoihin Suomessa. Suomen hinnoissa on kuitenkin erityispiirteitä. Esimerkiksi sianlihan ja maidon markkinahinnat vaihtelevat yleensä vähemmän Suomessa kuin monissa muissa EU-maissa. Kananmunista on Suomessa ylitarjontaa ja niiden tuottajahinta on matala muuhun EU:hun verrattu-

Tärkeimpien kotieläintuotteiden tuottajahinnat lisineen vuosina 2000–2010 (€/100 kg, maito €/100 l). Lukuihin sisältyy arvioitu jälkitili¹.

	Maito	Naudanliha	Sianliha	Broilerinliha	Kananmunat
2010	36,92	240	137	120	88
2009	39,74	247	141	124	87
2008	44,05	241	144	130	92
2007	38,25	221	132	114	77
2006	36,39	212	126	109	62
2005	35,22	205	128	114	60
2004	35,75	190	120	117	74
2003	36,68	186	115	117	80
2002	36,83	190	137	120	79
2001	36,26	208	150	117	69
2000	34,97	206	129	111	82

¹ Maidon tuottajahinta on normimaidolle, eikä se sisällä kiintiömaksuja. Vuoden 2009 maidon hintaan lisätty jälkitili 1,29 snt/l.
Lähde: Tike.

na. Suomalaisille maidontuottajille maksetaan hieman korkeampaa hintaa kuin EU:n tuottajille keskimäärin ja maidon hinnan kausiporrastus on Suomessa monia muita maita voimakkaampi. MTT:n tutkimustulokset viittaavat myös siihen, että Euroopan lihamarkkinoilla havaitut hintamuutokset siirtyvät hitaasti Suomen lihamarkkinoille.

Vuonna 2010 keskipitoisen maidon tuottajahinta laatuksineen oli keskimäärin 36,85 €/100 l (-5 % vuodesta

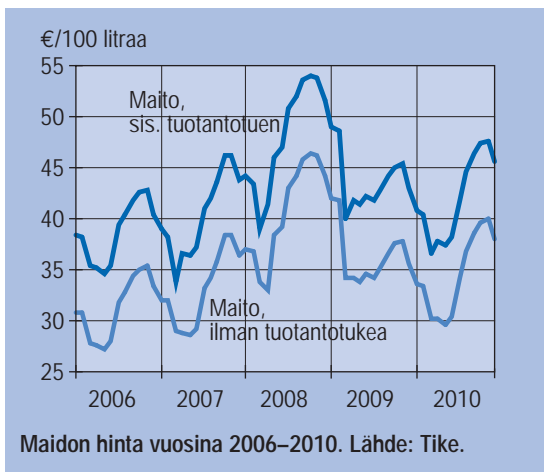
Kotieläintuotteiden markkinahintojen EU-maissa vuonna 2010, €/100 kg¹.

	Maito	Sianliha	Naudanliha (sonni)	Siipikarjanliha ²	Kananmunat ³
Suomi	37,15	141,7	289,5	240,9	107,2
Ruotsi	33,68	145,8	296,2	202,4	174,1
Tanska	31,94	126,3	307,0	197,7	178,3
Viro	27,74	142,5	226,4	-	108,2
Saksa	30,97	144,4	313,9	245,6	121,0
Ranska	30,92	129,9	318,6	194,9	94,7

¹ Tammi-joulukuun keskihinnat, - tieto puuttuu

² Teurastamon myyntihinta, ³ Pakkaamon myyntihinta.

Lähde: Euroopan komissio.

2009). Lisäksi maksettiin tuotantotukea 7,48 €/100 l. Laatulisien osuus hinnasta oli 2,28 €/100 l. Maidon lopullinen hinta ratkeaa vasta meijereiden tilinpäätösten yhteydessä, jolloin päätetään meijerien tuloksen perusteella maksettavasta jälkitilistä. Vuonna 2009 jälkitili oli keskimäärin 1,29 €/100 l.

Maidon hinta vaihtelee kuukauden ja meijerin tilityskyvyn mukaan. Kolmen alinta vuonna 2010 hintaa maksaneen meijerin tilityshinta oli keskimäärin 2,73 €/100 l heikompi kuin kolmen korkeinta tuottajahintaa maksaneen meijerin.

Sonninlihasta maksettiin tuottajalle vuonna 2010 keskimäärin 2,78 €/kg, mikä on 2 % edellisvuotta vähemmän. Kaikkien naudanlihalaatujen keskihinta oli 2,40 €/kg (-3 %). Sonninlihan hinta laski vähemmän kuin muun naudanlihan hinta. Esimerkiksi lehmän lihan hinta laski 5 %.

Vasikoiden hinnat nousivat 2–4 % vuodesta 2009. Esimerkiksi sonniternivasikasta maksettiin keskimäärin 154 €/kpl ja lehmätarnivasikasta 82 €/kpl.

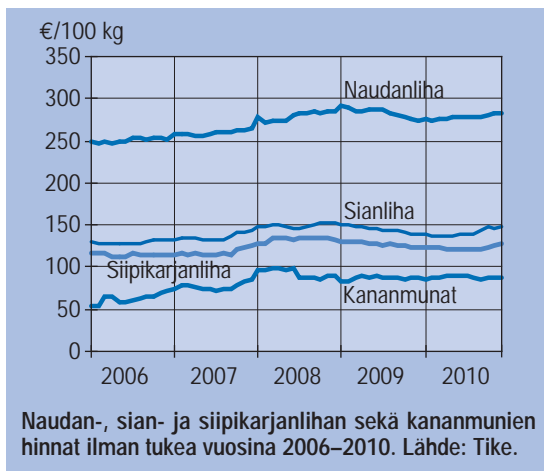
Vuonna 2010 sianlihasta maksettiin keskimäärin 1,37 €/kg, mikä on noin 2 % edellisvuotista vähemmän. Lihasian keskihinta puolestaan oli 1,41 €/kg (-3 %). Välitysporsaasta (30 kg) maksettiin keskimäärin 60 euroa, mikä oli vain hieman edellis-

vuotta vähemmän. Sianlihan hinta Suomessa oli hieman EU:n keskihintaa korkeampi. Porsaan hinta oli selvästi EU:n keskihintaa korkeampi, mutta Ruotsin hintaa selvästi matalampi.

Siipikarjanlihasta maksettiin keskimäärin 1,23 €/kg, mikä on 3 % edellisvuotta alempi. Broilerinlihan hinta oli 1,20 €/kg (-3 %). EU-hintaseurannassa broilerin hinta Suomessa oli EU:n keskihintaa alempi, mutta seurattu tuote (kokonainen broileri) ei edusta hyvin Suomen markkinoita.

Kananmunista maksettiin keskimäärin 0,88 €/kg, mikä on prosentin enemmän kuin vuonna 2009. EU-hintaseurannassa pakkaamoiden myyntihinta laski 12 % ja laski samalla alle EU:n keskihinnan. Tuotantotapojen välillä on hintaeroja. Lattiakanojen munista maksetaan kymmenesosan ja luomumunista kolme kertaa enemmän kuin häkkikanojen munista.

Vuoden 2010 lopussa sika- ja siipikarjamarkkinoiden näkymiä heikensivät Saksassa alkanut kohu dioksiinia sisältäneen rehun syöttämisestä eläimille, sekä rehun hinnan voimakas nousu. Dioksiinikohu näytti heikentäneen lihan ja kananmunien kysyntää Keski-Euroopassa ja rehun hinta nosti lihan ja kananmunan tuotantokustannuksia voimakkaasti.

Valkuaisomavaraisuus – onko se mahdollista?

Jarkko Niemi, Timo Sipiläinen ja Timo Karhula

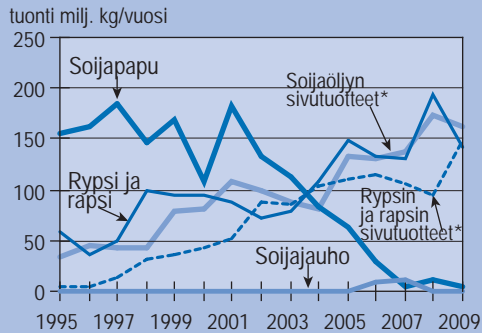
Kasvivalkuaisen tuotanto on siirtynyt Euroopasta maanosiin, joissa se on suhteellisesti edullisinta. Lähes 2/3 EU:ssa käytetystä kasviperäisestä rehuvalkuaisesta on soijaa, 12 % rapsirouhetta, 5 % auringonkukkaa ja 4 % palkokasveja. EU tuo noin 70 % käyttämästään kasviperäisestä rehuvalkuaisesta ja peräti 98 % soijasta, eikä tilanne näytä helpottuvan tällä vuosikymmenellä. Sika- ja siipikarjatuotantomme on siis rehuvalkuaisen osalta tuonnista riippuvaista. Runsaasti valkuaista sisältäviä rehujakeita tuodaan Suomeen satoja tuhansia tonneja vuodessa. Tästä yli puolet on soijaa. Pelkätään soijaa on tuotu vuosittain kymmenien miljoonien eurojen arvosta. Viime vuosina soijan tuonnin merkitys on vähentynyt ja rypsin tuotanto ja tuonti on lisääntynyt (ks. kuvat). Valkuaisen tarve lisääntyy myös maailmanlaajuisesti, sillä väestö kasvaa ja elintaso nousee. OECD:n mukaan lihan kulutus kasvaa tällä vuosikymmenellä kehitysmaissa 2,4 % ja muualla 1,1 % vuodessa.

Rehuvalkuaisen aminohappokoostumus tärkeä

Rehu on keskeinen kustannuserä kotieläintuotannossa. Esimerkiksi lihasikojen kasvatuksessa valkuaisrehun osuus rehuksista on noin kolmannes. Etenkin luomuvalkuaisrehun saatavuus on heikko, mutta palkoviljojakin (herne, härkäpapu, lupiini) on niukasti markkinoilla. Myös geenimuuntelemattoman soijan saatavuus on heikentynyt.

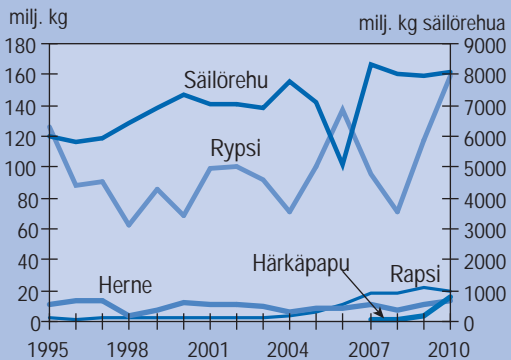
Kotimaisen kasvivalkuaisen tulisi olla edullista ja aminohappokoostumukseltaan sopivaa. Soija, joka on sikojen ja siipikarjan tärkein valkuaisen lähde, sisältää runsaasti valkuaista ja lisäksi sen aminohappokoostumus on eläinten tarpeisiin sopiva. Esimerkiksi härkäpapu sisältää 75 % ja herne 70 % vähemmän metioniinia kuin soijarouhe. Märehtijöillä keskeinen valkuaislähde on hyvälaatuinen nurmisäilörehu.

Varteenotettavimpia Suomessa viljeltäviä valkuaiskasveja ovat palkoviljat, rypsi ja rapsi. Nautojen rehuksi sopivat valkuaispitoiset nurmikasvit ja apilat. Märehtijöiden rehussa soijaa on vähän ja sekin on korvattavissa mm. rypsilä tai palkoviljoilla. Myös palkoviljoja sisältävää kokoviljasäilörehua voitaisiin hyödyntää nautakarjan rehuna.

*Öljyn erottamisen yhteydessä syntyneet tuotteet, kuten öljykakut, pelletit ja rouheet

Soijan, rypsin ja rapsin tuonti Suomeen vuosina 1995–2010. Lähde: Eurostat.

Rypsin, rapsin, herneen, härkäpavun ja säilörehun kokonaissato (milj. kg) Suomessa vuosina 1995–2010. Lähde: Tike.

Sioilla on mahdollista korvata soija esimerkiksi herne-härkäpapu-rypsi-seoksella. Siipikarjalla soijan korvaaminen kokonaan kotimaisella valkuaisella on haastavaa.

Sikatuotannossa ainakin ostoherne näyttäisi olevan kilpailukykyinen vaihtoehto, sillä sen hinta on ollut edullinen suhteessa sen ruokinnalliseen arvoon. Myös rypsin ja härkäpavun käytön lisäämiseksi sikojen ruokinnassa on mahdollisuuksia, mikäli niiden hinta on maltillinen. Jos esimerkiksi soijarouhetta korvataan sikojen rehussa herneellä tai härkäpavulla, on samalla vähennettävä ohran osuutta rehussa. Myös siipikarjalla varteenotettavimmat kotimaisen valkuaisen lähteet ovat herne, härkäpapu ja rypsi.

Viljelyn kustannukset avainasemassa

Härkäpavussa on noin 30 % valkuaista, herneessä ja rypsissä noin 23 % ja ohrassa 11–14 %, joten ohrasta on saatava härkäpapuun verrattuna 2–3-kertainen sato saman valkuaismäärän tuottamiseksi. Nurmisäilörehussa valkuaista on 12–23 %.

Valkuaiskasvin tulisi olla kilpailukykyinen vaihtoehto peltoviljelyssä, jotta sen tuotanto lisääntyisi. MTT:n selvitysten mukaan herne, härkäpapu ja rypsi voisivat antaa rehuohraa suuremman katetuoton peltoviljelyssä, mikäli niiden sato on riittävä. Myöskään satoriski ei saisi olla muita viljelykasveja suurempi, sillä viljelijät ovat riskinkarttaji.

Palkoviljat ovat hyviä esikasveja, sillä ne vähentävät typpilannoituksen tarvetta. Palkoviljojen kompastuskiviä ovat viljoja heikompi viljelyvarmuus ja korkea siemenkustannus, joka voi ostosiementä käytettäessä olla yli 70 % muuttuvista kustannuksista. Herneen viljelyvarmuus on jo parantunut, kun kasvinjalostuksen keinoin on pyritty lisäämään maan märkyyden ja kuivuuden kestoa ja valkuaispitoisuutta sekä laskemaan tanniinipitoisuutta. Kasvukauden pituus rajoittaa härkäpavun viljelyä maan keski- ja pohjoisosissa. Rypsin viljelyä puolestaan rasittaa korkea lannoituskustannus. Viljelyalaa rajoittaa myös se, että valkuaiskasveja suositellaan viljeltäväksi samalla lohkolle vain kerran 3–5 vuodessa. Sadon laatu on tärkeä kaikilla kasveilla ja työn, koneiden, pellon ja perusparannusten kustannukset vaikuttavat kasvien tuotantokustannustasoon.

Keinoina tuki, yhteistyö ja kasvinjalostus

Viljelyn yksikkökustannusten alentaminen on eräs avaintekijä valkuaisomavaraisuuden lisäämiseksi, sillä edullinen valkuainen on kotieläintuottajalle ja elintarviketeollisuudelle tärkeä. Viljelyn kannustimia ei voitane lisätä maksamalla sadolle lisähintaa, sillä se siirtäisi kysyntää muihin valkuaislähteisiin, kuten tuontivalkuaiseen, jonka hintataso määrytyy maailmanmarkkinoilla.

Valkuaisomavaraisuuden lisääminen edellyttää kokonaisvaltaisia ratkaisuja tiloilla ja tuotantoketjussa. Viljelykierto ja rehujen koostumus on suunniteltava uudestaan kotimaisen valkuaisuotannon pohjalta. Varmistamalla palkoviljamarkkinoiden toimivuus ja lisäämällä tilojen välistä yhteistyötä voitaisiin hyödyntää nykyistä paremmin erikoistumis- ja mittakaavaetuja. Tilasekoituksen yleistymisen voisi osaltaan parantaa valkuaisomavaraisuutta. Markkinoilla tulisi olla saatavissa toisiaan täydentäviä rehuaineita, jotta rehu olisi edullista ja koostumukseltaan eläimelle sopivaa.

EU:n maatalouspolitiikan linjaukset vaikuttavat valkuaiskasvien viljelyn edellytyksiin Suomessa. Pellon käyttöä voidaan ohjata mm. kohdentamalla tuotekehitystä ja peltotukia valkuaiskasveille tai tarjoamalla suojaa satovahingoilta, joille valkuaiskasvit ovat alttiita. Kasvinjalostuksessa voidaan kehittää satoisia kasveja ja lajikkeita sekä viljoilla, rypsilä ja palkoviljoilla. Myös rypsin puristusmääriä voitaisiin nostaa. Bioenergiatuotannon lisääntyessä sen sivutuotteista voi tulla merkittävä rehuvalkuaisen lähde.

2.4. Puutarhatuotanto

Puutarhatuotannon laajuus

Vuonna 2010 avomaan puutarhatuotannon ala oli noin 16 000 ha. Edellisvuoteen verrattuna ala kasvoi hieman, noin 300 ha:n verran. Pinta-alan kasvua tapahtui sekä avomaan vihannesten että hedelmien osalta. Marjojen pinta-ala pieneni hieman. Avomaan vihannesten viljely oli pinta-alaltaan merkittävin avomaatuotannon sektori, ja sen osuus oli 54 % pinta-alasta. Marjojen osuus oli 39 % ja hedelmien 4 % koko puutarhatuotannon alasta. Näiden lisäksi avomaalla viljeltiin taimitarha- ja koristekasveja noin 500 ha:n alalla.

Kasvihuonetuotannon kokonaisala pysyi edellisvuoteen verrattuna lähes samana, noin 400 hehtaarissa. Vihannesviljelyn osuus kasvihuonetuotannon alasta oli 63 % ja koristekasvien osuus 37 %.

Vuonna 2009 Suomessa oli yhteensä noin 4 700 puutarhatuotantoa harjoittavaa yritystä, joista reilu 3 600 harjoitti avomaan viljelyä ja reilu 1 700 kasvihuonetuotantoa. Osalla tiloista oli sekä avomaan viljelyä että kasvihuonetuotantoa. Vuoteen 2008 verrattuna puutarhatuotanto harjoittavien tilojen määrä aleni noin 5 %:lla eli noin 230 yrityksellä. Puutarhatuotannon kokonaisala pysyi kuitenkin lähes samana, mikä kertoo jäljelle jäävien yritysten koon kasvusta.

Alueellisesti merkittäviä puutarhatuo-

tannon alueita olivat Varsinais-Suomi, jossa vuonna 2009 sijaitsi 18 % koko maan avomaaviljelmistä sekä 21 % kasvihuoneviljelmistä. Pohjois-Savo on tärkeää marjanviljelyaluetta. Kasvihuonetuotannosta yli puolet sijaitsee C-alueella.

Sääolot

Talvi 2009–2010 oli hyvin runsasluminen ja kylmä koko Suomessa. Marjakasveille runsas lumipeite oli eduksi ja takasi hyvän talvehtimisen. Sen sijaan talvella tyhjillään olleille kasvihuoneille runsas lumikuorma aiheutti ongelmia, ja jopa romahdutti joitakin kasvihuoneita.

Kylmästä talvesta huolimatta vihannesten istutuksia viivästyttävää routaa ei ollut normaalia enempää. Runsa lumimäärä sulii ajoissa pois, ja vihannesten istutukset ja kylvöt alkoivat normaaliin aikaan. Vaikka paikallisesti kevään voimakkaat sadekuurot viivästyttivät kylvöjä sekä istutuksia ja jopa tuhosivat kasvustoja, niin valtakunnan tasolla kevään istutus- ja kylvösäät olivat normaalit.

Kesä oli hyvin kuuma ja kuiva. Suurimmalla osalla avomaan vihanneksista, marjoista ja hedelmistä tehokas kastelu oli sadon onnistumisen edellytys. Kuumuus haittasi valtaosaa puutarhakasveista ja sato jäi edellisvuotta pienemmäksi esim. sipulilla, purjolla, porkkanalla, salaattilla ja mustaherukalla. Myös kasvihuonekasvit kärsivät liiasta kuumuudesta.

Tukirekisterin mukaiset puutarhaviljelyn pinta-alat vuosina 2004–2010 ha.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Avomaan puutarhatuotannon ala yhteensä	16 025	15 417	15 468	15 357	15 533	15 734	16 032
Avomaan vihannekset	8 837	8 254	8 327	8 405	8 146	8 378	8 731
Marjat	6 552	6 495	6 470	6 283	6 300	6 278	6 206
Hedelmät	636	667	671	669	690	685	696
Kasvihuoneviljely yhteensä	399	405	404	399	392	375	369
– vihannesviljely	239	245	243	242	240	231	231
– koristekasvien viljely	161	160	161	157	152	143	138

Lähde: Tike, Tukirekisteri.

Syksy oli puutarhakasvien kannalta ta-
vanomainen. Varastoon saatiin edellisvuot-
ta vähemmän avomaan vihanneksia kesän
sääoloista johtuen.

Avomaan tuotanto

Tarhaherne oli pinta-alaltaan eniten viljel-
lyin vihannes ja sen viljelypinta-ala vuon-
na 2009 oli noin 2 500 ha. Toiseksi eniten
viljeltiin porkkanaa, 1 600 ha:n alalla. Vuon-
den 2009 porkkanan satomäärä oli tähän-
astisista suurin, 70 milj. kg eli noin 13 kg
henkilöä kohden. Nämä kaksi valtakasvia
vastasivat lähes puolta avomaan vihannes-
ten tuotantoalasta. Muita merkittäviä avo-
maan vihanneksia olivat ruokasipuli (920
ha:n alalla) ja valkokaali (620 ha:n alalla).
Merkittäviä teollisuuden sopimuskasve-
ja avomaan vihanneksista olivat
tarhaherne, porkkana, punajuu-
ri ja avomaan kurkku. Avomaan
vihanneksilla luonnonmukais-
ta tuotantoa harjoitettiin noin 2
%:lla vihannesviljelyn pinta-ala-
sta. Pinta-alallisesti merkittävim-
mät luonnonmukaisesti viljeltyt
vihannekset olivat porkkana (50
ha), tarhaherne (22 ha) ja ruoka-
sipuli (34 ha).

Marjakasveista mansikka oli
niin pinta-alaltaan kuin satomää-
rältäänkin merkittävin marjakas-
vi. Vuonna 2009 sitä viljeltiin lä-
hes 2 900 ha ja kokonaissato oli
lähes 12 milj. kg. Mansikan vil-
jelyn pinta-ala, samoin kuin sitä
viljelevien yritysten määrä, ovat
vähentyneet viimeisen kymme-
nen vuoden ajan. Mansikan sa-
tomäärä sen sijaan on pysynyt
vuotuiset säävaihtelut huomioi-
den vakaana. Toiseksi merkittä-
vimmat marjakasvit olivat musta-
ja viherherukat, joita viljel-
tiin noin 1 600 ha:n alalla. Mar-
jakasveista ylivoimaisesti merkit-
tävimät teollisuuden sopimus-
kasvit olivat musta- ja viherheru-

kat jotka vastasivat 73 % teollisuuden so-
pimustuotannon alasta. Marjakasveilla luo-
mutuotantoa oli 10 %:lla pinta-alasta eli
noin 600 ha. Merkittävimmät luonnonmu-
kaisesti viljelty marjat olivat herukka (360
ha), mansikka (130 ha) ja vadelma (30 ha).

Omenan viljelyala on kasvanut jatku-
vasti viimeisen kymmenen vuoden aika-
na. Myös omenan kokonaissato on kasva-
nut, joskaan ei yhtä suoraviivaisesti kuin
pinta-ala vuotuisista satovaihteluista joh-
tuen. Vuonna 2009 omenaa tuotettiin 4,3
milj. kg.

Kasvihuonetuotanto

Vuonna 2009 kasvihuoneviljelyala oli 440
ha. Vihanneksia kasvatettiin 60 %:lla tuos-
ta alasta, koristekasveja 35 %:lla, lisäk-

Tärkeimpien avomaan puutarhatuotteiden viljelyalat ja
sadot vuonna 2009.

	Ala ha	Sato kg/ha	Yht. 1 000 kg
<i>Avomaavihannekset</i>			
Tarhaherne	2 546	2 401	6 114
Porkkana	1 626	43 293	70 411
Ruokasipuli	917	23 613	21 663
Valkokaali	615	38 730	23 819
Kukkakaali	280	13 201	3 691
Punajuurikas	405	31 080	12 591
Lanttu	356	39 280	13 964
Avomaankurkku	212	43 748	9 279
Kiinankaali	193	19 294	3 732
Muut kasvit	1 196	11 364	13 588
Yhteensä	8 346	21 429	178 850
– josta sopimustuotantoa	1 816	27 002	49 036
<i>Marjat ja omenat¹</i>			
Mansikka	2 881	4 019	11 578
Musta- ja viherherukka	1 571	1 094	1 718
Vadelma ja mesivadelma	386	1 471	567
Muut marjat	575	1 139	655
Yhteensä	5 413	2 682	14 518
– josta sopimustuotantoa	842	1 977	1 665
Omena	565	7 557	4 268

¹ satoikäinen pinta-ala

Lähde: Tike, Puutarhatilastot 2009.

si kasvihuoneessa kasvatettiin taimia, pistokkaita ja marjoja. Tomaatti on kasvihuonevihanneksista ylivoimaisesti suurin niin pinta-alalla kuin kokonaissadollakin mitattuna. Tomaatin viljelyala vuonna 2009 oli 114 ha ja kokonaissato 38 milj. kg. Kurkun viljelyala oli 68 ha ja kokonaissato 29 milj. kg. Kurkulla valoviljelyn osuus tuotantoalasta oli noin 25 % ja tomaatilla hieinan vähemmän eli noin 20 %. Ruukkuvihanneksia, tärkeimpänä salaattia, viljeltiin 20 ha.

Koristekasveja viljeltiin yhteensä 150 ha:n alalla vuonna 2009. Koristekasviviljelylle tyypillistä on, että samassa kasvihuoneessa tuotetaan useimmiten monenlaisia koristekasveja. Yritysten määrällä mitattuna ryhmäkasvien tuotanto oli yleisin tuotantomuoto, sillä ryhmäkasveja kasvatettiin 680 yrityksessä. Ruukkukasveja kasvatettiin 380, sipulikukkiä 220 ja leikkokukkia 130 yrityksessä.

Orvokki oli vuonna 2009 eniten viljelyyn ryhmäkasvi. Sitä tuotettiin lähes 13 milj. kpl eli reilut kaksi orvokkia jokaista suomalaista kohden. Orvokin osuus koko ryhmäkasvituotannosta oli 28 %. Toiseksi viljelyyn ryhmäkasvi oli petunia. Ruukkukasveista ylivoimaisesti eniten viljelyyn oli joulutähti vuotuisella 2,2 milj. kpl:een viljelymäärällä. Punaiset joulutähdet ovat suosituimpia ja niiden osuus on yli 80 % tuotetuista joulutähdistä.

Ruusu oli tärkein leikkokukka ja sen

Kasvihuonevihanneksen viljelyalat (m²) ja sadot (kg/m²) vuonna 2009.

	Ala 1 000 m ²	Sato kg/m ²	Yhteensä 1 000 kg
Yhteensä ¹	2 460	29	71 524
Tomaatti	1 137	34	38 383
Kurkku	680	43	29 443
Muut vihannekset	1 550	2	3 698

¹ ei sisällä ruukkuvihanneksia

Lähde: Tike, Puutarhatilastot 2009.

osuus koko leikkokukka-alasta on 66 % eli 140 ha. Ruusun, samoin kuin useimpien muidenkin leikkokukkien viljelypinta-alat ovat pienentyneet merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Leikkoruusun pinta-ala on pudonnut kolmannekseen siitä mitä se oli vuosituhannen alussa. Sen sijaan sipulikukkien tuotanto on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 2009 kasvatettiin ennätyselliset 80 milj. sipulia, josta tulppaanin osuus oli 75 %. Toiseksi merkittävin sipulikasvi on narsissi 16 milj. sipulin tuotantomäärällä.

Puutarhatuotteiden markkinat

Avomaan puutarhatuotteiden tuottajahinoille samoin kuin tuotantomäärille on tyypillistä voimakas kausittainen ja vuosittainen vaihtelu. Tuottajahinta on yleensä alhaisin pääsatokaudella, jolloin tarjon-

Keskeisten puutarhatuotteiden arvonlisäveroton tuottajahinta vuosina 2004–2010, €/kg.

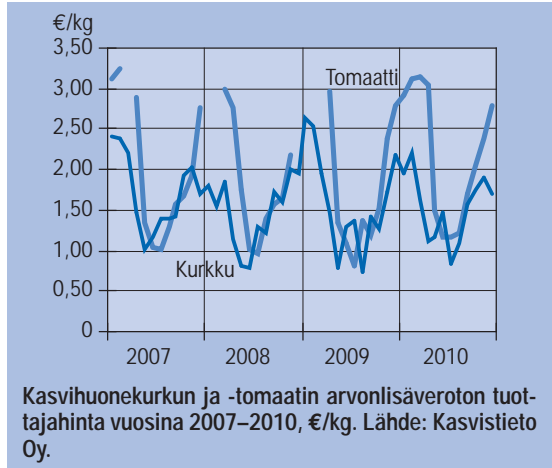
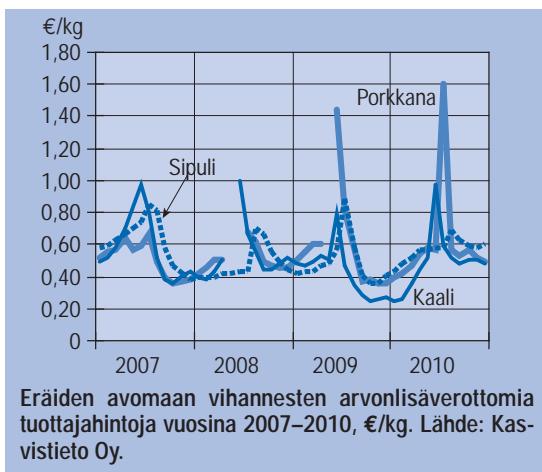
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Kasvihuonetuotanto</i>							
Ruusu (€/kpl)	0,40	0,41	0,41	0,45	0,47	0,46	0,47
Tomaatti	1,16	1,15	1,17	1,32	1,40	1,32	1,58
Kurkku	1,08	0,99	1,04	1,34	1,21	1,21	1,27
<i>Avomaatuotanto</i>							
Valkokaali	0,33	0,27	0,37	0,58	0,56	0,42	0,49
Sipuli	0,47	0,33	0,44	0,60	0,48	0,43	0,56
Porkkana	0,45	0,37	0,40	0,47	0,48	0,47	0,49
Mansikka	3,05	2,68	2,25	3,58	3,90	3,52	3,24

Lähteet: Kasvistiето Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.

taa on runsaasti. Varastoitavien tuotteiden tarjonta pienenee varastointikauden edetessä, mikä yleensä näkyy myös kohoavina hintoina.

Alkupalvasta varastovihannesten varasto tilanne oli hyvä ja esimerkiksi keräkaalia oli varastossa lähes viidenneksen enemmän kuin edellisenä vuonna vastaavaan aikaan. Varhaisvihannesten satoa päästiin nauttimaan normaaliin aikaan. Kesää kohti mentäessä kuumuus ja kuivuus aiheuttivat enenevässä määrin laatuongelmia useimmille avomaan vihanneksille. Esimerkiksi hyvälaatuisesta jäävuorisalaatista oli ajoittain pulaa. Kevään ja kesän niukan tarjonnan vuoksi, avomaan vihannesten hinta pysyi hyvällä tasolla koko kasvukauden. Syksyllä varastoon saatiin tavanomaista vähemmän tuotteita, mikä piti varastointikauden hinnat edellisvuotta korkeammalla tasolla.

Kuuma ja kuiva kesä kypsytti marjat nopeasti, ja marjakoko jäi osalla marjakasveista normaalia pienemmäksi. Esimerkiksi mustaherukan sato jäi viimevuotta alhaisemmaksi, mikä toisaalta heijastui korkeampaan tuottajahintaan. Vadelman sato kausi jäi lyhyeksi, kun marjat kypsyivät samanaikaisesti. Markkinat kuitenkin vetivät hyvin ja vadelman hintataso pysyi koko satoisuuden korkeana runsaasta hetkellisestä tarjonnasta huolimatta.

Omenalla saavutettiin normaali sato. Kesälajikkeiden hedelmät jäivät pieneksi, mutta syys- ja talvilajikkeista saatiin normaalinkokoista omenaa. Helle ei haitannut omenaa, ja sadon laatu sekä maku muodostuivatkin erinomaiseksi, mikäli vain kastelussa onnistuttiin. Vuonna 2010 omenan hinta pysyi edellisvuotta korkeammalla tasolla ja omenan arvonlisäveroton tuottajahinta oli 1,48 €/kg.

Kasvihuonevihanneksilla, lähinnä kurkulla ja tomaatilla, on kaksi selvästi toisistaan erottuvaa hintakautta. Talvikaudella, loka-maaliskuussa, satoa tulee vain ympärivuotisesta valotetusta tuotannosta. Hinta on tuolloin lisäkustannusten vuoksi korkeampi kuin kesäkaudella, jolloin satoa tulee koko kasvihuonealalta, myös valottamattomista kasvihuoneista. Tarjonta on siten kesäkaudella talvikautta huomattavasti suurempaa, tuotantokustannukset alhaisemmat ja sen myötä hintakin alhaisempi.

Kasvihuonevihanneksilla, etenkin kurkulla esiintyy ajoittain ylitarjontaa. Pahin ylitarjontatilanne vuonna 2010 oli keväällä, huhtikuun loppupuolella. Ylitarjonta aiheutti hinnan romahtamisen lähes kesäsesongin tasolle. Tomaatin tarjonta oli tasapainossa ja hinta pysyi kohtuullisena koko kauden.

2.5. Elintarvikemarkkinat

Kuluttajahinnat

Vuonna 2010 elintarvikkeet olivat Suomessa keskimäärin 3,6 % halvempia kuin vuotta aiemmin, mikä oli seurausta pääosin elintarvikkeiden arvonalisäveron (alv) alennuksesta. Eurooppalaisittain korkea 17 %:n alv aleni 12 %:iin lokakuussa 2009. Heinäkuussa 2010 ruoan alv puolestaan nostettiin 13 %:iin.

Ruoan hinta aleni Suomessa alv-laskun verran ja vähän ylikin. Alv-alea suurempi lasku selittyi sillä, että hedelmät, vihannekset ja kala halpenivat veronlaskua enemmän. Elintarvikkeiden verottomat hinnat olivat vuonna 2010 keskimäärin 0,5 % halvempia kuin vuotta aiemmin.

Vuoden 2010 lopulla elintarvikkeiden hinnat lähtivät uudelleen nousuun ja vuoden 2011 alussa hinnat olivat jo selvästi edellisvuotta korkeammalla. Hinnat nousivat varsinkin tammikuussa 2011, kun elintarviketeollisuuden ja kaupan uudet sopimukset tulivat voimaan. Teollisuus onnistui siirtämään osan kasvaneista kuluistaan tuotteiden hintoihin.

Helmikuussa 2011 elintarvikkeiden kuluttajahinnat olivat jo lähes 7 % korke-

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat tammikuussa vuosina 2009–2011, €/kg.

	2009 Tammikuu	2010 Tammikuu	2011 Tammikuu
Vehnäjauhot	1,23	1,11	1,10
Ruisleipäpalat	3,71	3,55	3,74
Naudan paisti	12,36	12,40	12,75
Porsaan leikkeet	12,69	11,75	..
Broilerin rintafile	11,66	11,08	11,86
Kevytmaito, €/l	0,90	0,85	0,80
Emmentaljuusto	12,97	12,43	12,70
Kananmunat	3,03	2,91	3,11
Meijerivoi	2,52	2,01	2,00
Talouismargariini	1,60	1,41	1,44
Tomaatti	5,21	4,73	4,68
Ruokaperuna	0,79	0,65	0,80

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

Keskimääräisen kokonaiskuluttajahintaindeksin ja elintarvikkeiden kuluttajahintaindeksin kehitys Suomessa vuosina 1995–2010, 1995=100.

	Kuluttajahintaindeksi	Elintarvikkeiden hintaindeksi
2010	124,5	123,1
2009	124,5	127,7
2008	124,4	125,2
2007	119,6	115,3
2006	116,7	112,9
2005	114,7	111,4
2004	113,7	111,1
2003	113,5	110,3
2002	112,5	109,6
2001	110,8	106,5
2000	108,0	102,0
1999	104,4	101,0
1998	103,2	101,3
1997	101,8	99,6
1996	100,6	98,2
1995	100	100

Lähde: Tilastokeskus.

ampia kuin vuotta aiemmin. Erityisesti hedelmien, marjojen, kalan sekä sika- ja siipikarjanlihan hintoihin tuli korotuksia. Hedelmät kallistuivat peräti 15 prosenttia edellisvuodesta.

Ruoan hinnan arvioidaan nousevan Suomessa vuonna 2011 noin 5 % vuoden 2010 keskimääräisestä tasosta. Lihan ja viljapohjaisten tuotteiden hintojen nousu on runsaat 5 % ja maitotuotteiden 4 %.

Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna elintarvikkeiden hinnat ovat nousseet jonkin verran yleistä kuluttajahintakehitystä nopeammin. Vuodesta 2000 vuoteen 2010 ruoan hinta kallistui nimellisesti lähes 21 %. Yleinen kuluttajahintaindeksi nousi samassa ajassa runsaat 15 %.

Ansiotasoon suhteutettuna ruoka on 2000-luvulla tosin halventunut selvästi, sillä palkat ovat nousseet yli 45 prosenttia vuodesta 2000.

Vertailtaessa ruoan hintakehitystä EU-maissa vuodesta 2000 vuoteen 2010 voidaan havaita, ettei maiden keskinäisissä suhteissa ole tapahtunut juurikaan muu-

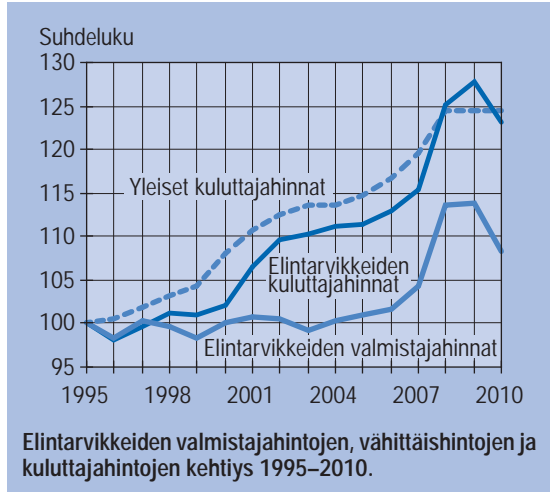
toksia. Suomi on ollut hintatasoltaan Tanskaa halvempi, mutta muita EU-maita kalliimpi sekä vuonna 2000 että vuonna 2010.

Hintaeroa muihin EU-maihin selittää etenkin ruoan alv-kohtelu. Tapahtuneen veronalennuksen jälkeenkin ruoan alv on Suomessa yhä EU-maista toiseksi korkein. Vain Tanskassa ruokaa verotetaan Suomea kireämmin.

Elintarvikkeiden hintakehityksen lisäksi julkista keskustelua on herättänyt viime vuosina kuluttajan maksaman hinnan jakautuminen elintarviketeketjun sisällä. Tutkimukset osoittavat, että kaupan osuus ruoan verollisesta kuluttajahinnasta on EU-jäsenyysaikana kasvanut.

Kaupan asema elintarviketeketjussa on vahvistunut, koska se voi kilpailuttaa teollisuutta ja sitä kautta alkutuotantoa entistä tiukemmin ehdoin. Alkutuottajan sama prosenttiosuus elintarvikkeiden kuluttajahinnoista on sitä vastoin pienentynyt.

Tuottavuuden nopea kasvu maataloudessa on ollut pitkällä aikavälillä merkittävien syy tuottajan ruoan hinnasta saaman osuuden laskuun. Maatalouden kokonais-
tuottavuus on kasvanut viime vuosikymmeninä keskimäärin nopeammin kuin

muilla elintarviketeketjun toimialoilla elintarviketeollisuudessa sekä tukku- ja vähittäiskaupassa.

Maataloudessa tapahtunut tuottavuuskasvu on siirtynyt kokonaisuudessaan tuottajahintoihin: yhden prosentin tuottavuuden kasvu on johtanut keskimäärin yhden prosentin laskuun tuottajahinnoissa. Tukku- ja vähittäiskaupassa vaikutus on samansuuntainen mutta pienempi: yhden prosentin tuottavuuden kasvu on johtanut keskimäärin alle 0,6 prosentin laskuun kuluttajahinnoissa. Siten kaupan ala on pystynyt siirtämään osan tuottavuuskasvun hyödyistä yritysten katteisiin.

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat vuosina 2006–2010, €/kg.

	2006	2007	2008	2009	2010	muutos % 2009–2010
Kevytmaito, €/l	0,73	0,72	0,87	0,89	0,79	-10,6
Voi	4,87	4,79	5,78	4,59	3,86	-15,9
Margariini	2,35	2,53	2,98	3,11	2,76	-11,3
Emmentaljuusto	10,86	10,82	12,13	12,86	12,57	-2,3
Naudan paisti	9,92	10,04	11,79	12,62	12,10	-4,1
Porsaan leike	10,64	11,40	12,23	12,27	11,80	-3,8
Broilerin rintafilé	10,46	10,67	11,32	11,68	11,28	-3,5
Kananmunat	2,44	2,74	3,01	2,99	3,00	0,5
Vehnäjauhot	0,41	0,41	0,60	0,60	0,52	-14,4
Reikäleipä	3,18	3,15	3,51	3,65	3,52	-3,5
Tomaatti	3,21	3,51	3,63	3,58	3,67	2,7
Ruokaperuna	0,60	0,74	0,76	0,76	0,68	-10,9

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

Maitotuotteiden, margariinin, lihan ja kananmunien kulutus henkilöä kohden vuosina 2000–2009, kg.

	Maito- nesteet ¹	Voi	Margariini	Juusto	Jäätelö (litraa)	Naudan- liha	Sianliha	Siipikar- janliha	Kanan- munat
2009 ^e	184,0	3,7	7,5	18,7	12,9	17,8	34,4	17,5	9,5
2008	186,0	3,3	7,5	18,4	12,6	18,2	35,3	17,2	9,4
2007	189,9	2,5	7,5	17,5	13,3	18,7	34,9	17,6	9,5
2006	183,9	2,8	7,5	19,1	13,7	18,5	34,3	15,8	9,3
2005	184,0	2,7	6,6	18,6	14,0	18,6	33,5	16,1	9,4
2004	186,2	2,6	6,6	18,4	13,2	18,6	33,8	16,0	9,4
2003	185,1	2,7	6,8	16,7	13,7	18,0	33,5	15,8	9,3
2002	190,0	3,0	7,6	16,6	13,5	17,9	31,9	15,4	9,7
2001	191,7	3,5	7,8	16,5	13,3	17,9	32,7	14,5	9,7
2000	193,9	3,8	7,7	16,5	13,5	19,0	33,0	13,2	10,1

¹ Nestemäinen maito, hapanmaitotuotteet ja kerma.
Lähteet: ETT ja Tike.

Vähittäiskauppa

Vähittäiskaupan markkinarakenne keskittyi melko maltillisesti ennen EU-aikaa. Kaksi johtavaa ketjua hallitsi 58 % markkinoista vuonna 1980, ja 62 % vuonna 1995. Vuonna 2000 kahden johtavan vähittäiskauppaketjun yhteenlaskettu markkinaosuus oli 66 % kasvaen lähes 76 %:in vuoteen 2008 mennessä. Viime vuosien aikana keskittyminen on kiihtynyt entisestään johtaen kahden suurimman ketjun yli 79 % markkinaosuuteen vuonna 2010.

Päivittäistavarakaupan kilpailutilanne onkin muuttunut yhä selvemmin kahden suuren kisaksi. Vuonna 2010 sekä S-ryhmä että K-ryhmä kasvattivat markkinaosuuksi-

aan lähes prosenttisyksiköllä, edellinen verkostoaan laajentamalla, jälkimmäinen taas olemassa olevien yksiköiden myyntiä lisäämällä.

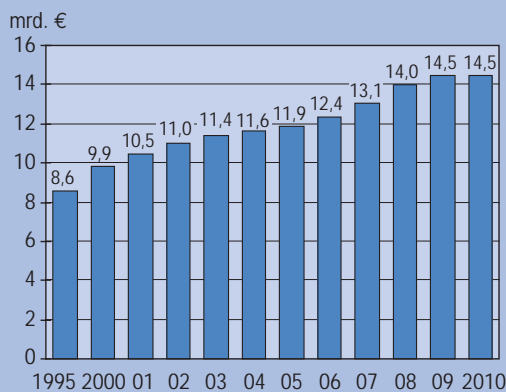
Kolmossijaa pitävän Suomen lähikaupan osuus väheni 9%:iin, minkä taustalla on Euromarket- ja Siwa-ketjujen supistaminen. Jopa 2000-luvulla näyttävän kasvun aikaan saaneen Lidlin markkinaosuus kutistui hieman vuonna 2010, mikä tapahtui ensimmäistä kertaa sitten toiminnan aloittamisen vuonna 2003.

Rakenteellinen kehitys näkyy myös suomalaisten ruokaostosten keskittymisessä suuriin kauppayksikköihin, jotka hoitavat vuosi vuodelta kasvavan osan päivittäistavarojen myynnistä. Hypermarket-

Vähittäiskaupparyitysten markkinaosuuksia 2001–2010.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
S-ryhmä	30,5	31,1	31,1	34,3	35,9	39,9	41,0	42,4	43,2	44,1
K-ryhmä	36,5	36,0	35,8	35,3	35,9	33,4	33,9	33,7	34,2	35,0
Suomen lähikauppa*	12,6	12,9	12,7	10,0	10,8	11,9	11,9	11,3	10,2	9,0
Spar**	8,7	8,1	7,4	6,8	6,2	0,5	-	-	-	-
Lidl	-	-	1,8	2,8	3,7	4,1	4,7	5,0	5,1	4,8
Muut yritykset	11,7	11,9	11,2	10,8	9,5	10,2	8,4	7,6	7,3	7,1
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*Entinen Tradeka. **Vuodesta 2006 lähtien M-ryhmä; vuonna 2007–2008 on mukana muiden yritysten ryhmässä.
Lähde: AC Nielsen.

Päivittäistavarakaupan myynnin arvo Suomessa 1995–2010. Lähde: AC Nielsen.

tien myynnin osuus nousi 15 %:sta lähes 27 %:iin ja isojen supermarkettien osuus 20 %:sta peräti 34 %:iin vuosien 1995 ja 2010 välillä. Vuoden 2011 alussa päivittäistavaraa myyviä toimipaikkoja oli noin 3283 ja 50 % myynnistä tapahtui noin 10%:ssa myymälöistä.

Vuonna 2010 sekä päivittäistavaramyynnin arvo että volyyymi pysyivät edellisvuoden tasolla, joten laman vaikutus heijastuu myös kotitalouksien päivittäisiin ostoksiin. Kaupan myynnin volyyymi laski koko EU-jäsenyyden aikana vuonna 2009 ensimmäistä kertaa.

Elintarviketeollisuus

Vähittäiskaupan rakennemuutokset luovat suuria haasteita kotimaiselle elintarviketeollisuudelle. Teollisuuden on yhä vaikeampaa säilyttää neuvotteluvoima keskittyviä vähittäiskaupapaketteja vastaan. Logistii-

kan tehostamiseen pyrkiessään kaupapakettit hankkivat yhä enemmän elintarvikkeita suurilta jalostajilta, mutta kaupan rakennemuutokset koettelevat myös suuria elintarvikeyrityksiä.

Muutokset ovat tuoneet suuria haasteita kotimaisille elintarviketuottajille ja edellyttävät niiltä isompien määrien tuottamista yhä kustannustehokkaammin keinoin. Mittakaavaetujen hyödyntämiseen yltyvät vain suurimmat yritykset, joilla on valtakunnallisesti merkittäviä markkinaosuuksia. Pienillä yrityksillä on mahdollisuus vastata kuluttajien tarpeisiin erikoistuotteita valmistamalla ja toimittamalla tuoreita tuotteita paikallisesti. Keski- ja suuret yritykset ovat sen sijaan haavoittuvaisia, sillä niiden tarjonta vastaa yleensä suurten kilpailukumppaneiden tuotevalikoimaa.

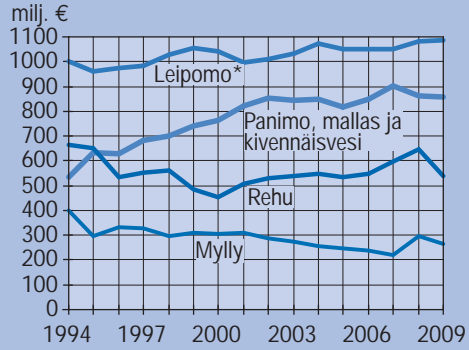
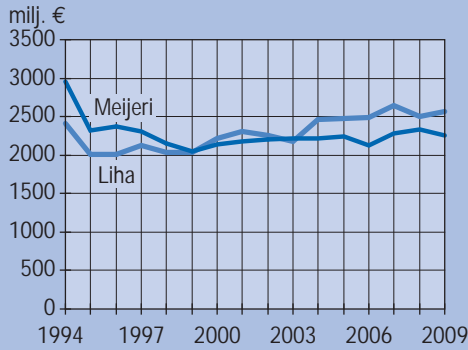
Erityisesti kaupan omien merkkien käyttöönotto ja laatikkomyymäläkonseptin eteneminen ovat pitäneet elintarvikkeiden hinnat alhaalla. Kaupan omien merkkien tuottamisen kilpailuttaminen, tuontitavaroiden uhka sekä laatikkomyymälöiden halpa hintataso ja suppea valikoima kiristävät kilpailua kotimaisten tavarantoimittajien keskuudessa ja painavat tuotannon kättä. Jalostajat ovat vastanneet haasteisiin tuotantoa tehostamalla, toimintavaiheita ulkoistamalla sekä erikoistumalla.

Elintarviketeollisuuden liikevaihto laski vuonna 2009 noin 259 milj. eurolla olleen 10,3 mrd. euroa. Liikevaihdon lasku johtui ennen kaikkea vientimarkkinoiden notkahduksesta.

Suomen elintarviketeollisuuden tunnuslukuja 1995–2009.

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Liikevaihto (käypään hintaan, mrd. €)	7,7	7,9	8,3	8,4	8,5	8,9	8,9	9,2	9,7	10,5	10,3
Liikevaihto (vuoden 2009 hinnoin, mrd. €)	9,6	9,1	9,3	9,3	9,3	9,7	9,6	9,9	10,1	10,5	10,3
Henkilöstö (tuhat)	44,9	39,9	38,6	38,0	38,2	37,5	36,7	35,9	35,7	34,6	33,5
Reaali-liikevaihto henkeä kohti vuoden 2009 hinnoin (tuhat €)	214	228	241	244	244	259	262	275	283	304	307

Lähteet: Tilastokeskus, Suomen yritykset 1995–2009, omat laskelmat.

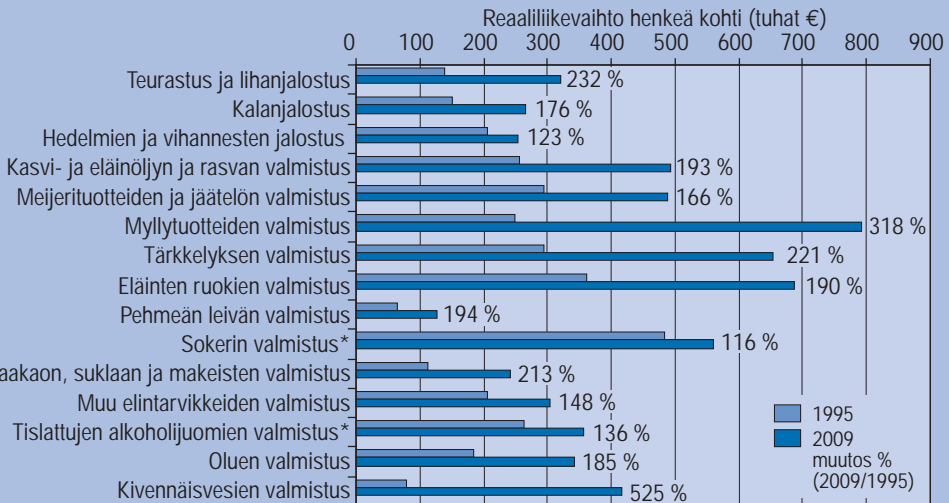
*Sisältää pehmeän leivän, näkkileivän ja keksien valmistuksen.

Suomen liha- ja meijeriteollisuuden sekä muutaman elintarviketeollisuuden toimialan liikevaihto vuoden 2009 hinnoin.

Elintarviketeollisuuden työllisten määrän lasku jatkui nopeana. Henkilöstö väheni vuonna 2009 ennätyksellisesti 1150 työntekijällä eli 33,5 tuhanteen. Henkilöstömäärän yli kolmen prosentin laskun ja lievästi supistuneen liikevaihdon yhteisvaikutuksena reaali-liikevaihto henkeä kohti parani 307 000 euroon vuonna 2009. Tämä 0,9 %:n kasvu on kuitenkin edellisvuosien kehitysvauhtiin nähden melko vaatimaton.

Liikevaihtoa henkeä kohti kehittyi melko eri tahtiin toimialoittain, mutta vuoden 1995 tasoon verrattaessa vuoden 2009 luvut näyttävät kasvua joka toimialalla.

Elintarviketeollisuuden reaali-liikevaihto työntekijää kohti nousi 214 000 eurosta 307 000 euroon vuosien 1995 ja 2009 välisenä aikana, eli 43 prosenttia. Monella toimialalla kuten mylly-, rehu- ja lihateollisuudessa kasvu oli keskimääräistä paljon vauhdikkaampi.

* Vuoden 1995 sijalla vuoden 1997 luku.

Työvoiman tuottavuuden kehitys elintarviketeollisuuden toimialoilla. Lähteet: Tilastokeskus, Suomen yritykset 1995–2009, omat laskelmat.

Tehostuminen näkyy myös yritysten toimipaikkojen vähenemisenä, varsinkin kun valtakunnallista toimipaikkaverkostoa käsittävät suuryritykset ovat viime vuosina ruvenneet maantieteellisesti keskittämään tuotantoaan isompiin laitoksiin sulkemalla samalla pieniä yksiköitä.

EU-jäsenyyden aikana on toimialojen kesken tapahtunut huomattavia rakenne muutoksia. Esimerkiksi makeisten ja sokeriteollisuuden osuudet koko elintarviketeollisuuden liikevaihdosta vähenivät sen sijaan leipomo- ja panimoteollisuuden osuudet kasvoivat. Meijeriteollisuus ja lihanjalostus ovat Suomen elintarviketeollisuuden kaksi suurinta toimialaa. Kun vielä vuonna 1995 vähän yli viidesosa elintarviketeollisuuden liikevaihdosta oli peräisin lihanjalostuksesta, nousi sen osuus neljäsosaan vuoteen 2009 mennessä. Meijeriteollisuuden osuus laski puolestaan samalla aikavälillä pari prosenttiyksikköä 22%:iin.

Perinteikkääseen Venäjän kauppaan liittyvät muutokset ovat vaikuttaneet meijerialan liikevaihtoon. Venäjän ruplan kriisi verotti meijerialan liikevaihtoa varsin rajusti vuosina 1998 ja 1999 sekä vuonna 2009.

Lihanjalostus on kehittynyt tasaisemmin EU-jäsenyyden tuomasta jyrkästä hinnalaskusta toivuttuaan. Korkeampi hintaisten tuotteiden kuten einesten ja valmiiden ruokien suosio sekä broilerin kulutuksen kolminkertaistuminen ovat tukeneet alan liikevaihdon kasvua.

Vuosi 2009 oli lihateollisuudelle menestyksen kun taas meijeriteollisuudelle ongelmien vuosi kansainvälisillä markkinoilla. Tuoreet ulkomaankauppatilastot viittaavat tilanteen kääntyneen vuonna 2010. Meijerituotteiden Venäjä-vienti ennakoii meijeriteollisuudelle huomattavan parannuksen kun taas lihatuotteiden viennin lasku kertoo lihateollisuuden ongelmista.

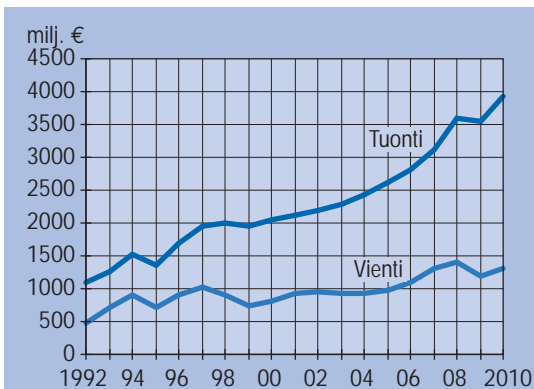
Vientimarkkinoiden lisäksi toiminnan laajuuteen on vaikuttanut lopputuotteiden ja rehuraaka-ainesten hintasuhteet. Syksyllä 2010 viljan

hinnat syöksyivät jälleen korkealle. Maidontuotanto on kuitenkin vähemmän riippuvainen viljasta kuin lihantuotanto. Lihateollisuuden liiketulosta korkeat viljan- ja rehun hinnat verottivat tuntuvasti vuonna 2010.

Matalat viljan hinnat laskivat muiden viljaa jalostavien teollisuustoimialojen tuotannon arvoa vuonna 2009, lasku oli rehteollisuudessa jopa 17 %. Muista merkittävistä toimialoista panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden liikevaihto laski, leipomoteollisuuden liikevaihto puolestaan nousi hieman vuonna 2009.

Ulkomaankauppa

Vuonna 2010 maataloustuotteita ja elintarvikkeita vietiin Suomesta yhteensä 1 309 milj. euron arvosta, mikä on 10 % enemmän kuin edellisvuonna, mutta lähes 7 % vähemmän kuin vuonna 2008. Suomen elintarvikemyynti on kasvanut 2000-luvun alkuvuosien pitkän stagnaation jälkeen uudelle tasolle vuosikymmenen lopussa. Viime vuosien aaltoileva kehitys osoittaa, että se on edelleenkin herkkä lähialueen markkinatilanteen muutoksille. Vuonna 2006 alkoi viennin nopea nousu, mikä tyrehtyi vuonna 2009 maailmanlaajuisen talouskriisin myötä. Vuonna 2010 vienti elpyi taas Venäjän markkinoiden vetämänä.

Maataloustuotteiden vienti ja tuonti (CN 01–24) vuosina 1992–2010, milj. euroa. Lähde: Tullihallitus, ULJAS tietokanta.

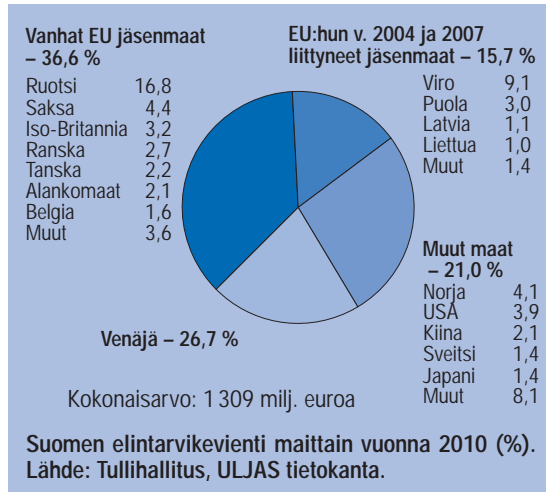
Tuonnin kasvu on kiihtynyt jälleen vientiä nopeammin. Vuonna 2010 maataloustuotteita ja elintarvikkeita tuotiin Suomeen 3934 milj. euron arvosta, mikä on edellisvuoden tuontia yli 12 % enemmän. Tuonnin nopeasta kasvusta johtuen kaupan alijäämä laajeni 314 milj. eurolla, 2311 milj. eurosta 2625 milj. euroon.

Alijäämäisyys on perinteisesti johtunut hedelmien, vihannesten, raakakahvin, alkoholijuomien ja tupakan tuonnin laajuudesta. Muita tärkeitä tuontituotteita ovat mm. vihannekset, juustot ja viljavalmisteet. Viime aikoina Suomen elintarviketuotanto on joutunut kilpailemaan tuonnin kanssa enenevässä määrin myös niissä tuoteryhmissä, joissa kotimaisen tuotannon asema oli ennen ylivoimainen kuten lihan ja kalan tuotannossa.

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ulkomaankauppaan tilastoidaan myös sellaisia kasviperäisiä raaka-aineita, jotka ei missään vaiheessa päädy ruokapöytään. Biopolttoainetuotantoon käytetyn palmuöljyn tuonti on vuosien 2007 ja 2010 välillä kahdeksankertaisesti ja vuonna 2010 se vastasi jo 6,3 % koko maatalous- ja elintarvikkealan tuonnista.

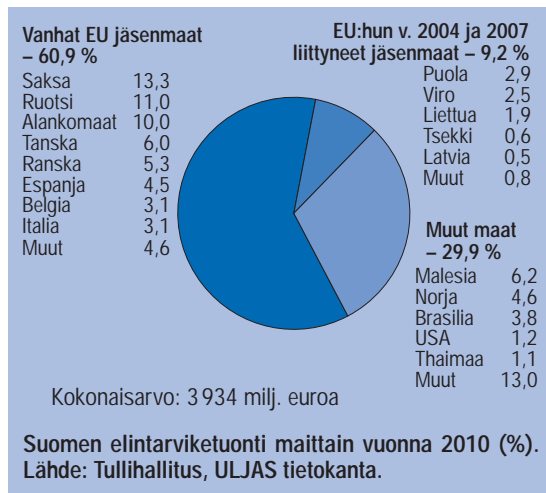
Tuonnin maantieteellinen jakautuma on kahden viime vuoden aikana muuttunut juuri palmuöljyn takia. EU:n ulkopuolisten maiden osuus oli alle 26 %:ia vuonna 2008, kun vuonna 2010 se lähestyi 30 %:ia. Malesia astui kärkeen yli 6 %:n osuudella. Muutos tapahtui vanhoista jäsenmaista tulevan tuonnin kustannuksella, vaikka siltä on edelleen peräisin yli 60 % tuonnista. Elintarvikkeiden tuonnin osuus EU-jäsenmaista laski vuonna 2010 yhden prosenttiyksikön, ollen 9 %:ia.

Viennin kasvun suhteen Venäjän markkinoiden elpyminen oli avainasemassa. Elintarvikkeita vietiin vuonna 2010 Venäjälle 350 milj. euron arvosta, peräti 23 % enemmän kuin edellisvuonna. Venäjä on ollut jo pitkään

suomalaisen elintarvikeviennin tärkein kohdema. Sen osuus viennistä on vaihdellut 20–25 prosentin välillä ja vuonna 2010 se kasvoi 26,7 %:iin. Naapurimaihin on kaiken kaikkiaan kohdistunut perinteisesti yli puolet Suomen elintarvikeviennistä, vuonna 2010 noin 57 % (Ruotsiin 16,8 %, Viroon 9,1 % ja Norjaan 4,1 %).

Elintarvikeviennin merkittävin yksittäinen tuoteryhmä ovat meijerituotteet. Vuonna 2010 voita vietiin 102 milj. euron ja juustoa 174 milj. euron arvosta. Näiden osuus kokonaisviennistä oli 21 %. Muita tärkeitä vientituotteita ovat sokeriteollisuuden tuotteet, sianliha, vilja ja alkoholijuomat.

3. MAATALOUSPOLITIikka

Maatalouspolitiikan perustan muodostavat Suomessa EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot, joita ovat unionin kokonaan rahoittamat suorat tuet sekä unionin osaksi rahoittamat luonnonhaittakorvaus ja maatalouden ympäristötuki.

Näitä tukia täydennetään Suomessa kansallisista varoista maksettavalla pohjoisella tuella, Etelä-Suomen kansallisella tuella ja luonnonhaittakorvauksen kansallisella lisäosalla sekä eräillä muilla tukimuodoilla.

3.1. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka

Yhteistä maatalouspolitiikkaa on toteutettu EU:ssa 1960-luvulta lähtien tuotekohtaisten markkinajärjestelmien avulla. Peruslähtökohta on, että unionin sisäisten hintojen aleneminen määrätyn tason alapuolelle estetään julkisin interventioin ja samalla tuontielintarvikkeiden hintataso kohotetaan EU-hintojen tasolle tullien avulla. Lisäksi ylijäämät viedään EU:n vientituen avulla kolmansiin maihin.

Yhteisestä maatalouspolitiikasta aiheutuvien menojen osuus EU:n budjetista on huomattavan suuri, yli 40 prosenttia budjetin kaikista varoista vuonna 2011. Samalla on kuitenkin muistettava, ettei EU:lla ole muilla sektoreilla yhtä laajalle ja syvälle edennyttä integraatiota ja yhteistä politiikka kuin mitä maataloudessa yhteisen maatalouspolitiikan kautta toteutetaan.

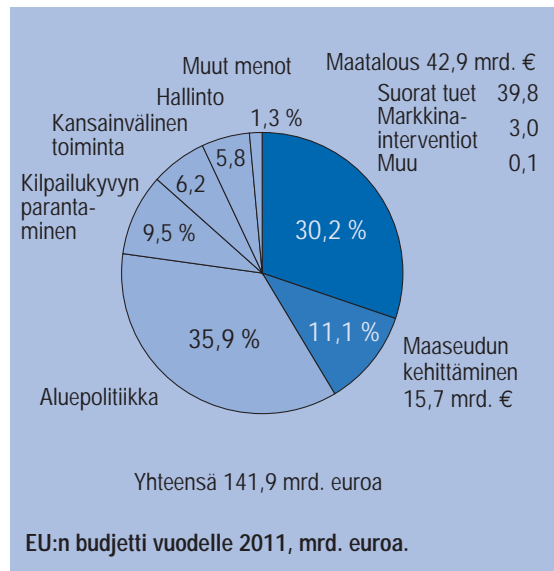
Yhteisen maatalouspolitiikan rahoitus jaetaan nykyään I ja II pilariin. Suurin osa rahoituksesta (73 %) kohdennetaan I pilariin, eli lähinnä markkina- ja tilatukeen. Selkeästi pienempi osa (27 %) rahoituksesta käytetään II pilariin eli maaseudun kehittämistoimenpiteisiin (Rural Development Programmes, RDP).

Vielä 1990-luvun alussa suurin osa yhteisen maatalouspolitiikan varoista käytettiin maataloustuotteiden vientitukuihin ja muihin markkinainterventioihin. Tämän jälkeen yhteistä maatalouspolitiikkaa on kuitenkin uudistettu ja luotsattu selvästi markkinalähtöisemmäksi.

Politiikkauudistuksia vuodesta 1992

Vuosina 1992 ja 1999 tehtyjen politiikkauudistusten myötä maataloustuotteiden interventiohintoja alennettiin EU:ssa kohti maailmanmarkkinahintoja. Hintojen alenukset kompensoitiin suorilla tuilla, minkä seurauksena eläin- ja pinta-alaperusteisten tukien asema muodostui maatalouspolitiikassa erittäin keskeiseksi.

Vuonna 2003 sovitussa politiikkauudistuksessa pääosa EU:n peltokasvi- ja kotieläintuista päätettiin puolestaan siirtää tuotannosta irrotettuun tilatukijärjestelmään. Tukeen liitettiin samalla uusia, ympäristöön, pellon viljelykunnan ylläpitoon, elintarviketurvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin ja työturvallisuuteen liittyviä ehtoja.

Marraskuussa 2008 EU:n maatalousministerit päättivät tuoreimmasta maatalouspolitiikan uudistuksesta, jota myös terveystarkastukseksi kutsutaan. Päätös on jatkoa edellisille uudistuksille ja linjaukselle lisätä EU:n maatalouden markkinasuuntatuneisuutta. Se laajentaa tuotannosta irtotettujen tukien määrää ja purkaa tuotantorajoitteita, jotta viljelijät voivat vastata entistä paremmin markkinoiden kysyntään.

EU:n maatalouspolitiikan viimeaikaisiin uudistuksiin on sisällynyt myös ns. modulaatio, jolla asteittain kasvava osuus maataloustuista on siirretty EU:n budjetin

kautta maaseudun kehittämistoimenpiteisiin. Vuonna 2009 yli 5 000 euroa vuodessa suoraa tukea saavien viljelijöiden tuista leikattiin 7 %. Vuonna 2010 leikkaus nousi 8 %:iin ja tästä vuosittain yhdellä prosenttiyksiköllä. Vuonna 2012 se on 10 %. Leikkaus ei koske kunkin tilan tuen ensimmäistä 5000 euroa.

Modulaatiovarojen avulla halutaan vastata ilmastonmuutoksen torjumiseen, uusiutuvan energian edistämiseen, vesihuollon parantamiseen ja luonnon monimuotoisuuden suojelemiseen.

EU:n maataloustukien kohdentuminen eri jäsenvaltioissa vuonna 2010.

Jäsenvalliot	Saadut tuet milj. €	Maksut milj. €	Saadut tuet %	Maksut %	Nettotuki milj. €	Nettotuki € asukasta kohden
Yhteensä	54 411	54 411	100	100		
Alankomaat	924	2 187	1,70	4,02	-1 264	-76
Belgia	672	1 687	1,23	3,10	-1 015	-94
Espanja	6 105	5 223	11,22	9,60	881	19
Irlanti	1 674	686	3,08	1,26	989	221
Iso-Britannia	4 253	5 664	7,82	10,41	-1 412	-23
Italia	5 324	7 547	9,78	13,87	-2 223	-37
Itävalta	1 303	1 262	2,39	2,32	40	5
Kreikka	2 664	1 230	4,90	2,26	1 434	127
Luxemburg	51	147	0,09	0,27	-96	-191
Portugali	1 148	789	2,11	1,45	359	34
Ranska	9 330	9 794	17,15	18,00	-464	-7
Ruotsi	1 023	1 186	1,88	2,18	-163	-17
Saksa	6 928	10 659	12,73	19,59	-3 731	-46
Suomi	862	898	1,58	1,65	-35	-7
Tanska	1 094	1 192	2,01	2,19	-97	-18
EU-15	43 354	50 151	79,68	92,17	-6 797	-18
Bulgaria	735	174	1,35	0,32	561	74
Kypros	62	87	0,11	0,16	-25	-31
Malta	15	27	0,03	0,05	-13	-31
Latvia	253	87	0,46	0,16	166	74
Liettua	516	136	0,95	0,25	380	114
Puola	4 059	1 453	7,46	2,67	2 606	68
Romania	1 966	637	3,61	1,17	1 330	62
Slovakia	536	343	0,99	0,63	194	36
Slovenia	231	185	0,43	0,34	46	23
Tšekin tasavalta	1 055	647	1,94	1,19	407	39
Unkari	1 456	419	2,68	0,77	1 037	104
Viro	173	65	0,32	0,12	108	80
EU-12	11 057	4 260	20,32	7,83	6 797	66

Lähde: Euroopan parlamentti 2010, Euroopan komissio 2007, Eurostat 2010

EU-tukien kohdentuminen

Yhteisen maatalouspolitiikan kautta maksettavat tuet perustuvat jäsenmaiden historialliseen tukitasoon ja sitä kautta historialliseen tuotantoon. Vanhojen jäsenmaiden dominoimassa tilatukijärjestelmässä eri maiden peltohehtaarit ovat eriarvoisia sen mukaan, kuinka paljon niille on maksettu tukea historiallisina viitevuosina.

Erot jäsenvaltioiden välillä ovat varsin suuret. Kreikassa maksetaan CAP-tukea hehtaarilta yli 550 euroa, kun Latviassa jäädytään alle 90 euron.

Absoluuttisesti suurimmat tuen nettosaaajat ovat Puola, Kreikka ja Romania jotka kaikki saavat tukea yli miljardi euroa enemmän kuin mitä maksavat. Seuraavina tulevat Unkari, Irlanti ja Espanja. Kaikki nämä maat puolustavatkin luonnollisesti suurta maatalousbudjettia.

Maataloustukien suurin maksaja on puolestaan Saksa lähes 3,7 miljardin euron nettomaksu-osuudellaan. Muita tärkeitä nettomaksajia ovat Italia, Iso-Britannia, Alankomaat ja Belgia. Suomen arvioitu nettomaksu vuonna 2010 oli noin 35 miljoonaa euroa.

Asukasta kohden laskettuna tuista maksavat kalleimman hinnan Luxemburg, Belgia ja Alankomaat, kun taas Irlanti ja Kreikka voivat ylpeillä suurimmilla nettosaamisillaan. Luxemburgin nettomaksu nousee yli 190 euroon asukasta kohden, kun taas Irlanti saa asukasta kohden runsaat 220 euroa nettoa. Suomen nettomaksu maataloustuista on noin 7 euroa asukasta kohden.

Kuva muuttuu hieman, jos mittaamme, kuinka paljon tukea kukin maa saa CAP-budjettiin maksamaansa euroa kohti riippumatta jäsenvaltion maksujen ja tukien absoluuttisesta koosta. Luxemburg saa vain 35 senttiä takaisin jokaisesta budjettiin maksamastaan eurosta. Sen sijaan Bulgaria saa yli neljä kertaa enemmän tukea kuin maksaa unionin budjettiin.

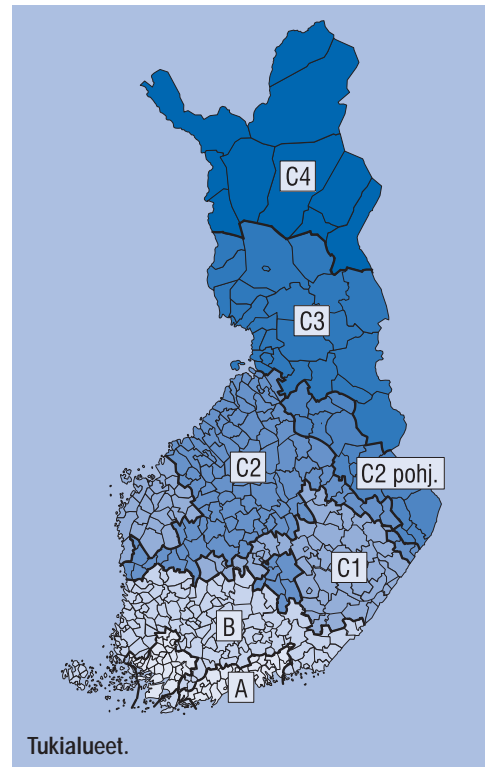
Alankomaat ja Belgia ovat muita suu-

ria nettomaksajia, jotka saavat alle puolet maksamistaan rahoista takaisin. Saksa saa takaisin maataloustukeen maksamistaan rahoista noin 65 prosenttia ja Suomi yli 90 prosenttia.

3.2. EU-maataloustuet Suomessa

Vuonna 2011 Suomen maatalous saa yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea yhteensä 1335 milj. euroa. Tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP-tulotuesta (541 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (422 milj. euroa) ja ympäristötuesta (372 milj. euroa). Tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia tai EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia.

CAP-tulotuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Luonnonhaittakorvauksesta ja ympäristötuesta EU

maksaa runsaan neljänneksen. Loput maksetaan kansallisista varoista.

EU-tukien lisäksi suomalaisille maataloille maksetaan vuonna 2011 kansallista tukea yhteensä noin 561 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pohjoisesta tuesta (335 milj. euroa), Etelä-Suomen kansallisesta tuesta (84 milj. euroa), luonnonhaittakorvauksen kansallisesta lisäosasta (119 milj. euroa) ja eräistä muista kansallisista tukimuodoista (23 milj. euroa).

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu seitsemään tukialueeseen. Koko maassa maksettavia tukia ovat CAP-tuki, ympäristötuki sekä luonnonhaittakorvaus ja sen kansallinen lisäosa.

Pohjoista tukea maksetaan C-tukialueella. Tuen porrastusta varten pohjoisen tuen alue on jaettu viiteen osaan. Tukialueilla A ja B maksetaan Etelä-Suomen kansallista tukea eli ns. vakavien vaikeuksien tukea.

jotka muodostuvat alueellisesta tasatuki-osasta ja tilakohtaisesta lisäosasta.

CAP-tuki jakautuu kahteen pääkomponenttiin: tuotannosta irrotettuun tilatukeen ja tuotantosidonnaiseen osaan. Suomessa yli 90 prosenttia CAP-tuista irrotettiin tuotannosta vuonna 2006. Peltokasvien CAP-tuki irrotettiin tuotannosta lähes kokonaan. Osana tilatukijärjestelmää eräille peltokasveille tosin maksetaan tuotantosidonnaista tukea enintään 5,8 milj. euroa vuodessa. Tuotantosidonnaista tukea maksetaan edelleen myös emolehmille, sonneille ja uuhille sekä tärkkelysperunalle.

CAP-tuen saamisen ehtona on täydentävien ehtojen noudattaminen. Pelto on pidettävä hyvässä viljelykunnossa ja lisäksi on huolehdittava tietyistä eläinten hyvinvointiin ja ympäristön tilaan liittyvistä minimivaatimuksista. Suomi on lisäksi kansallisesti päättänyt, että jos viljelijä kesannoi, tämä hoidettu, viljelemätön pelto tulee olla nurmipeitteinen ollakseen tukikelpoista.

CAP-tuet

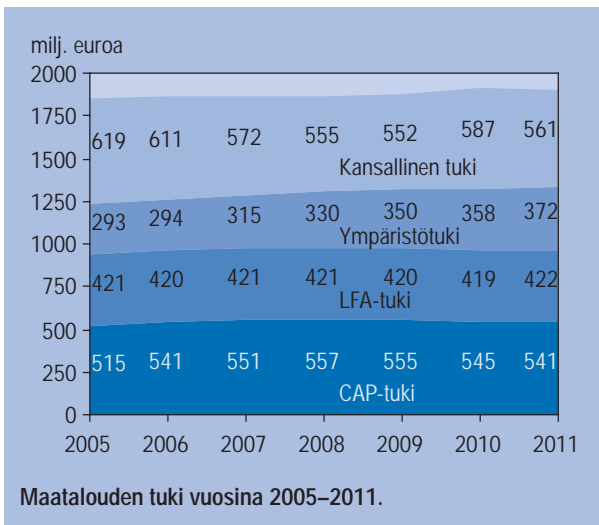
Pääosa EU:n kokonaan rahoittamista ns. CAP-tuista maksetaan Suomessa EU:n vuonna 2003 hyväksymän tilatukijärjestelmän kautta. Järjestelmä toteutetaan Suomessa yhdistelmämallin pohjalta. Entisistä CAP-tuista on muodostettu tukioikeuksia,

Luonnonhaittakorvaus (LFA)

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa epäsuotuisiksi alueiksi. Luonnonhaittakorvaus eli LFA-tuki on tarkoitettu turvaamaan maaseutuelinkeinojen jatkuvuus näillä alueilla ja säilyttämään samalla maaseutu asuttuna. Suomessa tuki kattaa koko viljellyn peltoalan (2,16 miljoonaa hehtaaria).

Vuodelle 2011 LFA-tukea on budjetoitu maksettavaksi yhteensä 422 milj. euroa. Tukea maksetaan A-alueella 150 €/ha, B- ja C1-alueella 200 €/ha ja C2-C4 alueella 210 €/ha.

EU:ssa on käynnissä mittava LFA-alueiden uudelleen arviointi. Vuodeksi 2014 valmisteltavan uudistuksen tavoitteena on luoda jäsenmaille yhtenäinen LFA-järjestelmä, joka ottaisi nykyistä paremmin huomioon eri maiden erityisolot.

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet Suomessa, milj. euroa.

	2006	2007	2008	2009	2010 ^e	2011 ^{arvio}
Yhteensä	1 255	1 287	1 308	1 323	1 322	1 335
CAP-tulotuki	541	551	557	552	545	541
Luonnonhaittakorvaus	420	421	421	420	419	422
EU:n osuus	131	118	118	118	117	118
Kansallinen osuus	289	303	303	302	302	304
Ympäristötuki*	294	315	330	351	358	372
EU:n osuus	102	88	92	98	101	107
Kansallinen osuus	192	227	238	253	257	265
EU:n osuus yhteensä	774	757	767	768	763	766
Kansallinen osuus yhteensä	481	530	541	555	559	569

*Ympäristötukeen on sisällytetty myös eläinten hyvinvointiin ja ei-tuotannollisiin investointeihin liittyvät tuet.

Ympäristötuki

Vuonna 1995 käyttöön otetulla maatalouden ympäristötuella korvataan tuotannon vähenemisestä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneet tulonmenetykset viljelijöille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin.

Tuki jakautuu perustoimenpiteisiin, lisätoimenpiteisiin ja erityistukisopimuksiin. Tuen keskeinen tavoite on vesistökuormituksen vähentäminen. Lisäksi pyritään rajoittamaan päästöjä ilmaan, vähentämään torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvia riskejä sekä huolehtimaan maaseutumaisemasta ja luonnon biologisesta monimuotoisuudesta.

Ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan tarkemmin luvussa 5.3 (sivut 69–70).

3.3. Kansallinen tuki

Kansallisista varoista maksettavat pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki ja luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa sekä eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen maatalouden toimintaedellytykset maan eri osissa ja eri tuotantosuunnissa. EU-jäsenyysneuvottelujen yh-

teydessä sovittiin peruseriaatteista, joita sovelletaan kansallisen tuen tasoa ja alueellista jakoa määritettäessä. Tuen avulla ei saa lisätä tuotantoa eikä tuen määrä saa ylittää liittymistä edeltänyttä kokonaistukitasoa.

Pohjoinen tuki

Suomen liittymissopimus (artikla 142) sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjoista tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoitetuille alueille eli C-tukialueille. Rungas 1,4 milj. ha eli 55,5 % Suomen viljelykelpoisesta peltoalasta on määritelty tukeen oikeutetuksi alueeksi.

Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista ja viljelyalaaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuonetuotannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen sekä poron eläinkohtaisen tuen.

Vuonna 2011 pohjoista tukea maksetaan yhteensä noin 335 milj. euroa. Merkittävimmät yksittäiset tukimuodot ovat maidon pohjoinen tuotantotuki (155 milj. €) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (100 milj. €).

Pohjoisen tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti viiden vuoden väliajoin.

Vuonna 2007 EU:n komissio teetti arvion siitä, ovatko pohjoiselle tuelle asetetut tavoitteet saavutettu ja ovatko järjestelmässä käytettävät keinot edelleen tarkoituksenmukaisia ja perusteltuja. Arviointitulosten perusteella komissio ja Suomi kävivät vuonna 2008 neuvottelut tuen jatkosta ja kehittämistarpeista.

Joulukuussa 2008 saavutetun neuvotteluratkaisun myötä sika- ja siipikarjalouden tuet irrotettiin tuotannosta vuoden 2009 alussa. Nautakarjalouden 142-tuet maksetaan edelleen tuotantosidonnaisina tukina.

Etelä-Suomen kansallinen tuki

Etelä-Suomen eli AB-tukialueen kansallinen tuki perustuu Suomen liittymissopimuksen artiklaan 141. Artikla on mahdollistanut kansallisen tuen maksamisen liittymisestä aiheutuviin vakaviin vaikeuksiin. Artikla 141 ei kuitenkaan määrittele vakavia vaikeuksia eikä rajaa tuen kestoaikaa.

Suomalaiset ovat tulkinneet artiklan tarkoittavan valtuutusta pitkäaikaisen tuen maksuun. EU:n komissio on puolestaan nähnyt sen lähinnä määrääkäsena ratkaisuna.

Suomen on neuvoteltava artiklan 141 perusteella maksettavan tuen käyttämisestä komission kanssa määräajoin. Marraskuussa 2007 saavutetun neuvottelutuloksen perusteella Suomi voi myöntää sekä kansallisia suoria tukia että korotettua investointitukea Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarhatuotannolle vuoden 2013 lop-

puun saakka.

Vuonna 2011 tuen yhteismäärä on 83,9 miljoonaa euroa, mikä on 3,7 % vähemmän kuin vuonna 2009 maksettu 87,0 miljoonaa euroa. Tukikauden kahtena viimeisenä vuotena 141-tuen kokonaismäärä alenee voimakkaammin, leikkausten kohdistuessa etenkin sika- ja siipikarjatiloihin. Vuonna 2013 tuen kokonaismäärä on 62,9 miljoonaa euroa.

Myös 141-tulotukien rakenne on muuttunut. Sika- ja siipikarjalouden tuet on maksettu vuodesta 2009 alkaen tuotannosta irrotettuna tilakohtaisena tukena, joka pääsääntöisesti perustuu tilan vuoden 2007 tuotantomääriin. Märehtijöiden tuet maksetaan sitä vastoin tuotantosidonnaisina tukina koko tukikauden ajan.

141-tukeen liittyvät olennaisena osana myös investointituet ja nuorten viljelijöiden aloitustuet. Suomi voi edelleen käyttää korotettuja investointitukia niillä tuotantosektoreilla, jotka saavat tulotukia artiklan 141:n perusteella (erityisesti maito- ja nautasektorin sekä sika- ja siipikarjalouden investoinnit).

Luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa

Luonnonhaittakorvauksen kansallista lisäosaa on maksettu koko maassa vuodesta 2005 alkaen. Lisäosasta sovittiin alustavasti Suomen ja komission välisissä 141-neuvotteluissa vuonna 2003. Lisäosan pohjaojaa maksetaan peltoalalle tukialueilla A, B ja C1 enintään 20 €/ha ja alueilla C2-

Maatalouden kansallinen tuki Suomessa, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ^{arvio}
Yhteensä	611,4	571,6	554,7	552,0	587,0	560,8
Pohjoinen tuki	327,3	328,8	327,4	327,5	335,8	335,2
Etelä-Suomen kansallinen tuki	96,5	94,0	93,5	89,6	87,0	83,9
Ympäristötuen kansallinen lisäosa	55,0					
LFA-tuen kansallinen lisäosa	119,9	119,6	119,3	119,3	119,3	119,0
Muut kansalliset tuet	12,7	29,2	14,5	15,6	44,9	22,7

C4 enintään 25 €/ha. Lisäksi kotieläintilojen peltoalalle maksetaan kotieläinkorotusta enintään 80 €/ha. Vuonna 2009 tukea maksettiin noin 95 % hehtaarikohtaisesta maksimimäärästä. EU-osarahoitetun luonnonhaittakorvauksen ja kansallisen lisäosan määrä voi olla yhteensä keskimäärin enintään 250 €/ha.

3.4. Maatalouden rakennetuet ja lomituspalvelut

Investointituet ja varhaiseläkejärjestelyt

Maatalouden investointituilla ja varhaiseläkejärjestelyillä pyritään edistämään yrittiskoon kasvua tuotantokustannuksia alentamalla. Näitä rakennetuen muotoja ovat käytännössä korkotuet, avustukset ja valtion takaukset. Korkotukilainoja, joita myönnetään pääasiassa maatalojen tuotantorakennusten rahoittamiseen sekä nuorten viljelijöiden aloitustukeen liittyviin kiinteistö- ja irtaimistohankintoihin, voidaan myöntää vuonna 2011 enintään 300 milj. euroa. Tästä määrästä korkotuen osuus on noin 41 milj. euroa.

Vuonna 2011 lypsy- ja lihakarjanavetoiden rakentamisinvestoinnit, nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki, kasvihuoneiden rakentamisinvestoinnit sekä eräät uusiutuvan energian tuotantoon liittyvät rakentamisinvestoinnit rahoitetaan EU

osarahoitteisesti. Muiden investointikohdeiden avustukset rahoitetaan kokonaan kansallisin varoin. Varhaiseläkejärjestelmällä tarjotaan ikääntyville viljelijöille mahdollisuus tilasta tai tuotannosta luopumiseen. Vuonna 2011 rakennetukiin kuuluvien kansallisten avustusten määrä on 110 milj. euroa.

Nuorten viljelijöiden aloitustuella tuetaan elinkeinon siirtymistä sukupolvelta toiselle. Myönnettyjen aloitustukien määrä oli vuonna 2010 542 kpl, mikä on 47 kpl enemmän kuin vuonna 2009. Aikaisempina vuosina myönnettyjen aloitustukien määrä on kuitenkin laskenut. Kokonaistilamäärä laskee Suomessa, mikä näkyy laskevana trendinä myös tilanpidon aloitustukien määrässä. Toisaalta tilakoon kasvussa myös yksittäisten tukien ja avustusten koko kasvaa.

Lomituspalvelut

Päätöimisillä kotieläintalouden harjoittajilla on oikeus saada 26 lomapäivää vuodessa. Lomituspalveluiden johtamisesta, valvonnasta ja ohjauksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Lomituspalveluiden tarkoitus on turvata maatalousyrittäjien keskeytymätön toiminta yrittäjän loman aikana ja turvata sijaisavun saanti esimerkiksi sairauden tai tapaturman takia. Vuonna 2011 maatalousyrittäjien ja turkistuottajien lomituspalveluihin käytetään varoja noin 219 milj. euroa.

Eräiden rakennetukikohteiden määrä ja niihin sidotut varat vuosina 2006–2010.

	2006	2007	2008	2009	2010
Avustuspäätöksiä, kpl	11 200	8 900	3 473	3 289	2 771
– lypsykarjatalouden rakentaminen	455	565	224	415	292
– lihakarjatalouden rakentaminen	247	316	131	151	106
– puutarhatalouden investoinnit	231	330	121	92	67
Tilanpidon aloitustuki, kpl	845	661	644	495	542
Menoihin sidotut varat, milj. euroa	192,5	207,3	124,7	115,3	113,0
– mistä avustuksia	141,6	187,1	108,5	98,1	95,7

Lähde: MMM

CAP 2013-uudistus Suomen näkökulmasta

Jyrki Niemi

EU on uudistanut yhteistä maatalouspolitiikkaansa (CAP) viime vuosina hanakasti karsimalla tuotantoon sidottuja tukia ja muita maatalouden suojaverkkoja. Seuraava CAP-uudistus, jota EU:ssa parhaillaan kuumeisesti valmistellaan, toteutuu vuoden 2013 jälkeen. Maatalouspolitiikan suunnasta ja sisällöstä käytävä keskustelu puolestaan nivoutuu kiinteästi yhteen EU:n tulevista rahoituskehyksistä käytäviin neuvotteluihin. Neuvotteluiden lopputuloksen odotetaan johtavan muutoksiin jäsenmaiden saamassa EU-rahoituksessa vaikuttaen näin ollen sekä maksettavien EU-tukien tasoon että tuotantoon.

Suomen maatalouden kannalta CAP 2013-uudistuksen keskeisiä asioita ovat EU:n rahoittamien tukien kokonaistaso, maatalouspolitiikan eri pilarien rahoitusosuudet, jäsenvaltioiden osarahoitusmahdollisuudet sekä tuotantosidonnaisten tukien maksamisen oikeutus myös vuoden 2013 jälkeen. Haasteeksi Suomelle muodostuu, millä keinoin maa- ja elintarviketalouden kilpailukyky ja kotimaisten elintarvikkeiden tarjonta voidaan ylläpitää riittävän vahvana politiikkaohjauksen höllentyessä sekä markkina- ja hintavaihtelujen voimistuessa.

Uudistuksen vaikutukset tukipolitiikkaan

Keskustelu vuonna 2014 alkavan maatalouspolitiikan suuntaviivoista ja sisällöstä pääsi todenteolla liikkeelle Euroopan komission esitettyä 18.11.2010 tiedonannon politiikan muutostarpeista. Tiedonanto ei tosin sisällä minkäänlaisia arvioita tai kannanottoja yhteisen maatalouspolitiikan kokonaisrahoituksesta, rahoituksen kohdentamisesta tai yksittäisten tukimuotojen tukien suuruudesta. Se keskittyy lähinnä esittelemään periaatteita, joita yhteisessä maatalouspolitiikassa tullaan tulevaisuudessa noudattamaan.

Tiedonannossa annetaan lupaus muun muassa EU:n maksamien suorien CAP-tukien tasapainottamisesta Itä- ja Länsi-Euroopan maiden välillä tavalla, jonka on komission mukaan oltava ”käytännöllinen ja poliittisesti toteutettavissa”. Koska CAP-tukien hehtaariohtainen taso Suomessa lähellä unionin keskiarvoa (noin 250 euroa/ha), merkittävä tukimäärän aleneminen ei ole todennäköistä. Suomen asema suorien tukien jaossa vaikuttaa siten melko hyvältä, mikäli nykyistä CAP-tukien tasoa pidetään toivottavana.

CAP-tukien tulevaisuuteen liittyy myös kysymys maksettavan tuen muodosta. Suomi sai EU:n maatalouspolitiikan terveystarkastuksessa vuonna 2008 luvan maksaa 10 prosenttia tuesta tuotantosidonnaisena vuoteen 2013 asti. Mahdollisuus tuotantosidonnaisten tukien ylläpitämiseen on Suomen maataloudelle tärkeää vuoden 2013 jälkeenkin. Erityisen suuri merkitys tuotantosidonnaisilla CAP-tuilla on Suomessa naudanlihantuotannon sekä Etelä-Suomen maidontuotannon volyymeihin.

Lisäksi on huomioitava, että CAP-tukien tasossa tai muodossa tapahtuvat muutokset heijastuvat aina osittain myös Suomen kansallisiin tukiin. Jos EU-tukia alennetaan tai ne irrotetaan tuotannosta, myös kansallisiin tukiin (liittymissopimuksen artikkelit 141 ja 142) kohdistuu samankaltaisia muutospaineita. Neuvottelut Suomen kansallisten tukien jatkosta ajoittuvat vuosille 2013–2014. Nykyinen 141-päätös on voimassa vuoden 2013 loppuun saakka ja 142-tuen maksuvaltuutta tarkastellaan vuonna 2014.

LFA- ja ympäristötuilla tärkeä taloudellinen merkitys

Suomen kannalta ratkaisevaa on tietenkin myös se, kuinka CAP 2013-uudistuksen kanssa samaan aikaan tehtävä epäedullisten alueiden tukijärjestelmän uudistus vaikuttaa Suomen oikeuteen maksaa luonnonhaittakorvausta eli LFA-tukea koko maassa. Lisäksi on tärkeää, että LFA- ja ympäristötuen nykyiset kansalliset osarahoitusmahdollisuudet säilytetään, koska näillä tuilla on suuri merkitys Suomen maataloudelle maatalousryhtäjien kokonaistulonmuodostuksessa. Tällä hetkellä Suomi maksaa kyseisistä tuista noin 72 prosenttia suoraan omasta talousarviostaan.

Mikäli uudistuksessa muutetaan LFA- ja ympäristötuen kansallisen rahoitusosuuden enimmäismäärää, maatalojen saama tukimäärä muuttuisi huomattavasti. Kansallisen rahoitusosuuden rajoittaminen esimerkiksi 50 prosenttiin ilman EU-rahoituksen kasvua, merkitsisi 44 % laskua EU-osarahoitteisten tukien kokonaistukimäärässä. Näin suuri tuen pudotus vaikuttaisi eniten nauta- ja kasvinviljelytiloilla, joiden tulonmuodostuksessa LFA- ja ympäristötuilla on tärkeä merkitys.

Tuottajien markkina-aseman parantaminen osana uudistusta

Näillä näkymin CAP-tukipolitiikan muutoksista tuskin kuitenkaan seuraa erityisen dramaattisia muutoksia Suomen maatalousmarkkinoille ja -tuotannolle. Viime vuosina keskusteluissa vilahaneet radikaalit CAP:n uudistussuunnitelmat eivät ole realisoitumassa, koska EU-jäsenmaiden enemmistö liputtaa tällä hetkellä hyvin vahvasti vanhan, tutun CAP-tukijärjestelmän jatkamisen puolesta.

Komission marraskuussa 2010 julkistaman tiedonannon muutosesitykset CAP-järjestelmään ovat lähinnä hienosäätöä sekä jatkoa edellisille uudistuksille ja linjaukselle lisätä EU:n maatalouden markkinasuuntautuneisuutta. Selvää kuitenkin lienee, että tukien määrä ei ole kasvussa, joten yhä suurempi osa tuloista pitää saada tuotteista markkinoilta. Näin ollen markkinat ohjaavat yhä enenevässä määrin sitä, mitä maa- ja elintarviketaloudessa tapahtuu.

Maataloustuotemarkkinoilla puolestaan eletään nykyisin nopeiden muutosten aikaa. Tarjonnan voimakkaat vaihtelut sekä niiden aiheuttamat suuret hintavaihtelut ovat tulleet osaksi maatalousmarkkinoiden jokapäiväistä toimintaa. Pienetkin viestit satonäkymien muutoksista heijastuvat nopeasti maailmanmarkkinahintoihin ja sitä kautta myös Suomessa maksettaviin hintoihin. Euroopassa maataloustuotteiden hintavaihtelut ovat kasvaneet jo yksin sen vuoksi, että suojaverkkona perinteisesti toimineita EU:n markkinainterventioita on karsittu.

Markkinoiden muuttuessa maatalousyrittäjät joutuvat väistämättä kehittämään toimintojaan siten, että markkina- ja hintariskeiltä suojautumiseen kiinnitetään aikaisempaa enemmän huomiota ja turvataan siten kannattavan liiketoiminnan jatkuvuus. Komissio esittääkin tiedonannossaan uudenlaisen riskienhallinnan työkalun luomista markkinoiden heilahtelujen ja viljelijöiden tulotason vaihtelujen varalle, esimerkiksi vapaaehtoisin vakuusjärjestelyin tai viljelijöiden välisten rahastojen avulla.

Komissio pitää tärkeänä myös alkutuottajien neuvotteluaseman parantamista ja elintarvikeketjun läpinäkyvyyden lisäämistä. Selvitykset osoittavat, että alkutuotanto samoin kuin pienet yritykset ovat elintarvikeketjussa yleensä kaikkein heikoimmassa asemassa. Alkutuottajien markkina-aseman parantaminen edellyttäisi mm. sitä, että tuottajien yhteenliittymille annettaisiin nykyistä laajemmat mahdollisuudet neuvotella ostajien kanssa sopimusehdoista kuten määristä ja hinnoista.

4. MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TILA

4.1. Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys

MTT Taloustutkimus laskee vuosittain kirjanpitolojen tuloksiin perustuen maa- ja puutarhatalouden tulos- ja kannattavuuskehityksen. Tulokset lasketaan noin 1 000 kirjanpitolijan tuloksista painottamalla siten, että keskiarvotulokset kuvaavat noin 38 000 suurimman suomalaisen maatalous- ja puutarhayrityksen keskimääräisiä tuloksia. Nämä yritykset tuottavat yli 90 prosenttia Suomen maataloustuotannosta. Tulokset on laskettu siten, että tulo- ja menoerät sekä tuet kohdennetaan suoriteperiaatteen mukaisesti tuotoiksi ja kustannuksiksi sille vuodelle, jolla tuotanto on aikaansaatu. Vuosittaiset sadot ja tuotantomäärät sekä hintojen ja tukien muutokset vaikuttavat näin välittömästi tarkasteluvuoden tuloksiin.

Epävakaas kasvaa – turbulenssia markkinoilla

Viime vuosina maa- ja puutarhatalous on kohdannut markkinoiden epävakaan entistä rajummin. Vuoden 2007 syksyllä alkanut raaka-ainehintojen nousu veti erityisesti viljan ja maidon, mutta myös muut maatalouden tuottajahinnat nousuun. Vähintään yhtä kova oli talouslaman seurauksena hintojen pudotus vuosien 2008 ja 2009 aikana. Viljan hinnat lähtivät muiden raaka-ainehintojen imussa uudelleen nousuun vuoden 2010 loppukesällä. Myös maidon hinta on elpynyt ja lihan tuottajahinnat ovat pysytelleetkin vakaampina.

Tuotantoparosten hinnoissa on myös ollut heiluntaa, mutta niiden jatkuva nousu on lisännyt kustannuksia ja nakertanut kannattavuutta. Varsinkin energian, lannoitteiden ja rehujen hinnat ovat vaihdelleet. Suorien tukien osuus tuotoista on viime

vuosina ollut keskimäärin noin 37 prosenttia ja viljatiloilta noin 50 prosenttia, joten markkinoiden ja hintojen vaikutus viljelijöiden tuloihin ja yritysten kannattavuuteen on suuri. Viime vuosina myös sadot ovat vaihdelleet suuresti. Kahden hyvän satovuoden jälkeen korjattiin vuonna 2009 viljasta ennätyssto, jota seurasi vuonna 2010 vuosikymmenen pienin viljasato.

Viljatutot romahtivat 2009

Hyvä satovuosi ja edulliset hintasuhteet paransivat maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitystä vuonna 2007. Yrittäjätulo nousi keskimäärin 27 700 euroon, mikä on 2000-luvun korkein. Kannattavuuskerroin oli keskimäärin 0,64. Vuosien 2008 ja 2009 tulokset muodostuivat erittäin heikoiksi huonon markkinatilanteen ja epäedullisten hintasuhteiden seurauksena. Varsinkin kasvinviljely- ja sikatilojen talustilanne kiristyi. Vuoden 2010 tulosenuste näyttää kohonneiden tuottajahintojen ansiosta hieman paremmalta.

Maatalous- ja puutarhayritysten kokonaistuotto oli vuonna 2009 keskimäärin 126 400 euroa, mikä on noin 1 prosentin edellisvuotta pienempi. Tuottajahintojen ja erityisesti viljan hintojen lasku pudotti myyntituottoja 5,5 prosenttia. Tukien määrä kasvoi 2 prosenttia 47 800 euroon ja niiden osuus kokonaistuotoista oli 38 prosenttia. Tukiin sisältyvät myös investointien käyttövuosille jaksotetut investointiavustukset.

Kustannusnousu tasaantui

Tuotantotarvikkeiden hintojen vetämä kustannusnousu tasaantui vuoden 2009 aikana, kun keskeisten tarvikkeiden hinnat kääntyivät laskuun. Tuotantokustannukset kasvoivat vajaat 2 prosenttia keskimäärin 156 100 euroon. Kustannusten nousua

vetivät kalliit lannoitteet ja sähkö sekä ulkopuolisten palveluiden ja vuokrame-
nojen kasvu. Tarvehintojen aleneminen
puolestaan laski polttoainekustannuksia ja
kotieläintilojen rehukustannuksia.

Kustannusten vähentämisen jälkeen
maatalous- ja puutarhayritysten yrittäjä-
tulo putosi edellisvuodesta 17 prosenttia
16 100 euroon. Yrittäjätulo jäi korvauk-
seksi maa- ja puutarhataloudessa käyte-
tyille 2 360 tunnin työpanokselle ja yri-
tykseen sijoitetulle 264 600 euron omalle
pääomalle. Kun yrittäjätulosta vähenne-
tään näiden kustannukset, saadaan kaikki
tuotantokustannukset huomioon ottava
yrittäjänvoitto, joka oli -29 200 euroa.
Kustannukset ylittivät tuotot keskimäärin
23 prosentilla. Oman työn palkkakustan-
nus on laskettu 13,5 euron tuntipalkan
perusteella ja oman pääoman korkokus-
tannus 5 prosentin laskentakorkokannan
mukaan.

Kannattavuus 2000-luvun heikoin

Maa- ja puutarhatalouden kannattavuus
oli vuonna 2009 koko 2000-luvun heikoin.
Jo edellisenä vuonna tulokset painuivat
kovissa kustannuspaineissa keskimääräistä
heikommiksi ja alamäki jatkui vielä vuonna
2009. Kannattavuuskerroin putosi 0,44:stä
0,35:een. Kannattavuuskerroin saadaan
jakamalla saatu yrittäjätulo palkka- ja kor-
kovaatimuksen summalla. Yrittäjät saa-
vuttivat siten vain 35 prosenttia palkka- ja
korkotavoitteista, eli 4,8 euron tuntipalkan
ja 1,8 prosentin tuoton omalle pääomalle.

Lypsykarjatiloiilla kannattavuusker-
roin aleni 0,62:sta 0,53:een ja yrittäjätulo
laski 11 prosenttia, kun maidon tuottaja-
hinta putosi edellisvuoden huipputasolta
lähes 20 prosenttia. Tukien kasvu korvasi
myyntituottojen 4 prosentin pudotuksen,
mutta kustannusten lähes 5 prosentin
nousu pudotti yrittäjätuloa ja painoi kan-
nattavuutta. Muilla nautakarjatiloiilla kan-
nattavuuskerroin nousi 0,48:een, mikä on
lähellä 2000-luvun keskiarvoa. Sikatilojen
tulokset putosivat pohjalukemiin vuonna

2008 ja vaikka tulokset paranivat vuonna
2009, ne ovat selvästi pitkän aikavälin kes-
kimääräistä tasoa alempana. Sikatilojen
reaalinen yrittäjätulo on pudonnut viiden-
neksen vuosikymmenen alusta.

Viljan markkinahinnat laskivat vuonna
2009 lähes 40 prosenttia, mikä romahdutti
viljatilojen ja muiden kasvinviljelytilojen
tulokset. Viljatilojen kannattavuuskerroin
putosi jo edellisvuoden heikosta 0,26:stä
0,04:een ja muilla kasvinviljelytiloilla
0,45:stä 0,27:een. Yrittäjätuloa viljatiloi-
lla jäi vain 1 100 euroa ja muilla kasvinvilje-
lytiloilla 7 600 euroa yritystä kohti. Viljan
markkinahinnat lähtivät uudelleen nou-
suun vuoden 2010 loppukesällä.

Kannattavuuseroja

Tukialueiden kannattavuuserot johtuvat
osin alueiden tuotantorakenteesta. Kasvin-
viljely on keskittynyt A- ja B-tukialueille,
joilla yrittäjätulo ja kannattavuus ovat
alempia kuin koko maassa keskimäärin
ja C-tukialueilla. Kannattavuuskerroin
on viimeisen kolmen vuoden aikana ollut
A-tukialueella 0,28 ja B-alueella 0,39.
C1-tukialueella kerroin on ollut 0,45 ja
muilla C2-C4-alueilla 0,53. Kannattavuus
on pohjoisilla C2-C4-tukialueilla ollut
hyvin samalla tasolla ja C1-alueella hie-
man alempi. Samaa tuotantoa harjoittavien
tilojen välillä ei ole nähtävissä kovin suuria
kannattavuuseroja eri tukialueiden välillä.

Vuonna 2009 kannattavuudeltaan par-
haiden tilojen eli hyvät -ryhmän kannatta-
vuuskerroin oli 0,72 ja näillä tiloilla yrittä-
jätulo oli keskimäärin 39 700 euroa, mikä
sekään ei saavuttanut tavoitteeksi asetettua
palkka- ja korkovaatimusta. Huonoimman
neljänneksen eli heikot -ryhmän yrittäjä-
tulo oli negatiivinen -7 800 euroa yritystä
kohti ja kannattavuuskerroin oli -0,22.

Lypsykarjatiloiilla kannattavuustavoite
jäi saavuttamatta myös hyvät -ryhmässä,
joilla kannattavuuskerroin jäi 0,83:een.
Lypsykarjatilojen heikot -ryhmän kannat-
tavuuskerroin oli 0,24. Viljatilojen hyvät
-ryhmän kannattavuuskerroin oli 0,44

ja heikot -ryhmän vain -0,55. Vuonna 2009 kannattavuuskerroin oli negatiivinen 28 prosentilla tiloista eli omalle työlle ja pääomalle ei saatu lainkaan korvausta. Toisaalta 9 prosentilla yrityksistä kannattavuuskerroin oli suurempi kuin 1,0, jolloin työtunneille saatiin yli 13,5 euron ja omalle pääomalle yli 5 prosentin korvaus.

Tuntipalkka ja pääoman tuotto

Kun yrittäjätulosta vähennetään omalle pääomalle 5 prosentin mukaan laskettu korkovaatimus, jää työansioiksi vuonna 2009 vain 2 700 euroa. Kun se jaetaan yrittäjäperheen 2 360 työtunnilla, saadaan palkansaajien tuntiansioihin vertailukelpoiseksi työtuntiansioiksi 1,2 euroa. Maa- ja puutarhataloudessa työtuntiansio oli vuosina 2005–2009 keskimäärin 3,4 euroa. Vuonna 2010 työansio nousee ennusteen mukaan keskimäärin 10 300 euroon ja työtuntiansio 4,4 euroon.

Kun yrittäjätulosta vähennetään oman työn palkkakustannus, saadaan omalle pääomalle tuotoksi jäävä nettotulos, joka oli -15 800 euroa vuonna 2009. Kun nettotulos jaetaan oman pääoman määrällä, saadaan oman pääoman tuotto prosentiksi -6,0 prosenttia. Maa- ja puutarhatalouden tuloveroja ei ole vähennetty kuluna nettotuloksessa.

Maa- ja puutarhatalouden kokonaispääoman tuotto oli -12 300 euroa vuonna 2009. Se saadaan lisäämällä nettotulokseen maksetut korot. Tilikauden keskimääräinen pääoman määrä oli 368 000 euroa, joten kokonaispääoman tuotoksi saadaan -3,3 prosenttia. Tuotto prosentti vaihteli päätuotantosuunnittain sikatilojen 0,3 prosentista puutarhayritysten -6,2 prosenttiin.

Vakavaraisuus

Yritysten koko pääoma oli vuonna 2009 keskimäärin 369 700 euroa, josta omaa pääomaa oli 264 600 euroa eli 72 prosenttia. Yrityskoon kasvu ja pääomavaltaistuminen on kasvattanut yrityksissä tarvitta-

van pääoman määrää. Velkojen määrä on kasvanut koko pääomaa nopeammin, mikä on hieman heikentänyt vakavaraisuutta. Heikosta kannattavuudesta johtuen investointien rahoitus nojaa pitkälti vieraaseen pääomaan ja investointiavustuksiin. Yritysten velkamäärä on kaksinkertaistunut 2000-luvun alusta ja ylitti 100 000 euroa vuonna 2009.

Maatalous- ja puutarhayritysten omavaraisuusaste eli oman pääoman osuus koko pääomasta on 72 prosenttia. Omavaraisuusaste oli korkein viljailijoilla 82 prosenttia ja alhaisin puutarhayrityksissä 38 prosenttia. Sikatilojen omavaraisuusaste oli 68 prosenttia ja muiden kotieläintilojen, jotka ovat pääosin siipikarjatiloja, 47 prosenttia. Näillä sekä pääoma- että velkamäärät ovat myös keskimääräistä suurempia.

Velkojen suhde tuottoihin eli suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut 2000-luvun alun noin 60 prosentista 83 prosenttiin vuonna 2009, sillä velat ovat kasvaneet tuottoja nopeammin. Tunnusluku kertoo yritysten kasvaneesta rahoitusriskistä, jota alhaalla pysyneet lainakorot ovat toisaalta vähentäneet. Erot velkaisuudessa tilojen ja tuotantosuuntien välillä ovat kuitenkin suuria. Laajentavien tilojen velkamäärät ovat huomattavan suuria. Vajaalla 10 prosentilla tiloista velkojen määrä on yli kaksinkertainen tuloihin verrattuna.

Taseessa omaisuusarvot on arvostettu käypiin arvoihin eikä investointiavustuksia tai käytettyjä varauksia vähennetä omaisuusarvoista. Investointiavustuksilla hankitun käyttöomaisuuden arvo sisältyy kokonaan poistopohjaan ja avustukset jaksotetaan tuloslaskelmassa tuotoiksi vastaavien omaisuusarvojen poistojen tahdissa. Näin tilinpäätöksistä lasketut tunnusluvut antavat oikean kuvan sekä yritysten pääoman määrästä että vakavaraisuudesta ja kannattavuudesta.

Maksuvalmius

Vaikka yritysten kannattavuusluvut ovat viime vuosina heikentyneet, ei kassaperus-

teinen maksuvalmius ole romahtanut. Maa- ja puutarhatalouden myyntien ja tukien kassatulot alenivat vuonna 2009 runsaat 3 prosenttia 126 500 euroon. Kun myös lyhytvaikutteiset tuotannon menot alenivat hieman, jäi toimintajäämäksi 44 500 euroa eli 5 prosentin edellisvuotta vähemmän. Rahoitusmenot ja maksetut verot vähenivät selvästi, minkä ansiosta rahoitusjäämä jäi lähes edellisvuoden tasolle, 36 200 euroon yritystä kohti. Rahoitusjäämä on tulorahoitusta, joka on käytettävissä investointeihin, lainojen lyhennyksiin ja yksityistalouden menoihin.

Investointeihin käytettiin rahaa nettomääräisesti 22 100 euroa yritystä kohti eli neljänneksen vähemmän kuin parina edellisenä vuonna. Viljailoilla heikentynyt tulorahoitus pudotti investointimenot alimmilleen koko 2000-luvulla. Sikataloudessa puolestaan investoinnit pristäyivät selvästi edellisvuodesta. Investointien vähentämisen seurauksena uusia lainoja nostettiin viidennes edellisvuotta vähemmän ja velkojen nettomuutos jäi 4 900 euroon. Kassan ylijäämä kasvoi 10 prosenttia, keskimäärin 17 600 euroon yritystä kohti. Tämä summa jäi käytettäväksi maa- ja puutarhatalouden yritystoiminnasta yrittäjäperheen yksityiseen kulutukseen.

MTT:n tulos- ja kannattavuusennuste

Tässä esitetyt vuotta 2010 koskevat tulos- ja kannattavuusluvut perustuvat kirjanpitoaineistosta laskettuihin yrityskohtaisiin ennusteisiin. Niissä on otettu huomioon tuote- ja panoshintojen ja tukien muutokset sekä kasvien keskisatojen muutokset alueittain. Yrityskoon, tuotanto- ja panorakenteen oletetaan pysyvän samana kuin edellisvuonna, joten laskentamalli ei ota huomioon ennustevuonna tapahtunutta tilakoko- ja tuottavuuskehityksen vaikutuksia tuloksiin.

Yrityskohtaiset ennusteet on painotettu alueittain, tuotantosuunnittain ja

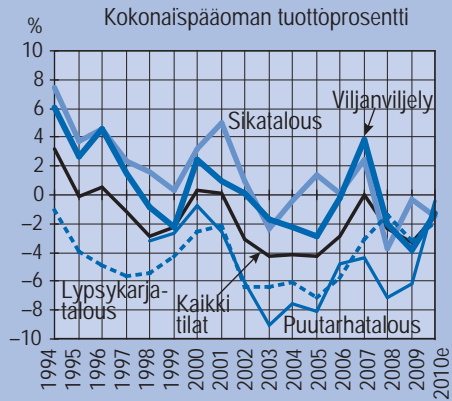
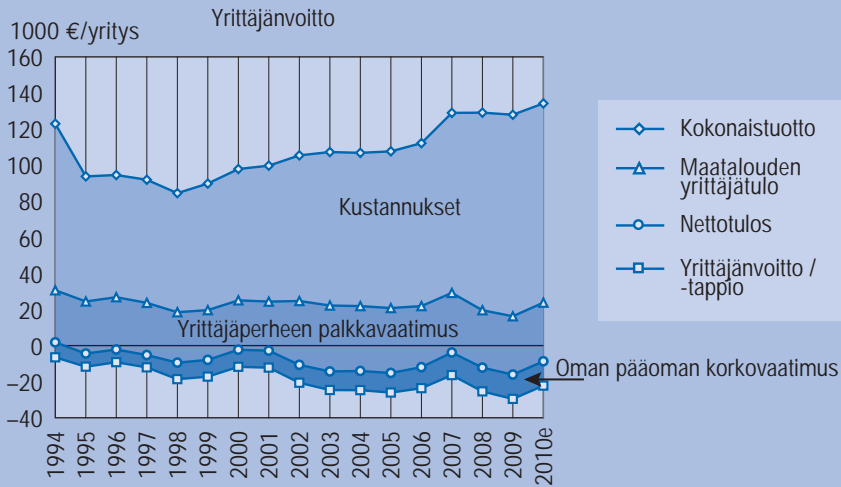
kokoluokittain kuvaamaan noin 37 100 suurimman maatalous- ja puutarhayrityksen keskiarvotuloksia. Painotuksessa käytetty vuoden 2010 yritys rakenne perustuu Tiken (MMM:n tietopalvelukeskus) rakennetilastosta laskettuun ennusteeseen tilarakenteen kehityksestä. Näin kunkin kirjanpitoalan vaikutus koko maan ennustetuloksiin vastaa entistä paremmin tilan osuutta vuoden 2010 yritys rakenteessa.

Vuoden 2010 ennustetulokset

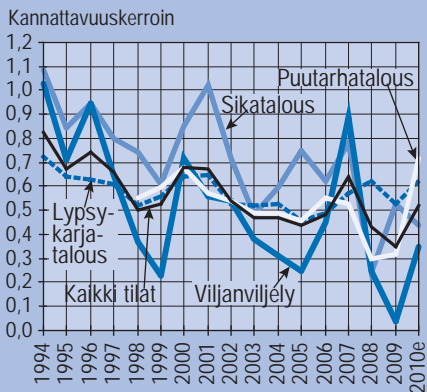
Vuoden 2010 ennusteen yritysten kokonaistuotto kasvoi 6 prosenttia 134 200 euroon. Myyntituotot nousivat lähes 8 prosenttia 82 200 euroon ja tuet vajaat 3 prosenttia 49 100 euroon. Hintojen kehitys on ollut aiemmin arvioitua parempi, mikä on nostanut myyntituottojen ennustetta. Kustannusten nousu oli maltillista, nousu jäänee alle prosenttiin edellisvuodesta. Lannoite- ja viljelykulujen pieneminen laskee tarvikekustannusta, vaikka energiakulut jatkoivat nousuaan.

Yritysten tulokset nousivat parin edellisen vuoden pohjalukemista. Yrittäjätulo nousi keskimäärin 23 800 euroon ja kannattavuuskerroin 0,52:een. Kun yrittäjätulosta vähennetään omasta työstä ja pääomasta aiheutuneet 46 000 euron kustannukset, saadaan yrittäjänvoitoksi -22 200 euroa. Tappio pieneni edellisvuodesta 7 000 euroa.

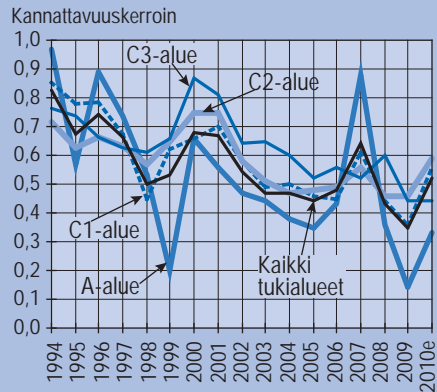
Kannattavuus parani eniten kasvinviljelyssä ja puutarhatuotannossa. Viljailoilla kannattavuuden nousu jäi vähäiseksi pienten satojen takia, vaikka hinnat paranivat. Lypsykarjailoilla maidon tuottajahinnan nousu auttoi kannattavuuden kohentamista. Sen sijaan sikatiloilla ja muilla nautakarja- ja eläintiloilla kannattavuuden kehityksessä ei ollut positiivisia merkkejä. Ennusteessa laskettu kannattavuuskerroin oli lypsykarjailoilla 0,62, muilla nautakarjailoilla 0,43, sikatiloilla 0,44, puutarhatiloilla 0,72, viljailoilla 0,35 ja muilla kasvinviljelytiloilla 0,61.

Kannattavuuskerroin tuotantosuuruuksittain

Kannattavuuskerroin tukialueittain

Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys vuosina 1994–2010e.

Maatalouden kokonaistason laskenta uudistuu

Arto Latukka ja Jyri Järvinen

MTT:n maatalouden kannattavuuskirjanpidossa lasketaan vuosittain Suomen maatalous- ja puutarhayritysten kannattavuustulokset, jotka kuvaavat Suomen 38 000 suurimman yrityksen keskiarvotuloksia. Kirjanpitoaineiston hyödyntämistä Suomen maatalouden talouslaskennassa on nyt laajennettu siten, että aineistosta lasketaan myös pienemmät 25 600 tilaa sisältäen koko Suomen maa- ja puutarhataloutta kuvaavat kokonaistulokset. Tämä maatalouden kokonaislaskenta korvaa MTT:ssä perinteisesti tuotetun maatalouden kokonaislaskelman.

Laskentaperiaatteet ja painotusjärjestelmä

Kokonaistason tulokset lasketaan kokonaislaskennassa maa- ja puutarhatalouden yritys-kohtaisista tuloksista painottamalla ja summaamalla, eikä enää eri lähteistä hankittujen panos- ja jalostussektorin bruttoluvuista koostamalla.

Kokonaislaskennassa koko maan tulokset lasketaan summaamalla kannattavuuskirjanpitotilojen luvut yhteen. Koska kirjanpitotiloja on noin 1 000 kappaletta ja koko maassa on yrityksiä yli 60 000 kappaletta, kunkin kirjanpitotilan luvut otetaan mukaan kokonaissummaan tilalle määritetyn painokertoimen mukaisesti monta kertaa.

Painokertoimet lasketaan numeerisella optimoinnilla kullekin kirjanpitotilalle vuosittain siten, että tilamäärä ja viljelyalat painokertoimilla kerrottuna ja summattuna vastaavat sekä koko maan tasolla että tukialueittain vastaavia kokonaistilamääriä ja viljelyaloja. Tukialueiden sisällä tilamäärään perustuva painotus tehdään tilakokoluokittain. Tilakokoluokittaisella painotuksella saadaan tulokset vastaamaan Suomen todellista tilakokojakaamaa.

Painotus perustuu pelkästään tilamääriin ja viljelyaloihin, jotka ovat saatavissa koko maan tasolla. Tilamäärä perustuu Tiken maatalouden rakenneaineiston tukialueittaisiin ja tilakokoluokittaisiin tilamääriin. Ne on nähtävissä kunnittain MTT:n taloustohtorin (www.mtt.fi/taloustohtori) rakennekehitys -verkkopalvelussa. Painokerrointen määrittelyssä ei käytetä yritysten talouteen liittyviä muuttujia, koska niitä ei ole kovin luotettavasti saatavissa koko maan tasolta.

Painokertoimet lasketaan taannehtivasti vuodesta 2000 lähtien. Näin maatalouden kokonaislaskennassa voidaan tarjota välittömästi koko vuosikymmenen ajalta uusin laskentaperustein määritetyt Suomen maatalouden talouskehitystulokset.

Kokonaislaskennassa käytettävä painotus poikkeaa kannattavuuskirjanpidon keskiarvotuloksia laskettaessa käytettävästä painotuksesta, joka perustuu EU:n käyttämään tilamääriin perustuvaan painotukseen. Siinä kunkin kirjanpitotilan painokerroin riippuu siitä, että kuinka suurta tilamäärää kukin tila edustaa omassa tuotantosuunnassaan ja tilakokoluokassaan alueellaan.

Myös painottamalla saataviin tuloksiin liittyy tiettyä epätarkkuutta, koska painotuksen kohteena oleva kirjanpitotilojen joukko ei pysty täydellisesti kuvaamaan koko Suomen maatalousyritysten moninaista joukkoa. Maatalouden kokonaislaskennalla koko sektorista saadaan kuitenkin ehyt ja monipuolinen kokonaiskuva. Painottamismenetelmä mahdollistaa lisäksi päivittyvät ennusteet, edustavat alueelliset ja tuotantosuunnittaiset tulokset sekä simulaatioihin perustuvat vaihtoehtoislaskelmat.

Kassaperusteisuudesta suoriteperusteisuuteen

MTT:n aiempi kokonaislaskelma oli kassaperusteinen eli tulot ja menot huomioitiin sen vuoden laskelmissa, jolloin ne realisoituivat kassatuloina ja -menoina. Suoriteperusteisen kokonaislaskennan antamat tulokset saattavat siksi vuositasolla poiketa kokonaislaskelman kassaperusteisista tuloksista. Eri laskentaperusteista huolimatta tulokset ovat kuitenkin olleet koko vuosikymmentä tarkasteltaessa kutakuinkin samalla tasolla.

Panosten ja tuotteiden hintavaihteluiden sekä yksittäisten tulo- ja menoerien eri vuosille jaksottumisten vuoksi erityisesti viime vuosina yrittäjätulo-muutokset ovat voineet olla laskelmissa jopa erisuuntaisia. Maatalouden kokonaislaskennassa voidaan kuitenkin laskea myös maksuvalmiutta kuvaavat kassaperusteiset tulokset. Vertailu osoittaa, että uudella tavalla laskettu kassaperusteinen yrittäjätulo (maataloustulo) on muuttunut viime vuosina samansuuntaisesti kokonaislaskelman kassaperusteisen maataloustulon kanssa.

Tulos- ja kannattavuusennusteet

Vuoden 2010 ennusteet perustuvat vuoden 2009 kirjanpitoaineistosta tehtyihin ennusteisiin. Yrityskohtaisissa ennusteissa huomioidaan vuoden 2009 panos- ja tuottajahintojen kehitys tuote- ja kustannuserittäin, tukimuutokset tukilajeittain sekä alueittaiset keskiatomuutokset kasveittain. Yrityskohtaiset ennustetulokset painotetaan kuvaamaan kaikkien Suomen 63 600 yrityksen keskiarvotuloksia.

Ennustemallissa maatilojen tuotantorakenne ja tilakoko pysyvät samoina kuin edellisvuonna lukuun ottamatta viljelykasvien satomuutoksia, jotka perustuvat Tiken alueittaisiin ja kasvikohtaisiin satoarvioihin. Ennustemallissa ei kyetä sinänsä ennustamaan yksittäisten tilojen tilakoko- ja tuottavuusmuutoksia. Tilakoko- ja tuottavuuskehitys tulee kuitenkin huomioitua siten, että vuoden 2010 painotus perustuu ennusteeseen ko. vuoden tilarakenteesta. Ennuste lasketaan regressioanalyysillä aikajänteen 1998–2009 perusteella. Sen mukaan maatalousyrittäjien määrä alenee yli 1 000 tilaa vuodessa. Tuotannosta luopuneet tilat ovat pääosin pienempiä yrityksiä, jolloin vuoden 2010 ennusteessa suuremmat kirjanpitotilat saavat hivenen suuremmat painokertoimet ja niiden vaikutus tuloksiin kasvaa. Näin rakennekehitys ja sen myötä tuottavuuskehitys on huomioitu kokonaislaskennan kannattavuusennusteissa.

Tulosten tarkastelu reaalisin hinnoin

Laskelma esitetään paitsi kunkin vuoden hintatasossa nimellisin hinnoin, niin myös vuoden 2010 hintatasoon deflatoituna. Näin kyetään paremmin arvioimaan mm. maatalouden yrittäjätulon reaalikehitystä. Deflatointi perustuu EU:n tilastotoimiston, Eurostatin julkaisemaan Yhdenmukaistettuun Kuluttajahintaindeksiin, YKHI (engl. HICP, Harmonized Indices of Consumer Prices). Kaikista EU-maista saatavaan indeksiin päädyttiin kansallisten indeksien asemesta, koska jatkossa tavoitteena on tuottaa deflatoidut tulokset kaikista EU-jäsenmaista ja haluttiin välttää jatkossa kahdet deflatoidut tulokset Suomen osalta. Kuluttajahintaindeksiin päädyttiin tuottajahintaindeksin sijasta, koska laskelmassa tarkasteltavana on ensisijaisesti Suomen maa- ja puutarhatalouden tuloskehitys maatalousyrittäjien tulokehityksen ja ostovoiman näkökulmasta.

4.2. Suomen maa- ja puutarhatalouden talouskehitys

Suomen maa- ja puutarhatalouden tuotto- ja kustannuserien sekä varallisuuden kehittymistä kokonaistasolla seurataan MTT:ssä vuonna 2011 käyttöön otetulla uudella maatalouden kokonaislaskenta järjestelmällä. Siinä koko Suomen maa- ja puutarhataloutta kuvaavat kokonaistulokset lasketaan yritysکوhtaista kannattavuuskirjanpitoaineistosta painottamalla ja summaamalla. Kehitystrendien saamiseksi tulokset laskettiin taannehtivasti vuodesta 2000 lähtien. Tarkastelu sisältää myös jatkuvasti päivitetävän ennusteen. Keskeisenä käsitteenä on maatalousyrittäjän työlle ja omalle pääomalle korvaukseksi jäävä yrittäjätulo sekä kannattavuuskäsitteenä kannattavuuskerroin.

Tuloskehitys

Maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotto oli ennusteen mukaan vuonna 2010 noin 5,9 mrd. euroa. Tuotantokustannukset olivat noin 7,2 mrd. euroa. Kokonaistuottojen ja tuotantokustannusten erotuksena saatava absoluuttista kannattavuutta kuvaava yrittäjänvoitto oli negatiivinen, -1.23 mrd. euroa.

Kun yrittäjäperheen työstä ja omasta pääomasta aiheutuvat kustannukset jätetään pois tuotantokustannuksista, nähdään näille panoksille jäävä yrittäjätulo (maataloustulo). Vuoden 2010 ennustetulojen mukaan yrittäjätulo on 895 milj. euroa, jossa kasvua 58,5 % verrattuna vuosikymmenen heikoimman vuoden 2009 noin 556 milj. euron tasoon. Vuoden 2010 yrittäjätulo jäi kuitenkin vuoden 2010 hintatasossa tarkasteltuna vuosikymmenen kolmanneksi heikoimmaksi vuoden 2009 ja myös 2008 jälkeen. Vuoden 2007 tasosta jäätiin 25 %.

Viime vuosina tuote- ja panoshintojen voimakkaiden muutosten vuoksi yrittäjätulo on vaihdellut voimakkaasti vuosittain. Tämä ei ole kuitenkaan muuttanut kuvaa siitä, että yrittäjätulo on laskenut koko 2000-luvun varsin suoraviivaista trendiä noudattaen.

Tuottoerittely

Maa- ja puutarhatalouden vuoden 2010 kokonaistuotto on 5,9 mrd. euroa, josta 2,1 mrd. euroa eli 35 % tulee tukena. Tuki riippuvuus on pysynyt samalla tasolla koko 2000-luvun. Tuet sisältävät myös aiempien vuosien investointiavustuksista vuodelle 2010 jaksottuvat erät. Ne jaksotetaan tuo-

Maa- ja puutarhatalouden talouskehitys kunkin vuoden hinnoin sekä yrittäjätulo vuoden 2010 hinnoin (milj. euroa) ja sen vuosimuutos (%) sekä kannattavuuskerroin.

Vuosi	Kokonaistuotto	Tuotantokustannus	Yrittäjän voitto	Yrittäjätulo	Yrittäjätulo vuoden 2010 hinnoin	Vuosimuutos vuoden 2010 hinnoin, %	Kannattavuuskerroin
2010e	5 915	7 159	-1 230	896	896	58,5	0,42
2009	5 676	7 238	-1 546	556	565	-24,0	0,26
2008	6 024	7 459	-1 415	720	744	-38,1	0,34
2007	5 987	7 020	-1 017	1 119	1 202	22,0	0,52
2006	5 392	6 639	-1 231	903	985	1,8	0,42
2005	5 219	6 616	-1 374	876	968	-4,0	0,39
2004	5 298	6 675	-1 356	905	1 008	-3,6	0,40
2003	5 163	6 474	-1 290	937	1 045	-16,2	0,42
2002	5 377	6 569	-1 170	1 104	1 248	3,1	0,49
2001	5 131	5 930	-779	1 050	1 210	-10,4	0,57
2000	5 091	5 847	-734	1 142	1 351	-	0,61

toiksi samalla tahdilla kuin ko. omaisuusosista lasketaan poistoja.

Myynti- ja muiden tuottojen määrä on 3,8 mrd. euroa vuonna 2010. Kotieläintuottojen osuus kokonaistuotosta on 33 % ja kasvinviljelytuottojen 10 %. Kasvinviljelytuotto ei sisällä maataloilla tuotettuja, mutta välituotteina käytettyjä rehuja. Puutarhatuoton osuus on 20 % kokonaistuotosta. Tämä sisältää myös välitettyjen tuotteiden myyntituloja. Niin kasvinviljely, kotieläin- kuin puutarhatuottoihin hinnoitellaan myös maatalous -toimialan ulkopuolelle ja myös yrittäjän omaan käyttöön otetut tuotteet

Tuloslaskennassa tulo- ja menoerät sekä tuet kohdennetaan suoriteperiaatteen mukaisesti tuotoiksi ja kustannuksiksi sille vuodelle, jolla tuotanto on aikaansaatu. Vuosittaiset sato- ja tuotosvaihtelut sekä hintojen ja tukien muutokset heijastuvat näin välittömästi tarkasteluvuoden tuloksiin. Myyntien tai tukimaksatusten siirtyminen seuraavalle tilivuodelle ei vaikuta tuloksiin.

Kustannuserittely

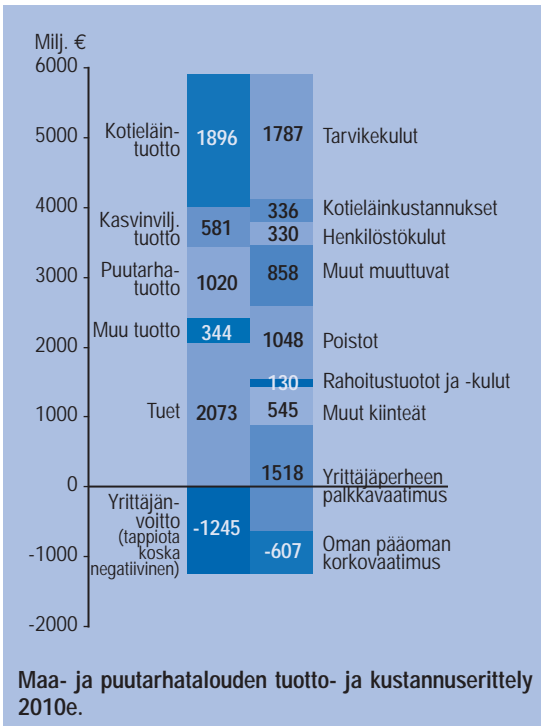
Maa- ja puutarhatalouden tuotantokustannukset olivat vuonna 2010 noin 7,2 mrd. euroa. Tämän tarkastelun kustannusryhmittelyssä suurin kustannuserä on 1,79 mrd. euron tarvikekustannukset, jotka muodostavat 25 % tuotantokustannuksesta. Yrittäjäperheen oman työpanoksesta aiheutuva palkkavaatimuskustannuksen osuus on noin 20 % eli 1,05 mrd. euroa. Tämän suuruinen kustannuserä yrittäjälle aiheutuisi, mikäli hän teettäisi työt palkkatyönä. Vielä vuosikymmenen alkupuolella palkkavaatimuskustannusten osuus oli noin 25 %. Kolmanneksi suurin kustannuserä, 1,58 mrd. euron poistokustannukset muodostavat noin 15 % tuotantokustannuksesta.

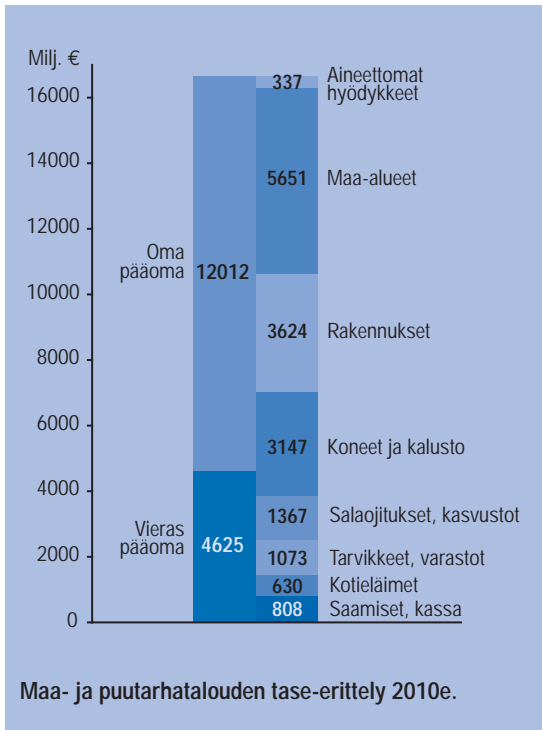
Kannattavuuskehitys

Vuoden 2010 noin 895 milj. euron yrittäjätulon tulisi kattaa yrittäjäperheen omasta työstä ja pääomasta aiheutuvat kustannukset. Yrittäjäperheen tekemästä 109 milj. työtunnista 14 euron työtuntihinnalla aiheutuu 1,52 mrd. euron palkkavaatimuskustannus sekä noin 12,0 mrd. euron omasta pääomasta 5 %:n korolla 607 milj. euron korkovaatimuskustannus. Näistä kustannuksista yrittäjätulo kattaa 42 %.

Kannattavuuskerroin 0,42 siis saadaan, kun yrittäjätulo jaetaan palkka- ja korkovaatimuskustannusten summalla. Koska kannattavuuskerroin jää alle yhden, yrittäjätulo ei kata palkka- ja korkovaatimusta, mikä näkyy myös negatiivisesta yrittäjänvoitosta. Yrittäjäperheen omalle työtunnille jäi 5,9 euroa ja korkoa omalle pääomalle 2,1 prosenttia.

Mikäli 895 mrd. euron yrittäjätulosta vähennetään täysimääräisenä 1,52 mrd. euron tuntipalkkavaatimus, jää omalle pääomalle negatiivinen korvaus ja oman pääoman tuotto prosentti painuu negatiiviseksi, -5 pro-

sentin tasolle.

Suomen koko maa- ja puutarhatalouden kannattavuuskerroin on ollut viime vuosina keskimäärin 0,4:n tasolla, vaihdellen kuitenkin voimakkaasti viime vuosina. Tasoltaan koko maatalouden kannattavuuskerroin on ollut vuosittain noin 0,1 yksikköä alhaisempi kuin kannattavuuskirjanpitoluosten Suomen 38 000 suurimman tilaa keskiarvokannattavuus.

Vakavaraisuuskehitys

Maa- ja puutarhatalouteen sitoutunut oma- ja puutarhatalouden tilivuoden 2010 lopussa. Noin 80 % tästä on sitoutunut pitkävaikutteisiin kohteisiin eli viljelysmaahan, koneisiin, rakennuksiin ja salaojituksiin. Taseen omaisuuserät on arvostettu käypiin arvoihin eikä investointiavustuksia tai käytettyjä varauksia vähennetä omaisuusarvoista. Investointiavustuksilla hankittu käyttöomaisuus sisältyy poistopohjaan ja avustukset jaksotetaan poistojen tahdissa tuloslaskelmassa tuotoiksi.

Maatalous on varsin pääomaintensiivinen elinkeino ja pääoman kiertonopeus eli kokonaistuoton suhde pääomaan on alhainen, 0,36. Pääoman kiertonopeus on ollut kutsuinkin samalla tasolla koko 2000-luvun.

Kokonaispääomasta on yrittäjän omaa pääomaa 12,0 mrd. euroa eli oman pääoman osuus yritysten koko pääomasta oli keskimäärin 72 %. Omavaraisuusaste on heikentynyt hivenen 2000-luvulla, mutta se on edelleen hyvä. Pääoman hitaan kiertonopeuden vuoksi tuotantoa ei kyetä perustamaan vieraan pääoman varaan, koska lainojen lyhennykset ja korot juoksevat nopeasti.

Maa- ja puutarhatalouden pääomasta vierasta pääomaa oli vuonna 2000 alle 3 mrd. euroa, kun se vuoden 2010 lopussa oli noussut 4,6 mrd. euroon. Maatalouden velkojen suhde kokonaistuottoon eli suhteellinen velkaisuus on noussut 10 vuoden aikana alle 60 %:sta 80 %:iin, mikä osaltaan nostaa rahoitusriskiä.

Maa- ja puutarhataloudesta aiheutuvien velkojen lisäksi yrittäjäperheellä voi olla velkoja myös metsätaloudesta ja muusta yritystoiminnasta sekä myös yksityistaloudesta. Näitä ei sisällytetä maa- ja puutarhatalouden velkoihin taselaskelmassa.

Maksuvalmiuden kehitys

Kokonaislaskennan kassaperusteiset tulokset kuvaavat maksuvalmiuden kehittymistä. Maatalouden tuotantotoiminnan, korkomenojen ja verojen jälkeen jäävä rahoitusjäämä on ollut vuosittain noin 1,5 mrd. euroa. Tämä on ollut käytettävissä investointeihin, lainan lyhennyksiin sekä yksityiskulutukseen. Vuosittain kasvaneiden investointimenojen vähentämisen jälkeen jäävä investointijäämä on alentunut vuosikymmenen aikana noin 600 milj. eurosta 300 milj. euroon. Investointijäämä on

kuitenkin säilynyt positiivisena eli maatalouden investoinnit on itse asiassa kyetty keskimäärin suorittamaan täysimääräisenä tuotantotoiminnasta saaduilla tuloilla, kun yksityiskulutuksen osuutta ei ole vähennetty laskelmassa pois menona. Investointijäämään lisätään tämän jälkeen saadut investointiavustukset sekä lainan nostot sekä vähennetään lainanlyhennykset.

Vuositason tarkasteluissa havaitaan, että esimerkiksi kannattavuudeltaan hyvänä vuonna 2007 patoutunut investointitarve purkautui ja investointimenot kasvoivat 50 %, minkä seurauksena investointijäämä painui siihen asti heikoimmalle tasolle 2000-luvulla.

Maatalouden kokonaislaskennan tulokset Taloustohtorista

Suomen maatalouden kokonaislaskennan tulokset tulevat tarkasteltavaksi kevään 2011 aikana MTT:n taloustohtori -verkkosivustolla (www.mtt.fi/taloustohtori) julkistettavasta uudesta verkkopalvelusta. Se tarjoaa jatkossa tuloksia myös yksityiskohtaisesti tuotantosuunnittain sekä eri aluejakoryhmittelyjä käyttäen.

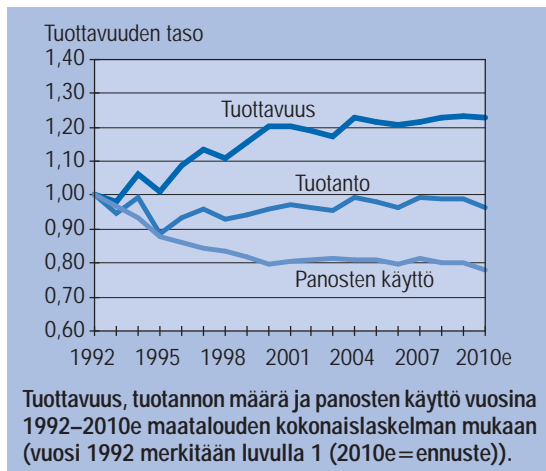
Taloustohtori tarjoaa tällä hetkellä maa- ja puutarhatalouden sekä porotalous -palveluissa toimialojensa painotetut keskiarvotulokset sekä hyvät/heikot -ryhmien tulokset. Tuotantosuunta -palvelusta maatalousyrittäjät voivat selvittää oman tilansa tuotantosuunnan ja tilakokoluokan sekä tarkastella oman tilaryhmänsä tuloksia. Viljatietopankki -palvelussa on Suomen ja Itämeren maiden viljaketjua koskevat tulokset 2000-luvulta ja turkistalous -palvelussa on Suomen turkistalouden tuloksia. Rakennekehitys -palvelu tarjoaa maatalousyritysten määrän kehityksen 2000-luvulla, vaikka kunnittain. EU:n jäsenmaiden maatalouden perustulokset on saatavissa FADN standard results -palvelusta sekä MTT:n EU:n jäsenmaille laskemat kannattavuustunnusluvut FADN advanced results -palvelusta.

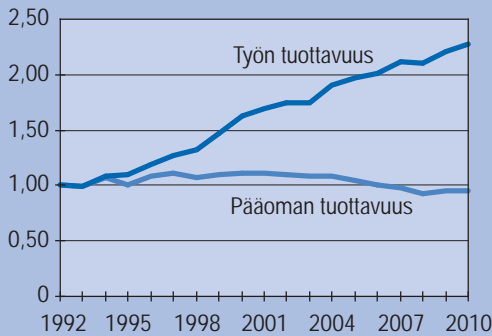
4.3. Maatalouden tuottavuuskehitys

Tuottavuus tarkoittaa tuotannon määrän ja tuotannossa käytettyjen tuotantopanosten määrän suhdetta. Tuottavuus paranee, jos samalla tuotantopanosten määrällä, kuten viljelysmaalla, työllä ja pääomalla, saadaan aikaan yhä suurempi määrä tuotantoa, tai jos samaan tuotantomäärään päästään käyttämällä yhä vähemmän tuotantopanoksia.

Tuottavuuden paraneminen on tärkeää tuotannon kilpailukyvyyn kehityksen kannalta. Tuottavuus on yhdessä panos- ja tuotoshintojen sekä tukien kanssa keskeinen tuotannon kannattavuuteen vaikuttava tekijä. Suomen maataloudessa vallitsevina trendeinä ovat olleet tuotantomäärän vakaus ja työpanoksen nopeasta alenemisestä johtuva tuotantopanosten kokonaiskäytön väheneminen.

Maatalouden kokonaistuottavuuden kasvu on kuluttajien kannalta hyvä asia, sillä tuottavuuden nousun on todettu siirtyvän suoraan elintarvikeketjussa eteenpäin kaupan ja kuluttajien hyväksi. Kansainvälisellä tasolla investoinnit maatalouden tuottavuuskehitystä vauhdittaviin kohteisiin, kuten peltojen perusparannuksiin ja tutkimukseen, nähdään erittäin tärkeinä kasvavan väestömäärän ruokkimiseksi. Kansallisen maatalouspolitiikan tuotta-

Työn ja pääoman osatuottavuudet vuosina 1992–2010 maatalouden kokonaislaskelman mukaan (vuosi 1992 merkitään luvulla 1 (2010=ennuste)).

vuuskehitystavoite on kirjoitettu seuraavasti: ”Maatalouspolitiikalla luodaan edellytykset kuluttajien odotuksia vastaavalle tehokkaalle ja luontoa kunnioittavalle elintarviketuotannolle.”

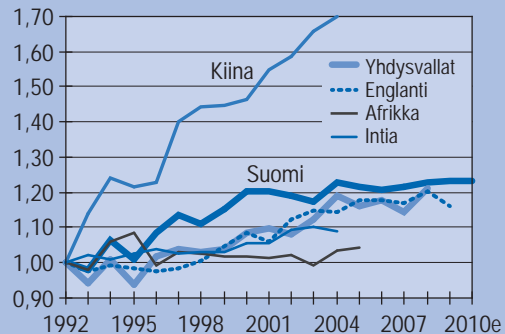
Seuraavassa maatalouden tuottavuuskehitystä mitataan maatalouden kokonaislaskelmasta yleisesti käytetyllä Divisia-indeksimenetelmällä. Sen avulla lasketaan tuotosten ja panosten määraindeksit, joiden suhdeluvun muutos kuvaa tuottavuuden eli tuotos-panos-suhteen kehitystä yli tarkasteluajan. Lisäksi koko maatalouden tuottavuuskehitystä verrataan eräiden maiden ja maanosien maatalouden tuottavuuskehitykseen. Vertailun tarkoituksena on arvioida Suomen maatalouden tuottavuuskehityksen nopeutta.

Maatalouden kokonaislaskelman perusteella määritettynä vuonna 2010 Suomen maataloudessa saatiin samalla panosmäärällä aikaan noin 23,1 % enemmän tuotosta kuin vuonna 1992. Tuotannon kokonaismäärä oli 96,2 % ja panosten käyttö 78,1 % vuoden 1992 tasosta. Maatalouden tuottavuus nousi tarkasteluajankohtana keskimäärin 1,2 % vuodessa.

Työn tuottavuus on noussut Suomen maataloudessa viimeisen 15 vuoden aikana nopeasti. Keskimääräinen

nousu on ollut vuosina 1992–2010e noin 5 % vuodessa. Vuonna 2010e työpanosyksikköä kohti aikaansaatu tuotannon määrä oli 2,3 kertaa suurempi kuin vuoden 1992 vastaava. Kokonaistyöpanos on laskenut tarkasteluajankohtana 160 000 vuositöntekijästä (AWU – annual work unit) noin 70 000 vuositöntekijään. Pääoman tuottavuudessa ei Suomen maataloudessa ole pitkällä aikavälillä tapahtunut juurikaan muutosta.

Euroopan unionin tilastoviranomaisella EUROSTAT:lla ei toistaiseksi ole olemassa maatalouden tuottavuuskehitystilastoja, vaikka maatalouden tuottavuuskehitys on ollut yksi tärkeimmistä eurooppalaisen maatalouspolitiikan tavoitteista. Yhtenä suurimmista ongelmista pidetään tuottavuuskehityksen mittaamista volyyymi- eikä rahamääräisillä indekseillä. Esimerkiksi Englannin maatalousministeriö DEFRA julkaisee kuitenkin omat tilastonsa maatalouden tuottavuuskehityksestä. Maatalouden tuottavuuskehityksen seurannalla on myös USA:ssa pitkät perinteet ja tilastoja päivitetään säännöllisesti. Suomen maatalouden tuottavuuskehitys on ollut pitkällä aikavälillä sekä Englannin että USA:n maatalouden tuottavuuskehityksen kaltaista.

Maatalouden tuottavuuskehitys Suomessa ja eräissä vertailumaissa (vuosi 1992 merkitään luvulla 1, 2010e = ennuste).

5. MAATALOUS JA YMPÄRISTÖ

Maatalouteen kohdistuu yhteiskunnan taholta monenlaisia odotuksia. Kotimaisista kulutusta vastaavan peruselintarvikkeiden tuotannon lisäksi maatalouden odotetaan tuottavan hoidettua ja avointa viljelymaisemaa sekä ylläpitävän luonnon monimuotoisuutta ja maaseudun elinvoimaisuutta. Ympäristöhyödykkeiden merkitys maatalouden monivaikutteisina tuotteina on kasvanut koko EU-jäsenyyden ajan, kun samaan aikaan peruselintarvikkeiden tuottamisesta saatu tulo on pääsääntöisesti vähentynyt.

Maatalouden järjestyksessään kolmannessa ympäristöohjelmassa lähestyttiin puoltavaliä ja ohjelmasta julkaistiin keuhällä 2010 ensimmäinen seurantaraportti. Ympäristöohjelman tavoitteena on vähentää maataloudesta peräisin olevaa pinta- ja pohjaveseihin ja ilmaan kohdistuvaa kuormitusta sekä huolehtia maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuudesta ja hoitaa kulttuurimaisemia.

Ympäristönsuojeluun käytetään Suomessa vuosittain noin miljardi euroa, josta maatalouden ympäristötuen osuus on kolmannes. Ei ole siis ihme, että ympäristötuki herättää intohimoja myös maatalouden ulkopuolisissa toimijoissa.

EU-tasolla säädetyt vesipuitedirektiivin mukaisia vesienhoitosuunnitelmia alettiin toteuttaa vuoden 2010 aikana. Direktiivin tavoitteena on suojella, parantaa ja ennallistaa vesistöjä siten, että niiden kemiallinen ja ekologinen tila on hyvä koko EU:n alueella vuoteen 2015 mennessä. Suomessa maatalouden ympäristötuki on keskeisessä asemassa vesipuitedirektiivin vaatimien toimenpiteiden toteuttamisessa. Direktiivin vaatimuksia ei kuitenkaan pystytä kaikilta osin toteuttamaan annetussa aikataulussa nykyisin käytössä olevin keinoin. Osalla vesistöistä direktiivin tavoitteet saavutetaan vasta 2020-luvulla.

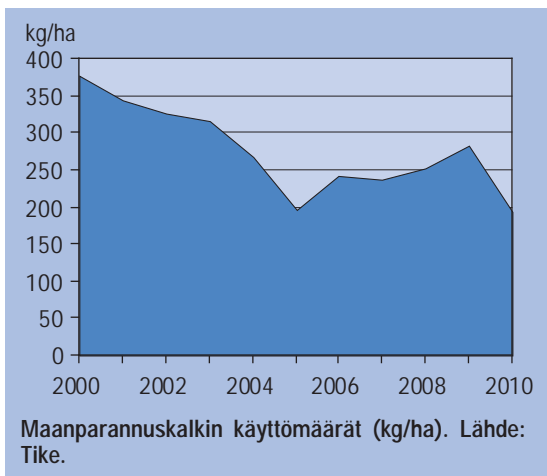
5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset

Ruoantuotannon ohella maataloudella on merkittävä rooli monimuotoisuuden ylläpitäjänä sekä maaseutumaiseman ja virkistyspalveluiden tarjoajana. Myönteisten vaikutusten lisäksi maataloustoiminnot aiheuttavat kuitenkin myös haitallisia ympäristövaikutuksia, jotka kohdistuvat maaperään, veteen ja ilmakehään.

Maaperä

Maaperän laadulla, viljelyominaisuuksilla ja viljelykierrolla on keskeinen merkitys pellon ympäristökuormituksessa. Kasvintuotannon näkökulmasta tarkasteltuna suomalaisessa viljelymaassa ei ole raskasmetalleja, fosforipitoisuus on keskimäärin tyydyttävä, happamuus on lisääntymässä, ja orgaanisen aineksen pitoisuus on laskusuunnassa. Näiden pääosin kemiallisten indikaattoreiden lisäksi on myös joukko biologisia ja fysikaalisia ilmiöitä, joita tulee tarkastella arvioitaessa maaperän kykyä puskuroida ympäristökuormitusta. Tällaisia ovat mm. maaperäeläinten lukumäärä, symbioottisten mikrobien toiminta sekä ravinteiden sitoutuminen ja vapautuminen orgaanisesta aineksesta.

Paljon puhuttanut viljelymaan fosforipitoisuus on sekä peltojen tuottokyvyn että ympäristökuormituksen mittari. Suomen peltojen fosforipitoisuudet ovat nousseet aina näihin päiviin saakka, vaikka fosforilannoitusta on vähennetty tuntuvasti mm. ympäristötukijärjestelmän rajoittein. Tällä hetkellä ostolannoitteiden mukana tuleva vuotuinen fosforilisäys on 6,5 kg/ha, mikä on vain noin yksi neljäsosa vuoden 1995 määrästä. Karjanlannan mukana pelloille tuleva fosforimäärä (n. 8 kg/ha) on jo suurempi kuin ostolannoitteiden sisältämä fos-

formääää, eikä siinä ole tapahtunut olennaista pienenemistä EU-jäsenyyden aikana. Tutkimusten mukaan kokonaisfosforilannoitusta (ostolannoitteet + karjanlanta) voitaisiin edelleen jonkin verran vähentää satotasojen pienentymättä kaikkein fosforiköyhimpiä peltolohkoja lukuun ottamatta. Fosforitaseen kääntäminen negatiiviseksi on tämänhetkisen tiedon valossa tehokain keino hillitä vesistöjen fosforikuormitusta pysyvästi.

Maan rakenne vaikuttaa osaltaan peltoviljelyn aiheuttamaan vesistökuormitukseen. Maan tiivistyminen huonontaa maan vedenläpäisevyyttä ja lisää ravinteiden pinta-huuhtoutumisen ja eroosion riskiä. Se huonontaa myös kasvien ravinteiden ottoa, mikä alentaa lannoitteiden hyväksikäyttöastetta. Maan vedenläpäisevyyden huonontuessa myös kasvihuonekaasujen vapautuminen voi lisääntyä.

Suomen pinta-alasta vain noin 7 % on peltomaata. Peltomaan omistussuhteilla on keskeinen vaikutus maan pitkän aikavälin tuotto-ominaisuuteen. Tutkimusten mukaan perusparannusten tekeminen on merkittävästi vähäisempää vuokratelloilla kuin viljelijän omistuksessa olevilla pelloilla. Esimerkiksi maanparannuskalkin käyttömäärä on vähentynyt puoleen siitä, mitä se oli ennen EU-jäsenyyttä. Vuodesta 2003 lähtien maanparannuskalkin keskimääräinen

käyttö on ollut alle 300 kg/ha/vuosi, mikä ei riitä ylläpitämään pellon tuotokkyä.

Maatalouden vesistökuormitus

Ravinteita huuhtoutuu pelloilta ojiin, jokiin, järviin ja meriin, joissa ne aiheuttavat rehevöitymistä. Rehevöityminen ilmenee muun muassa veden samenessena, levien lisääntymisenä sekä kesäisinä sinilevien massaesiintymisinä. Vaikka hehtaarikohtaisia ravinteiden käyttömääriä on saatu vähennettyä merkittävästi, vesistöjen rehevöityminen on jatkunut eikä vesien

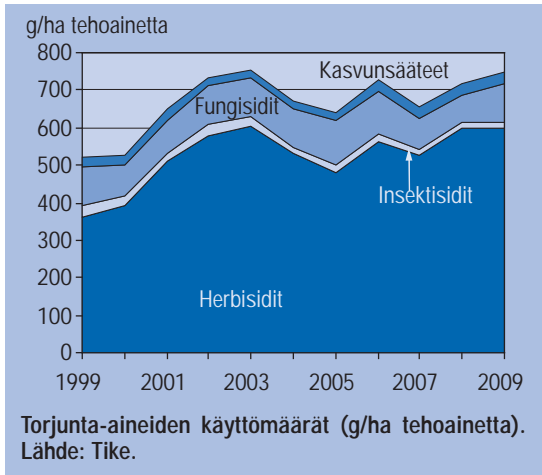
tilassa ole tapahtunut mittauksin havaittavaa parantumista.

Suomen ympäristökeskuksen arvion mukaan noin 50 % vesistöjen typpikuormituksesta ja 60 % fosforikuormituksesta on peräisin maataloudesta. Itämeren koko ravinnekuormituksesta Suomen maatalouden osuus on 3,8 % fosforista ja 3,7 % typpistä. Saaristomerien ja rannikkovesiemme kuormituksesta maatalouden osuus on huomattavasti suurempi.

Vesistökuormitusta aiheuttavat sekä peltoviljely että kotieläintuotanto. Kun kotieläinrakennusten suorat päästöt on saatu pääosin loppumaan, on pääpaino maatalouden ravinnekuormituksen vähentämisessä siirtynyt peltoviljelyn puolelle. Kotieläintuotannon keskittymisen seurauksena lannan tuotanto on monilla paikkakunnilla liian suuri käytettävissä olevaan peltoalaan ja viljeltävien kasvien tarpeisiin nähden. Varsinkin lannan sisältämästä fosforista on tullut ongelma.

Torjunta-aineiden käyttö

Torjunta-aineiden käyttömäärät Suomessa kääntyivät pitkän laskun jälkeen nousuun 1990-luvun puolivälissä ja ovat jatkaneet hienoista kasvua vuodesta toiseen. Tärkein syy tähän on viljanviljelyn lisääntyminen ja suorakylvön yleistymisen. Li-

säksi pienannosaineista on siirrytty käyttämään suurempia annoksia edellyttäviä torjunta-aineita. Silti torjunta-aineiden käyttö Suomessa on muihin Euroopan maihin verrattuna melko maltillista.

Maatalouden päästöt ilmaan

Ilmastonmuutos asettaa haasteita myös Suomen maataloudelle. Sopeutumiseen tähtäävät toimenpiteet muuttavat lajien ja lajikkeiden voimasuhteita sekä eri viljelykasvien ja -menetelmien suhteellista kannattavuutta. Maatalous vaikuttaa myös itse ilmastonmuutokseen. Maataloussektorin kasvihuonekaasupäästöt ovat noin 7 % maamme kokonaispäästöistä. Päästökaupan ulkopuolisena sektorina Suomen maataloudelle on asetettu tavoitteeksi kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen 13 prosentilla vuoteen 2020 mennessä vuoden 2005 päästömääristä.

Maatalouden kasvihuonekaasupäästöt syntyvät pääasiassa nautaeläinten ruoansulatuksessa sekä turvemaiden orgaanisen aineksen ja kotieläinten lannan hajotessa. Pienempiä päästölähteitä ovat typpilannoitus, peltojen kalkitus ja fossiilisen energian käyttö maataloudessa. Yhteistä kaikille maatalouden päästöille on se, että niitä on vaikea vähentää vaikuttamatta samalla ratkaisevasti maataloustuotannon määrään.

Ympäristötuen toimenpiteiden avulla turvemaita yritetään saada pois jatkuvasta viljanviljelystä pitkäaikaiseen nurmiviljelyyn. Myös muilla maa-lajeilla pyritään entistä kevyempiin muokkaustapoihin tai ilman muok-kausta tapahtuvaan viljelyyn.

Maatalousympäristön monimuotoisuus

Luonnon biologisella monimuotoisuudella tarkoitetaan lajien runsautta, elinympäristöjen monimuotoisuutta sekä lajien sisäistä perinnöllistä muuntelua. Monimuotoisuuden vähenemistä pidetään vakavana ympäristöongelmana, koska biologinen monimuotoisuus luo perustan elollisen luonnon toiminnalle ja ekosysteemipalveluille (eli luonnon ihmiselle tuottamille hyödyille). Biologinen monimuotoisuus on myös edellytys ekosysteemien kyvyille sopeutua ympäristömuutoksiin, kuten ilmastonmuutokseen.

Maataloustuotanto perustuu luonnon monimuotoisuuden hyödyntämiseen. Vastaavasti monet luonnonvaraiset kasvi- ja eläinlajit ovat vuosisatojen kuluessa sopeutuneet hyödyntämään ihmisen luomia maatalousympäristöjä. Maatalouden biologista monimuotoisuutta lisäävä vaikutus oli suurimmillaan aikana, jolloin karjan rehu tuotettiin niityillä ja luonnonlaitumilla. 1950-luvulla alkanut tilakoon kasvu ja viljelyn panosintensiteetin lisääntyminen sekä tilakohtainen ja alueellinen erikoistuminen ovat heikentäneet maatalousympäristöjen monimuotoisuutta ja lisänneet uhanalaisten lajien ja luontotyyppien lukumäärää.

Joillekin luonnonvaraisille lajeille maatalouden tuotantomenetelmien muutoksesta ja tehostumisesta seuranneet elinympäristömuutokset ovat olleet liian suuria ja nopeita, eivätkä ne ole pystyneet sopeutumaan muuttuneisiin olosuhteisiin. Erityisesti metsälaitumista, niityistä ja kedoista

riippuvainen eliöstö on taantunut ja uhanalaistunut karjanlaidunnuksen ja karjatilojen vähenemisen takia. Vuonna 2008 valmistuneen luontotyyppien uhanalaisuuden arvioinnin tulosten mukaan luontotyyppien lukumäärästä laskettu uhanalaisten luontotyyppien osuus oli suurin nimenomaan perinnebiotoopeilla, joista 93 % oli uhanalaisia.

Maatalouden ylläpitämissä elinympäristöissä elää kuitenkin edelleen runsaasti luonnonvaraisia kasvi- ja eläinlajeja, jotka hyötyvät maatalouden harjoittamisesta, peltojen avoimuudesta, karjanlaidunnuksesta sekä monista maatalouden ympäristötukeen ja ei-tuotannollisiin investointeihin liitetyistä toimenpiteistä.

5.2. Maatalouden ympäristö-ohjelma 2007–2013

Euroopan komissio hyväksyi vuonna 2007 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman vuosille 2007–2013. Maaseudun kehittämistä rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahas-
tosta ja kansallisin varoin. Ohjelmassa on seitsemän vuoden aikana käytettävissä julkisia varoja yhteensä noin 6,6 mrd. euroa, josta kolmasosa on EU-rahaa. Ohjelmassa on neljä toimintalinjaa, joista toimintalinja 2 sisältää maatalouden ympäristötuet ja luonnonhaittakorvaukset sekä ei-tuotannollisten investointien ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin tuet. Toimintalinja 2:n osuus kokonaisrahoituksesta on noin 2,3 mrd. euroa.

Vuonna 2007 käyttöön otettu kolmas ympäristötukiohjelma on toimenpiteiltään hyvin samankaltainen kuin kaksi ensimmäistä ohjelmaa. Ohjelma koostuu perustuesta, lisätoimenpiteistä ja erityistuksista. Edelliseen ohjelmakauteen verrattuna joitakin muutoksia on mm. verran-tilanteessa, josta korvattavat kustannukset ja tulonmenetykset lasketaan, kasvinsuojeluaineiden ja lannoitteiden käytön mi-

nimivaatimuksissa, sitoumusajoissa sekä tuensajien kohderyhmässä. Perustoimenpiteiden lisäksi A- ja B -tukialueilla vaaditaan 1–4 lisätoimenpidettä. C-tukialueella ei lisätoimenpiteitä tarvitse ottaa lainkaan ja enimmillään niitä saa valita kaksi. Suosituimpia lisätoimenpiteitä ovat olleet typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla, peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys eri muodoissaan sekä ravinnetaseiden laskenta. Ympäristöohjelmaan osallistuvien tilojen lukumäärä laski hieman edellisestä ohjelmakaudesta, mutta ympäristöohjelman piiriin tuli edelleen yli 95 % peltoalasta.

Maatalouden ympäristötuen keskeinen tavoite on vesistökuormituksen vähentäminen. Suurin osa ympäristötukivaroista käytetäänkin vesiensuojelutoimenpiteiden rahoittamiseen. Ensimmäisessä luonnon monimuotoisuutta edistäviin toimenpiteisiin käytetään vain 2–3 % ympäristötukimenoista. Ympäristötuen merkitys monimuotoisuuden edistäjänä on kuitenkin sen rahoitusosuutta suurempi, sillä muutamat ensimmäisistä vesiensuojelua hyödyttävät toimenpiteet (kuten pientareet, suojakaisat, suojavyöhykkeet ja kosteikot) ylläpitävät myös monimuotoisuutta.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman hyväksymisen jälkeen ympäristötuen uudistamista ja kehittämistä jatkettiin ympäristötuen muutostyöryhmässä. Vuonna 2008 haettavana oli kolme uutta erityistukea: lietelannan sijoittaminen peltoon, turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely ja ravinnekuormituksen tehostettu vähentäminen. Luonnonhoitopelto-toimenpide tuli ympäristötukeen vuonna 2009. Se kehitettiin korvaamaan tilatuen kesannointivelvoitteen poistumisesta johtuvia luonto- ja ympäristöarvojen menetyksiä. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen (Tike) tietojen mukaan vuonna 2010 luonnonhoitopeltoja oli yhteensä 162 840 ha, josta lähes 80 % oli monivuotisia nurmipeltoja.

Vuonna 2010 erityistukiin tehtiin seuraavanlaiset muutokset: Monivaikutteisen

kosteikon hoitosopimuksen solmiminen tuli mahdolliseksi myös Merenkurkkuun ja Perämereen laskevien jokivesistöjen valuma-alueilla. Pienialaisten (5–30 aarin suuruisten) arvokkaiden perinnebiotooppien kohdekohtainen hoitotuki nostettiin 200 euroon vuodessa, kun aiemmin vuotuinen tuki oli 135 €/kohde. Lisäksi erityistukisopimusten hyväksyttävää enimmäiskustannuksia tarkistettiin.

Vuonna 2010 ei-tuotannollisten investointien enimmäistukea monivaikutteisen kosteikon perustamiseen korotettiin 11 500 euroon hehtaarilta ja vaikutusalueetta laajennettiin Merenkurkkuun ja Perämereen laskevien jokivesistöjen valuma-alueille. Pienissä (0,3–0,5 ha:n) kosteikkokohteissa investointituki on kiinteä: 3 226 €/kohde. Ei-tuotannollisten investointien tuki arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja aitaamiseen porrastettiin perinnebiotooppien pinta-alan mukaan. Investointituen suuruus on 1 179 €/ha enintään 3 hehtaarin suuruisille kohteille, 910 €/ha yli 3 hehtaarin mutta enintään 10 hehtaarin suuruisille kohteille ja 750 €/ha yli 10 hehtaarin suuruisille kohteille.

Leader-toimintatavan mukaisesti toimittaessa ei-tuotannollisten investointien tukia monivaikutteisen kosteikon perustamiseen ja arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä erityistukia monivaikutteisen kosteikon hoitoon ja perinnebiotooppien hoitoon voidaan myöntää myös muille tuensaajille kuin viljelijöille.

Syysviljat hyväksytään täyttämään ympäristötuen kasvipeitteisyyssehtoa talvikaudesta 2010–2011 lähtien. Joidenkin perustoimenpiteiden vaatimusten (kuten pientareet ja suojakaistat) siirtämisestä täydentäviin ehtoihin on keskusteltu, mutta muutokset tapahtunevat vasta seuraavalla ohjelmakaudella vuodesta 2014 alkaen.

Arvioita ympäristötuen vaikutuksista

Vuosina 2008–2013 toteutettavasta maa-

talouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimuksen (MYTVAS 3) vuonna 2010 julkaistusta väliraportista käy ilmi, että ravinnetaseilla mitattu maatalouden ravinnekuormituspotentiaali on ympäristötukikausien aikana jatkuvasti vähentynyt sekä fosforin että typen osalta ennen kaikkea keinolannoitteiden käytön vähentämisen ansiosta. Ravinnekuormituspotentiaalilin väheneminen ei kuitenkaan kaikilta osiltaan ole heijastunut maatalouden vesistökuormitukseen. Typpikuormitus on kasvanut lähes kaikilla mallinuksessa mukana olevalla 22:lla Itämereen laskevalla joki-valuma-alueella. Typpikuormituksen nousuun näyttävät vaikuttavan peltoalan kasvu, kotieläintuotannon keskittyminen eli lantamäärien paikallinen lisääntyminen, lannan pintalevityksen lisääntyminen sekä kotieläinten ruokinnan muuttuminen väkirehuvaltaisemmaksi, mikä puolestaan lisää lannan typpipitoisuutta. Sen sijaan fosforikulkeuma jokien valuma-alueilta Itämereen on laskenut koko analysoidun ajanjakson (1985–2006) ajan kaikkialla muualla paitsi Saaristomeren alueella. Ominaisvaikutuksiltaan potentiaalisimmin vesistöjen ravinnekuormitusta vähentävät perustoimenpiteistä peltokasvien lannoitus ja luonnonhoitopellot sekä kasvipeitteisyyteen ja lannoitukseen liittyvät lisätoimenpiteet.

Suurimmat uhat luonnon monimuotoisuudelle aiheutuvat varsinaisen viljelykäytön ulkopuolella olevien avoimien tai puoliavoimien alueiden vähenemisestä. Maatalousluonnon monimuotoisuuden kannalta ominaisvaikuttavuudeltaan parhaimmat toimenpiteet löytyvät erityistukisopimusten joukosta sekä ei-tuotannollisista investoinneista. Pelkät perus- ja lisätoimenpiteet eivät sanottavasti edistä maatalousluonnon monimuotoisuuden säilymistä.

Väliraportin yleisenä johtopäätöksenä on, että ympäristötuen tavoitteet, toimenpiteet ja tukitasot pitää enenevässä määrin sovittaa ja räätälöidä alueellisesti, tuotanto-suunta- ja tilakohtaisesti, koska maatalou-

sympäristön tila ja yhteiskunnan tarpeet vaihtelevat huomattavasti alueittain.

5.3. Vesiensuojelun suuntaviivat

Vuonna 2006 annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä vesiensuojelun suuntaviivoista asetettiin tavoitteeksi maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen vuoteen 2015 mennessä vähintään kolmanneksella vuosien 2001–2005 keskimääräisestä tasosta (fosforin osalta noin 3000 t/vuosi sekä typpikuormituksen osalta noin 30000 t/vuosi). Valtioneuvoston periaatepäätöksen lisäksi EU:n vesipuitedirektiivi asettaa vielä tarkemmat vesistöaluekohtaiset laatuvaatokset.

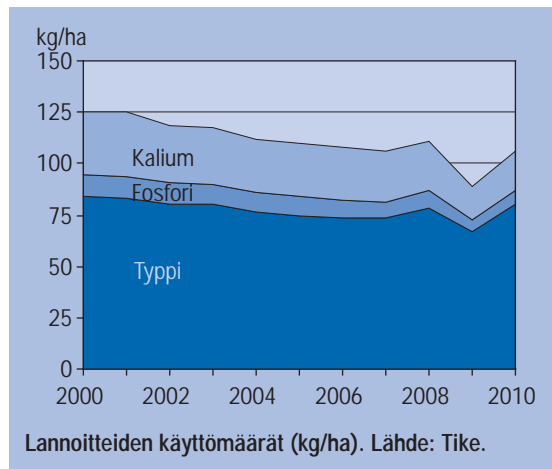
EU:n laajuisen vesipuitedirektiivin tavoitteina on estää pinta- ja pohjavesien tilan heikkeneminen sekä taata vesien hyvä tila viimeistään vuoteen 2015 mennessä, rajoittaa ongelmallisten aineiden pääsyä vesiin sekä vähentää tulvien ja kuivuuden haittoja. Tavoitteisiin pyritään velvoittamalla jäsenmaat huolehtimaan näistä tavoitteista vesistöaluekohtaisesti. Suomi on jaettu kahdeksaan vesienhoitoalueeseen, joille on laadittu yksilöidyt vesienhoitosuunnitelmat.

Mitä tavoitteet merkitsevät maataloudelle?

Maatalouden ravinnekuormitus on hajakuormitusta, joka koostuu yhteensä runsaan miljoonan ominaisuuslajin vaihtelevan peruslohkon kuormituksesta. Fysikaalisesti merkittävien ominaisuuksien kuten kaltevuuden ja maalajin lisäksi lohkojen vesistökuormitukseen vaikuttavat sääolot sekä viljely- ja maanmuokauskäytännöt. Suomessa maatalouden kuormituksen laskenta pohjautuu alun perin vuonna 1957 perustettuun seurantajärjestelmään, jota on sittem-

min kehitetty paremmin ravinnekuormituksen arviointiin soveltuvaksi. Nykyinen seurantajärjestelmä kattaa 253 kohdetta, 211 järviä ja 5 tekojärveä, ja sitä tullaan kehittämään vesistön ekologisia ominaisuuksia paremmin huomioon ottavaksi. Vesipuitedirektiivin myötä vesien tilan arviointi tehdään vertaamalla nykytilaa arviointiin luonnontilasta.

Koska lannoituksella on kiistaton vaikutus maatalouden ravinnekuormitukseen, se on yksi kuormituspotentiaalimittareista. Lannoitteiden myynti viljeltyä hehtaaria kohden on vähentynyt vuosina 1995–2010 typen osalta 92,3 kg:sta 80,3 kg:aan ja fosforin osalta 16,1 kg:sta 6,5 kg:aan. Samalla ajanjaksolla hehtaarisadot eivät ole laskeutuneet, jolloin ravinnetaset ovat parantuneet huomattavasti. Ravinnekuormituksen vähentämistavoitteet ja maatalouden kannattavuus huomioon ottaen kehityssuunta on oikea. On kuitenkin muistettava, että hehtaarikohtainen keskiarvo kätkee sisälleen erilaisia lannoitusmääriä, joiden kuormituspotentiaali on moninkertainen eroosioherkillä lohkoilla. Tietty riskialueet kuormittavat vesistöjä selvästi keskimääräisiä lukuja enemmän. Kun Suomessa vielä 90 % kuormituksesta syntyy kasvukauden ulkopuolella, ei ole yhdentekevää mitä lohkolle tapahtuu sadonkorjuun ja kylvön välillä. Myös tässä suhteessa kehityssuunta on

ollut oikea, sillä vapaaehtoisen ympäristötukijärjestelmän ja lainsäädännön muutoksen myötä eroosiota vähentävä talviaikainen kasvipeitteisyys on lisääntynyt ja lannan syyslevitys vähentynyt.

Kun ympäristötuki maatalouden ympäristöpolitiikan tärkeimpänä ohjauksena on säilynyt pääsääntöisesti ennallaan jo 15 vuotta ja vesiensuojelussa on siirrytty vesistöalueittain yksilöityihin tavoitteisiin, voidaan ennakoida, että kuormituspotentiaalin nykyinen kehitys ei tule riittämään maatalouden voimakkaimmin kuormittamilla vesistöalueilla vesistön hyvän tilan saavuttamiseksi vuoteen 2015 mennessä. Erityisesti fosforin osalta maaperä reagoi hitaasti muutoksiin. Tällöin merkittävätkään vähennykset vuotuisessa ravinnetasessa eivät heijastu välittömästi kuormitukseen. Osaltaan tavoitteiden saavuttamista vaikeuttavat kotieläintalouden keskittyminen ja kasvava yksikkökoko. Lannan kuljettaminen on kallista, ja levityspäätökset tehdään monesti halvimman menetelmän eduksi ja useimmiten viljelykasvin typpilannoitustarpeen perusteella. Tällöin lannasta tulee fosforia kasvien tarpeeseen nähden liikaa, ja kuormituspotentiaali kasvaa. Samalla maatalouden yleinen kannattavuuskehitys asettaa paineita tuotannon tehostamiseen ja yksikkökokojen kasvuun. Uuden uhan vesistöjen laadulle tuo ilmastomuutos, jonka on arvioitu lisäävän sademääriä kasvukauden ulkopuolella.

5.4. Puheenaiheita ja tulevaisuuden näkökulmia

Maatalouden luontoarvokauppa

Maatalouden luontoarvokauppaa (tarjouskilpailu) on ehdotettu erääksi vaihtoehdoksi nykyisenlaiselle ympäristötukijärjestelmälle tai sitä täydentämään. Luontoarvokaupassa viljelijä tai muu maatalouden toimija itse ehdottaisi hyviksi toteamiaan ja omille peltoalueilleen sopivia vesien suo-

jelua, luonnon monimuotoisuutta tai muita maatalousympäristön suojelua ja säilyttämistä parantavia toimenpiteitä ja tekisi näistä toimenpiteistä toimivaltaisille ympäristöviranomaisille toteuttamistarjouksen. Viranomaisen käsittelee tarjouksen ja joko hyväksyisi tai hylkäisi sen yhteisesti hyväksytyjen kriteereiden perusteella ja käytettävissä olevan rahasumman puitteissa. Vastaavanlainen järjestelmä on käytössä metsätalouden ympäristönsuojelussa Suomessa ja mm. Yhdysvalloissa myös maataloudessa.

Suomen neljäs lajin uhanalaisuusarviointi

Suomen lajin uhanalaisuusarvioinnin 2010 mukaan suurin osa uhanalaisista lajeista elää ensisijaisesti metsissä sekä perinneympäristöissä ja muissa ihmisen muuttamissa ympäristöissä. Hävinneistä lajeista perinneympäristöjen ja muiden ihmisen muuttamien ympäristöjen lajien osuus on suurempi kuin metsälajien. Maassamme on kaiken kaikkiaan noin 45 000 lajia, joista lähes puolet tunnetaan niin hyvin, että niiden uhanalaisuutta pystyttiin arvioimaan.

Lanta, biokaasu ja separointi

Lannasta on tullut ympäristösäädösten kiristymisen myötä usealla tilalla yksikkökoon kasvattamista eniten rajoittava tekijä. MTT:ssä valmistui vuonna 2010 maa- ja metsätalousministeriön rahoittama lantatutkimusohjelma, jossa haettiin ratkaisuja lannasta aiheutuviin ongelmiin. Jos liete-lanta jakeistetaan separaattorilla kiinteään (fosforijae) ja nesteosaan (typpijae), kasvien ravinnetarpeita paremmin vastaava lannoitus on helpompi toteuttaa. Tehokkaat separaattorit ovat kuitenkin kalliita, ja vasta erittäin suurilla lantamäärillä kannattavia investointeja. Myös biokaasun tuotanto vaatii tilamittakaavaa suurempia laitoksia ja syöttötariffin tyypistä tukea ollakseen kannattavaa. Oman vaikeutensa lanta-

ongelmaan tuo myös se, että lanta on määriteltä EU:n lainsäädännössä jätteeksi, jolloin polttoprosessin savukaasut tulee analysoida ja epäpuhtaudet puhdistaa. Tästä syystä lannan polttaminen ei käytännössä ole taloudellisesti järkevää maatilamittakaavan polttolaitoksissa.

Itämeren kustannustehokas päästöjen vähentäminen

Itämeren sinileväkukinnot nousevat vuosittain uutisotsikoihin parhaaseen uintiaikaan. Tutkimustulosten perusteella Suomenlahden ja Saaristomereren tila paransi tehokkaimmin, jos isojen päästölähteiden kuten Venäjän ja Puolan kaupunkien jätevesipäästöt saataisiin paremmin puhdistettua. Pietarin puhdistamattomien jätevesien käsitteilyyn tehtävät investoinnit olisivat myös vähennettyä ravinnekiloa kohden edullisempia kuin Suomen maatalouskuormituksen vähentäminen Suomenlahden rannikolla. Suomenlahdella paikallisen kuormituksen leikkaaminen näkyisi merialueen vedenlaadussa kuitenkin nopeammin kuin Itämeren pääaltaan valuma-alueella tapahtuvien leikkausten vaikutus. Kotimaisilla päästöleikkauksilla on siis merkitystä ennen kaikkea omille rannikkovesillemme. Suomenlahden ulkoinen ravinnekuormitus on pinta-alaan suhteutettuna kaksin–kolminkertainen Itämeren keskimääräiseen kuormitukseen verrattuna.

MTT:ssä aloitettiin vuonna 2009 selvitys ns. Sternin ilmastomallin soveltamisesta Itämeren vesistökuormituksen hallintaan. Esiselvityksen tulosten mukaan Suomen on kannattavaa vähentää omaa kuormitustaan vain siinä tilanteessa, että muut suuret kuormittajat (Venäjä, Puola, Ruotsi) toimivat samansuuntaisesti. Ainoastaan Perämeren kuormituksen osalta Suomen oma kuormitus on niin merkittävä, ja muiden kuormittajien osuus niin pieni, että Suomen päästövähennystoimet ovat kustannustehokkaita.

Maatalouden kuormituksesta käytyä muuta keskustelua

Ilmastonmuutoksen hillitsemisestä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisesta on keskusteltu sään ääri-ilmiöiden innoittamana. Jos ilmastonmuutosta halutaan hillitä koko toimialan osalta, vaaditaan ruokaketjulta aivan uudentyypistä ajattelua. Pelkien kasvilaji- ja lajikemuutosten lisäksi tarvitaan nykyisiä arvioita suurempia rakenteellisia muutoksia mahdolliseen ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi. Suorakylvön ja pitkäaikaisen nurmiviljelyn lisäksi peltoaan hiilipitoisuutta voidaan lisätä sijoittamalla maaperään biohiiltä. Biohiilellä tarkoitetaan puuta tai jotakin muuta korkeassa lämpötilassa hapettomissa tai lähes hapettomissa olosuhteissa hiillettyä biomassaa. Biohiiltä syntyy mm. puuperäisessä biopolttoaineen tuotannossa pyrolyysi-reaktion sivutuotteena.

Suomen maabrändiryhmä kaavaili raportissaan ”Tehtävä Suomelle”, että vähintään puolet Suomen maataloustuotannosta tulisi olla luomua vuoteen 2030 mennessä. Tavoite on haastava, sillä nykyiseen noin kahdeksan prosentin luomupinta-alaan on jouduttu tekemään töitä kaksikymmentä vuotta. Markkinoilla olevista elintarvikkeista luomutuotteita ei kuitenkaan ole kuin 1–5 % tuoteryhmästä riippuen. Lisäksi merkittävä osa Suomessa myytävistä luomutuotteista on tuontitavaraa.

Haja-asutusalueiden jätevesien käsitteilyvaatimusten muutoksesta käytiin vilkasta keskustelua. Viemäriverkostojen ulkopuoliset haja-asutusten jätevedet ovat maatalouden jälkeen suurin vesistöjen kuormittaja. Kiinteistöjen jätevesijärjestelmän on täytettävä puhdistustehosta asetetut vaatimukset 1.1.2014 mennessä. Eduskunta hyväksyi ympäristövaliokunnan ehdottamat lievennykset haja-asutuksen jätevesisäädöksiin tiukan poliittisen keskustelun jälkeen vuoden 2011 helmikuun alussa.

Ehdotus kansalliseksi vieraslajistrategiaksi valmistui

Jaakko Heikkilä

”Vieraslajiksi kutsutaan sellaista luontoon levinnyttä lajia, joka ei alun perin ole kuullut ekosysteemiin eikä olisi pystynyt sinne omin neuvoin leviämään. Vieraslaji on ylittänyt luontaiset leviämisesteet, kuten mantereen, meren tai vuoriston, ihmisen tietoisella tai tahattomalla myötävaikutuksella.”

Näin määritellään vieraslaji keväällä 2011 valmistuneessa ehdotuksessa kansalliseksi vieraslajistrategiaksi, joka valmisteltiin laajassa maa- ja metsätalousministeriön nimitämässä työryhmässä. Haitallisella vieraslajilla puolestaan tarkoitetaan vieraslajia, joka aiheuttaa ekologista, taloudellista, terveydellistä tai sosiaalista haittaa, joka vaatii erityisiä toimenpiteitä. Sen sijaan Suomeen luontaisesti levinneet lajit, kuten merimetso tai villisika, eivät kuulu strategian piiriin.

Strategiaa varten tehtiin selvitys Suomessa jo olevista tai tänne pyrkimässä olevista vieraslajeista. Asiantuntija-arvioiden mukaan Suomea todettiin uhkaavan 157 haitallista ja 128 tarkkailtavaa tai paikallisesti haitallista vieraslajia. Näiden lisäksi tunnistettiin 37 vaarallista kasvintuhoojaa, eli ns. karanteenilajia. Strategiassa nimettiin alustavasti viisi erityisen haitallista vieraslajia, joihin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Nämä lajit ovat jättiputket, kurturuusu, rapurutto, espanjansirueta ja minkki.

Merkittäviä kustannuksia

Maailmanlaajuisesti vieraslajit muodostavat toiseksi suurimman uhkatekijän luonnon monimuotoisuudelle elinympäristöjen häviämisen jälkeen. Vaikka useimmat vieraslajit eivät menesty uusilla asuinalueillaan, menestyvien lajien taloudellinen merkitys ei ole mitätön. On arvioitu, että vieraslajien aiheuttamat maailmanlaajuiset vahingot ovat vuosittain yli 1000 miljardia euroa. Euroopassa haitallisten vieraslajien aiheuttamien kustannusten on arvioitu olevan vähintään 12,5 miljardia euroa vuosittain.

Suomessa ei ole tehty kokonaisarviota vieraslajien aiheuttamista vahingoista, mutta yksittäisiä esimerkkejä meiltäkin löytyy. Yksi merkittävimpiä Suomessa toteutuneista vieraslajin aiheuttamista haitoista on jokirapusaaliin romahdus amerikkalaista alkuperää olevan rapuruton seurauksena. Sen aiheuttamat menetykset ovat viimeisen sadan vuoden ajan olleet noin 10 miljoonaa euroa vuodessa nykyisillä tuottajhinnoilla lasketuna. Jos mäntyankeroisen tai muu metsätalouteen tuhoisasti vaikuttava laji leviäisi Suomen metsissä, taloudelliset menetykset nousisivat merkittäviksi. Esimerkiksi Kanadassa mäntyankeroisen arvioidaan aiheuttavan noin 540 miljoonan euron vuotuiset tappiot metsätaloudelle.

Kustannuksia aiheutuu myös torjuntatoimenpiteistä. Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran vuosittaiset kustannukset kasvinterveyden ylläpitämiseksi ovat miljoonia euroja. Helsingin kaupunki puolestaan on käyttänyt viime aikoina noin 0,5 miljoonaa euroa vuodessa villikanikannan rajoittamiseen ja haittojen torjuntaan. Strategiaa valmistellut työryhmä arvioi, että vieraslajien torjuntatoimenpiteisiin käytetään Suomessa vuosittain vähintään kymmeniä miljoonia euroja, ja vieraslajien aiheuttamat kokonaiskustannukset ovat kymmeniä tai satoja miljoonia euroja.

Vahinkojen korjaaminen jälkikäteen on hyvin kallista ja erityisesti merellisten vieraslajien suhteen käytännössä mahdotonta. Toimimalla ennakoivasti haittoja voidaan estää tai merkittävästi rajoittaa.

Nykylainasäädäntö on puutteellista

Suomessa ei ole ollut kattavaa vieraslajeja koskevaa ohjelmaa tai lainsäädäntöä. Nyt valmistuneessa strategiaehdotuksessa luetellaan mittava lista nykyisen lainsäädännön puutteita vieraslajien suhteen. Nykyinen lainsäädäntö ei tunnista kattavasti vieraslajeja, eikä myöskään määrittele riittävästi viranomaisvastuita ja -tehtäviä tai niitä vastuutahoja, jotka velvoitettaisiin esimerkiksi hävitystehtäviin. Lainsäädännössä ei kaikkien vieraslajien osalta ole valtuuksia ryhtyä toimenpiteisiin kannan poistamiseksi kun ensimmäiset havainnot lajista on tehty. Lainsäädäntö ei sisällä riittävää ilmoitusvelvollisuutta haitallisesta vieraslajista, ei rajoita kaikkien haitallisten vieraslajien myyntiä tai levittämistä, eikä myöskään sisällä luetteloja lajeista, joiden maahantuonti on sallittua tai kiellettyä. Maahantuojilla, myyjillä ja käyttäjillä ei ole määriteltyä vastuuta haitallisen vieraslajin tahallisesta levittämisestä. Esimerkiksi pölyttäjäpistiäisten maahantuontia ja käyttöä ei tällä hetkellä säätele mikään laki tai asetus.

Muun muassa näitä aukkoja pyritään paikkaamaan kattavalla strategialla. Strategiatyössä on vaalittu kahta periaatetta. Varovaisuusperiaate on kansainvälisesti hyväksi lähtökohdaksi katsottu lähestymistapa vieraslajeihin, koska vieraslajien ennaltaehkäisy tulee lopulta lähes aina edullisemmaksi kuin niiden torjunta jälkikäteen. Aiheuttaja maksaa -periaatetta pyritään myös edistämään strategiassa. Tämän periaatteen mukaisesti ne tahot, jotka ensisijaisesti aiheuttavat vieraslajien leviämiseen liittyviä ongelmia, pitäisi saattaa myös taloudelliseen vastuuseen aiheutuneista seurauksista. Tällöin he myös ottaisivat vieraslajien leviämisen toimiansa seurauksena paremmin huomioon, jolloin yhteiskuntaan kohdistunut kokonaisriski vieraslajeista pienenty. Yhtenä toimenpiteenä strategiassa on ehdotettu erilaisten rahoitusmekanismien selvittämistä vieraslajikysymysten ratkaisemiseksi. Toimenpide on sekä aiheuttaja maksaa -periaatteen mukainen, että nykyisessä valtion niukassa rahoitustilanteessa realistinen.

Lukuisia toimenpide-ehdotuksia

Strategiaehdotus korostaa varhaisvaroitusjärjestelmän ja riskinarvioinnin merkitystä. Suomessa ei tähän saakka ole tehty vieraslajien riskinarviointia. Vieraslajien haitallisuus ja niiden maahantulon todennäköisyys tulisi strategian mukaan jatkossa arvioida yhdenmukaisin riskinarviointimenetelmin. Tällöin yhteiskunnan niukat voimavarat pystytään suuntaamaan niihin lajeihin, joista arvioidaan aiheutuvan kaikkein suurimmat kustannukset, sekä kaikkein kustannustehokkaimpiin hallintatoimenpiteisiin.

Strategiassa ehdotetaan maa- ja metsätalousministeriön alaisuuteen perustettavaksi vieraslajilautakuntaa, joka olisi jatkossa Suomen vieraslajiasioista kokonaisvaltaisesti vastaava koordinaattori sekä Suomen yhteystaho kansainvälisissä vieraslajiasioissa. Strategiassa painotetaan myös tiedonvälityksen roolia sekä viranomaisten kesken että kaksisuuntaista viestintää kansalaisten ja viranomaisten välillä. Tätä varten ehdotetaan perustettavaksi vieraslajiportaali, joka tarjoaisi keskitetysti tietoa vieraslajitiedotuksen, riskinarvioinnin, seurannan tai torjunnan tarpeisiin. Lisäksi esitetään kehitettäväksi työkaluja kaupan ja liikenteen mukana tahattomasti leviävien lajien torjuntaan sekä useita kohdennettuja toimenpiteitä, esimerkiksi jättiputken hävittämistä Suomesta.

Strategiaehdotuksen kansalaiskuuleminen toteutettiin helmikuun 2011 aikana, minkä jälkeen työryhmä viimeisteli ehdotuksensa ja luovutti sen ministeri Anttilalle maaliskuussa 2011. Strategiaehdotus on luettavissa maa- ja metsätalousministeriön internet-sivuilla (www.mmm.fi/vieraslajit).

6. MAASEUTU- JA ALUEPOLITIikka

6.1. Maaseutualueiden muutos Suomessa

Suomalainen maaseutu on viimeisten vuosikymmenien aikana käynyt läpi lukuisia muutoksia. Alueellisen työnjaon muuttuminen on vaikuttanut voimakkaasti paitsi koko maamme alueelliseen myös maaseudun sisäiseen erilaistumiseen. Maatalouden rakennemuutoksen aiheuttama maatilojen määrän sekä alkutuotannon työpaikkojen jatkuva aleneminen on korostanut maaseudun muiden elinkeinojen merkitystä työllistäjänä. Tämän rakennemuutoksen voimakkain vaihe oli ohitettu 1970-luvun loppuun mennessä. EU-jäsenyys vuodesta 1995 lähtien on jatkanut maatalouden alueellista keskittymistä Suomessa. Ilmiö on yleinen kaikissa kehittyneissä maissa.

Elinkeinojen rakennemuutosta enemmän on viime vuosikymmenillä maaseutuun vaikuttanut muutokset tavassamme käyttää tilaa. Maaseutu on suomalaisille ensisijassa asumisen ja virkistytymisen paikka. Alkutuotannon työpaikkojen vähentyessä työpaikat ovat keskittyneet voimakkaasti keskuksiin ja taajamiin. Pysyvä asuminen on kuitenkin keskittynyt hitaammin. Maaseudulla ollaan yhä useammin kakkos-, kolmos- tai muussa vapaa-ajan asunnossa, tai vain pistäytymässä jonkin harrastuksen tai työn tiimoilta. Suomalaiset käyttävät maaseutua aktiivisesti, mutta eri tavoin kuin ennen.

Monipaikkaisuus, eli asuminen tai toimiminen muussa tarkoituksessa (työ, virkistytymisen) säännöllisesti eri paikkakunnilla on yhä useamman suomalaisen arkipäivää. Sitran MTT Taloustutkimuksella teettämän Maaseutubarometrin mukaan vuonna 2011 38 prosentilla suomalaisista on kaksoisidentiteetti: he pitävät itseään sekä maalaisina että kaupunkilaisina. Kaksoisidentiteetti näyttää myös olevan yleistymässä puhtaan maalais- tai kaupunkilaisidentiteetin kustannuksella.

Maaseudun työikäisestä väestöstä suurin osa saa elantonsa palveluelinkeinoista, aivan kuten kaupunkienkin asukkaat. Maaseudulla on suhteellisesti hieman enemmän teollisuuden työpaikkoja kuin kaupungeissa. Suurin osa maaseudun työikäisestä väestöstä pendelöi, eli käy töissä jollakin toisella alueella. Kansainvälisesti poikkeuksellinen tapamme käyttää tilaa näkyy esimerkiksi siinä, että Suomella on maailmanennätys kesämökkien tiheydessä: meillä on yksi kesämökki 10 asukasta kohden. Tilankäytön poikkeuksellisuus ilmenee myös siten, että kakkos- tai kolmosasunto voi olla kaupungissa, ja ykkösasunto maalla.

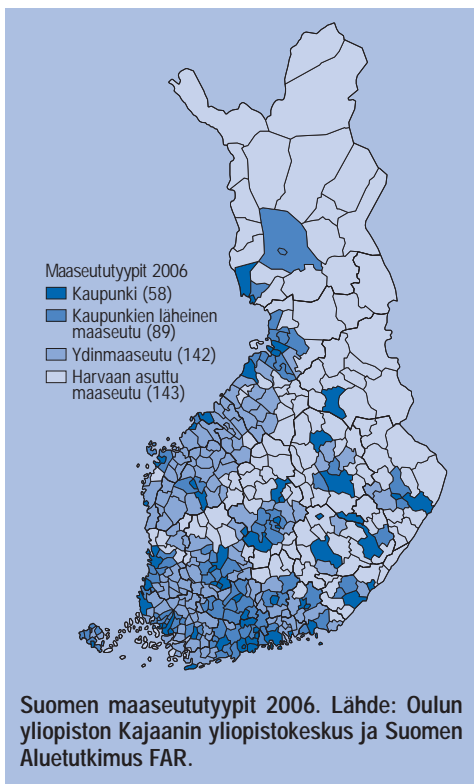
Maaseudun houkuttavuus asuinpaikkana näkyy erityisesti kaupunkien läheisillä maaseutualueilla, joilla asuvat kaikkein hyvinvoivimmat suomalaiset. Näillä alueilla väestö on keskimääräistä työikäisempää, hyvätuloisempaa ja terveempää kuin kaupungeissa tai muilla maaseutualueilla. Muita maaseutualueita ovat ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. Erottelu on tärkeä, jotta Suomen laajaa maaseutua voidaan jäsentää tarkemmin, ja jotta sen kehityskulkuja voi ymmärtää ja ennakoita.

Maaseudun kolmijako on Suomen maaseutupolitiikassa yleisesti käytetty kuntatyyppittely. Kuntatyyppitys perustuu monivaiheiseen menetelmään, jossa kuntatyyppiin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa kuntien maaseutumaisuutta kuvaavat muuttajat, työssäkäyntialueet sekä aluerakennetta, elinkeinorakennetta, maatilataloutta ja kehitysongelmia kuvaavat muuttajat. Maaseututyyppitystä varten tehdyn analyysin voidaan katsoa osoittavan alueiden sosioekonomista tilannetta ja kehitystä niin perustellusti, että tyyppittelyä käytetään erilaisten kehittämistoimenpiteiden, varsinkin alue- ja maaseutupolitiikan, suunnittamisessa ja mahdollisten tukien porrastuksessa.

Suomessa on eurooppalaisessa vertailussa huomionarvoista maaseutuväestön

suuri osuus ja harva asutus. Tämä tekee maaseudun kehittämispolitiikasta ja -toimista valtakunnallisesti erittäin merkittäviä. Tuoreimman, vuoden 2006 maaseututyypittelyn tuloksena Suomen 432 kuntaa vuonna 2005 jakautuivat seuraavasti: 58 kaupunkikuntaa, 89 kaupunkien läheistä kuntaa, 142 ydinmaaseudun kuntaa ja 143 harvaan asutun maaseudun kuntaa. Ydin- ja harvaan asutun maaseudun kunnissa asui yli 1,3 miljoonaa suomalaista.

Vuoden 2006 tyypittelyn jälkeen kuntarakennemuutos on ollut maassamme voimakasta: myös tässä käytettävän, vuoden 2010 kuntajaon mukainen kuntien lukumäärä oli enää 342 ja vuoden 2011 alusta uusimmassa kuntajaossa 336. Maaseututyypittelyä kuntaliitosten yhteydessä päivitetään yleisesti siten, että uusi kuntaliittymä saa uuden maaseutuluokituksen sen perusteella, mikä oli kuntaliittymän ”entisistä” kunnista väkirikkaimman kunnan maaseututyyppi ennen kuntaliitosta.

Koska yksittäinen kunta voi kuulua ainoastaan yhteen maaseudun kolmijaon mukaiseen maaseututyyppiin, tyypittelyn alueellinen tarkkuusaste heikkenee kuntaliitosten myötä. Kaiken kaikkiaan voimakkaasti etenevä kuntarakennemuutos aiheuttaa suuria paineita kehittää maaseutuluokittelusta paikkatietopohjainen, jolloin alueita voidaan luokitella riippumatta hallinnollisista aluerajoista.

Harvaan asutun maaseudun kunnat keskittyvät voimakkaasti Itä- ja Pohjois-Suomeen sekä osittain myös Keski-Suomeen ja Satakuntaan, jossa on paljon pieniä saaristokuntia. Ydinmaaseudun kunnat taas ovat keskittyneet Etelä- ja Länsi-Suomeen. Kaupunkien läheistä maaseutua on erityisesti eteläisessä Suomessa. Verrattuna ensimmäiseen, vuoden 1993 maaseudun kolmijakoon ja ottamatta huomioon kuntaliitoksia, ydinmaaseutukuntien lukumäärä on vähentynyt merkittävästi, kun taas kaupunkien läheisen ja erityisesti harvaan asutun maaseudun kuntien lukumäärä on vastaavasti kasvanut. Tämä kertoo osaltaan maaseudulla tapahtuvan kehityksen yhä suuremmasta erilaistumisesta.

Yleisesti voidaan todeta, että alueiden sosioekonomisen tilanteen ja kehityksen perusteella harvaan asutulla maaseudulla aluekehittämisen haasteet ovat käytännössä kaikilla mittareilla mitattuna muuta maata suuremmat. Myös ydinmaaseudun kuntien kehittämisen haasteet ovat huomattavat suhteessa maan keskiarvoon. Sen sijaan kaupunkien läheisen maaseudun tilanne ja kehitys on sosioekonomisten tekijöiden valossa huomattavasti myönteisempi. Siten maaseudun kehitystä tarkasteltaessa maaseudun käsittäminen yhtenä alueena voi antaa harhaanjohtavan kuvan.

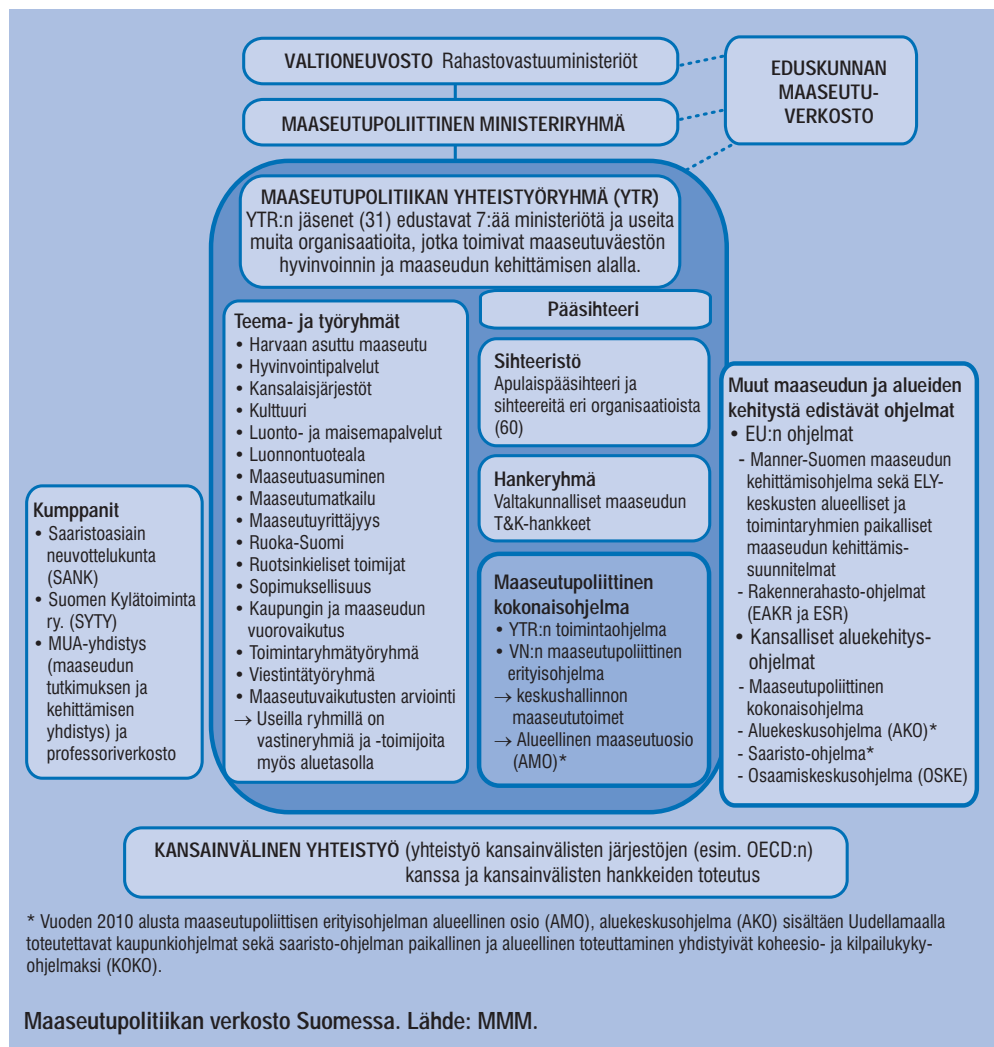
6.2. Maaseudun kehittämisen kokonaisuus Suomessa

Aluepolitiikan ensisijaisena tavoitteena on alueellisesti tasapainoinen kehittäminen.

Maaseutupolitiikan tavoitteena on puolestaan parantaa elämisen edellytyksiä ja lisätä hyvinvointia nimenomaan maaseutualueilla. Varsinaisesti kansallinen maaseutupolitiikka alkoi muotoutua 1980-luvulla tilanteessa, jossa sektoripolitiikkojen myönteiset aluevaikutukset alkoivat ehtyä, ja maaseutuasiat uhkasivat jäädä muiden asioiden varjoon. Maaseutupolitiikalle oli kuitenkin olemassa hyvin vähän resursseja ja valmiita välineitä. Uutena politiikan alana se kehittyi tähän ajan hetkeen sopeutuvaksi ja alue- ja maaseutupolitiikan toimijat, välineet ja painopisteet ovat muotou-

tuneet keskenään erilaisiksi. Maaseutupolitiikassa korostetaan aluepolitiikkaa enemmän kolmannen sektorin roolia ja paikallistason toimintaa, eri toimijoita sitouttavat ja vahvistavat rakenteet ovat etusijalla, ja käytettyjen rahallisten resurssien vipuvaikutus vahva. Suomen maaseutupolitiikka on kansainvälisesti poikkeuksellisen pitkälle kehittynyt sekä rakenteiltaan että politiikkavälineiltään.

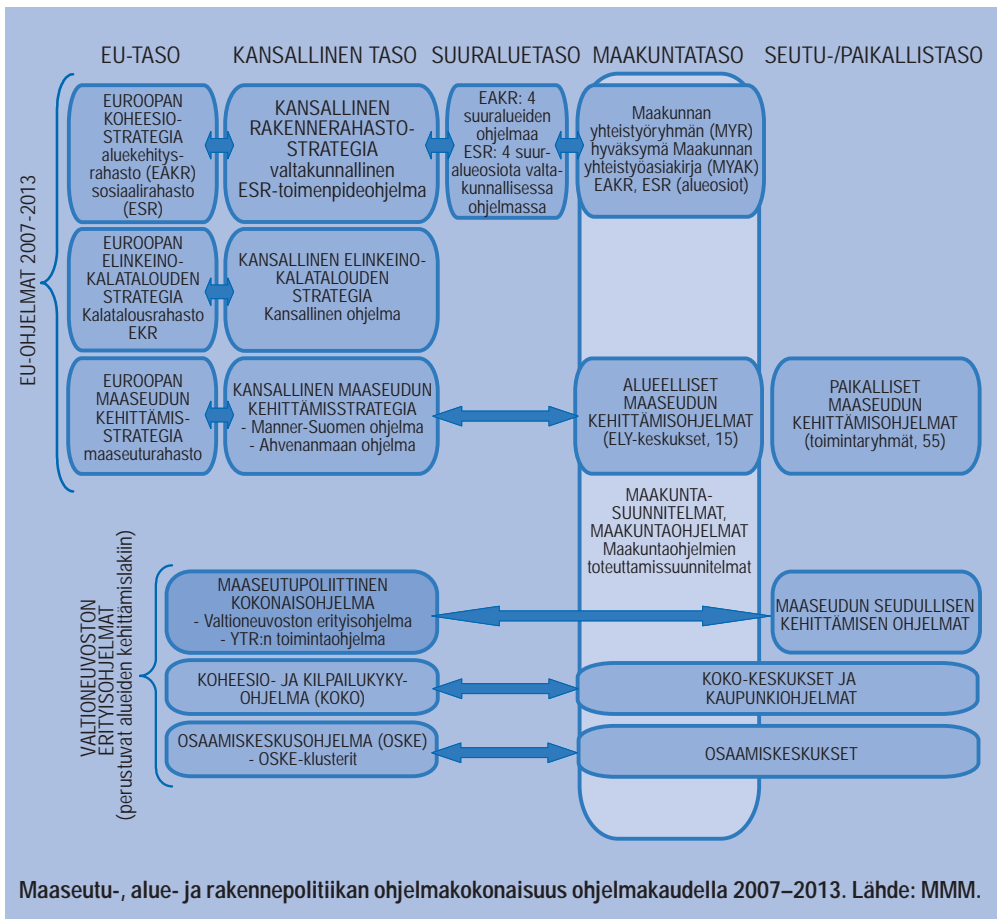
Suomen maaseutua ja alueita yleisemminkin kehitetään ensisijaisesti ohjelma- ja perusteisesti sekä EU:n osittain rahoittamalla että kansallisesti rahoitetuilla alueel-

lisillä kehittämisohjelmilla hallinnon eri tasoilla. Kansallinen maaseutupolitiikka on kehittynyt nostamaan maaseutunäkökulman esiin kaikissa niissä yhteiskunnallisissa valinnoissa ja ratkaisuisa, joilla on joko suoraa tai välillistä vaikutusta maaseutuun. 2000-luvun viimeisinä vuosina uudeksi välineeksi kehitettiin maaseutuvaikutusten arviointi, jota tulee julkisella sektorilla käyttää kaikessa asioiden valmistelussa ja päätöksissä, joilla voi olla vaikutusta maaseutuun. Maaseutuvaikutusten arviointi otettiin käyttöön OECD:n tekemän maaseutupolitiikan maakatsauksen suositusten seurauksena.

Maaseudun ja alueiden kehittäminen EU-tasolla perustuu erilaisiin politiikkaohjelmiin, jotka laaditaan yleensä kokonaisen ohjelmakauden käsittäviksi. Nyt

on meneillään vuosille 2007–2013 ajoittuva ohjelmakausi. Maaseudun kehittämisen kannalta näistä tärkein on Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa, jonka EU-rahoitusosuus tulee Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahas-
tosta eli maaseuturahastosta. Lisäksi rakennerahastojen (ennen kaikkea Euroopan aluekehitysrahaston, EAKR ja Euroopan sosiaalirahaston, ESR) toimenpideohjelmat sisältävät myös maaseutualueita koskevia tavoitteita. Maaseutu- ja aluepolitiikassa pyritään sovittamaan EU-lähtöiset toimenpideohjelmat ja valtioneuvoston hyväksymät kansalliset erityisohjelmat yhteen siten, että paikalliset erityispiirteet ja tarpeet tulevat otetuiksi huomioon mahdollisimman hyvin.

Maaseutu-, alue- ja rakennepolitiikan ohjelmakokonaisuus ohjelmakaudella 2007–2013. Lähde: MMM.

Suomen maaseutu- ja aluepoliittista kehitystä ohjataan erityisesti maaseudun kehittämisstrategialla, rakennerahastostrategialla sekä maaseutupoliittisella kokonaisohjelmalla. Maaseudun kehittämisstrategian painopistealueita ovat maa- ja metsätalouden harjoittaminen taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla, maaseudun yritystoiminnan kehittäminen sekä paikallisen omaehtoisen toiminnan vahvistaminen. Rakennerahastostrategian päämääränä on vahvistaa kansallista ja alueellista kilpailukykyä, työllisyyttä ja hyvinvointia. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma puolestaan tekee näkyväksi yhteiskunnan eri sektoreilla tehtävien päätösten maaseutuvaikutuksia ja vahvistaa poikkihallinnollista maaseudun kehittämistä.

6.3. Kansalliset maaseutupoliittiset ohjelmat ja sen rooli Suomen maaseutupoliitikassa

Kansallisen maaseutupolitiikan keskeisin työväline Suomessa on maaseutupoliittinen kokonaisohjelma, joka laadittiin ensimmäinen kerran vuonna 1991. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi -nimellä tunnettu viides maaseutupoliittinen kokonaisohjelma ajoittuu vuosille 2009–2013. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma on ennen kaikkea sen valmistelusta vastuullisen Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) toimintaohjelma.

Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma yhdistää ja suuntaa sekä julkisen sektorin ja yksityisen sektorin että kansalaisyhteiskunnan toimia maaseudun kehittämiseksi. Se sisältää laajan kirjon toimia, jotka koskevat eri hallinnonalojen ja yleensä julkisen sektorin lisäksi myös muita tahoja. Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman tavoitteena on taata, että maaseudulla on yleisesti hyvä elää ja tehdä työtä. Samalla pyritään

vaikuttamaan siihen, että maaseudun voimavarat ja mahdollisuudet tukisivat entistä paremmin koko maan hyvinvointia ja kilpailukykyä.

Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma sisältää kattavan kuvauksen suomalaisen maaseudun tilasta ja kehittämisen haasteista. Voimassa oleva ohjelma koostuu 15 temaattisesti jaotellusta strategisesta linjauksesta, joihin liittyy yli 140 toimenpide-ehdotusta. Strategiset linjaukset ovat yhdenmukaiset valtioneuvoston maaseutupoliittisen selonteon linjausten kanssa.

Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman valmistelusta vastuullinen YTR on valtioneuvoston asettama yhteistyöelin, jonka jäseniin kuuluu tällä hetkellä seitsemän ministeriötä ja lähes parikymmentä muuta organisaatiota. Tällä hetkellä YTR:n puheenjohtajana toimii maa- ja metsätalousministeriön kansliapäällikkö ja myös YTR:n operatiivinen johto on sijoitettu maa- ja metsätalousministeriöön, mutta YTR toimii yhdeksän ministeriön hallinnonalalla. YTR:n tehtävänä on sovittaa yhteen maaseudun kehittämistoimia ja edistää maaseutuun kohdistettavien voimavarojen tehokasta käyttöä. Yhteistyöjärjestelyllä tuetaan valtakunnallista, alueellista ja paikallista maaseudun kehitystyötä sekä lisätään valmiuksia hyödyntää EU-osarahoitteisia ohjelmia ja muita maaseudun kehittämisvälineitä. Nykyinen YTR on asetettu ajalle 17.7.2008–16.7.2013. Se jatkaa aiemmin toimineiden, sisäasiainministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön nimittämien maaseutupolitiikan yhteistyöryhmien työtä.

Kuluneella hallituskaudella valtioneuvosto lupasi antaa maaseutupoliittisen selonteon eduskunnalle. Sitä valmistettiin rinnakkain maaseutupoliittisen kokonaisohjelman kanssa. Selontekoa annetaan kokonaisohjelmia harvemmin, eikä niissä ole samaa säännöllisyyttä kuin kokonaisohjelmissä. Molemmat jakavat samat keskeiset strategiset linjaukset, mutta kokonaisohjelma on selontekoa konkreettisempi

ja laaja-alaisempi. Konkreettisuutta kokonaisohjelmaan tuo selontekoa lyhyempi aikajänne (selonteon osalta nykyinen ajanjakso 2009–2020) ja runsas toimenpidehdotusten määrä. Selonteossa käsitellään lähinnä valtionhallinnon toimijoita, kun taas kokonaisohjelma ottaa huomioon myös muun julkishallinnon sekä yksityis- ja kolmannen sektorin.

Valtioneuvoston toukokuussa 2009 antaman maaseutupoliittisen selonteon linjausten toteuttamiseksi valmisteltiin hallituksen maaseutupoliittinen periaatepäätös. Periaatepäätös valmisteltiin selonteosta käytävän eduskuntakeskustelun jälkeen vuoden 2010 aikana ja siinä otettiin huomioon eduskunnan kannanotot. Vuonna 2011 työnsä aloittava hallitus päivittää periaatepäätöksen.

Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisestä 2011 suuntaa ja sovitaa yhteen maaseudun kehittämisen tavoitteita ja toimenpiteitä eri hallinnonaloilla. Periaatepäätöksessä tunnistetaan neljä toimintaympäristön keskeistä haastetta, jotka ovat maaseudun väestön kaupunkeja nopeampaan ikääntymiseen varautuminen, palveluiden saatavuuden varmistaminen maaseudulla, liikenne- ja tietoliikenneinfrastruktuurin kattavuudesta ja

kunnosta huolehtiminen, sekä maaseudun elinkeinojen elinvoimaisuuden edistäminen.

Periaatepäätöksen mukaan maaseutualueiden elinvoimaisuus ja kilpailukykyisyys edellyttävät päätöksiä ja toimenpiteitä, joissa maaseutualueiden erityispiirteet tunnustetaan ja hyödynnetään. Alueiden kehittämiseksi käytössä olevien resurssien vaikuttavuutta luvataan parantaa varmistamalla, että eri sektorit ja eri toimijat toimivat alueilla samansuuntaisesti. Tasapainoisen aluekehityksen ja kansalaisten tasearvon katsotaan edellyttävän kehittämistoimien kohdistamista alueiden erilaisten tarpeiden mukaisesti. Periaatepäätös sisältää 18 toimenpidettä maaseudun haasteisiin vastaamiseksi.

Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman ja YTR:n roolin hahmottamista maaseutupolitiikan kokonaisuuden kentässä auttavat laajan ja suppean maaseutupolitiikan käsitteet. Laajaan maaseutupolitiikkaan kuuluvat sellaiset eri hallinnonalojen poliittiset linjaukset, päätökset ja voimavarojen suuntaaminen, jotka ylipäätään vaikuttavat maaseudun kehittymisedellytyksiin. Suppeata maaseutupolitiikkaa ovat puolestaan ne toimenpiteet, joiden varsinaisena, määriteltynä tarkoituksena on

Maaseutupolitiikan vanhan ja uuden lähestymistavan vertailua.

	Vanha lähestymistapa	Uusi lähestymistapa
Tavoitteet	Yhtäläistäminen, maatalan tulot, maatalojen kilpailukykyisyys	Maaseutualueiden kilpailukyky, paikallisten varojen kartuttaminen, käyttämättömien voimavarojen hyödyntäminen
Avainsektori	Maatalous	Useita maaseudun elinkeinoaloja (matkailu, käsityö, maatalous, teollisuus, tietotekninen ala jne.)
Päivälineet	Tuet	Investoinnit
Avaintoimijat	Kansalliset hallitukset, tuottajat ja tuottajaliitot	Hallinnon kaikki tasot (ylikansallinen, kansallinen, alueellinen ja paikallinen), kaikki paikalliset toimijat ja asiantuntijat (julkinen, yksityinen, kansalaistoimijat)

Lähde: Uusitalo 2009.

maaseudun kehittäminen. Näitä ovat esimerkiksi EU:n maaseuturahaston alainen maaseudun kehittämisohjelma sekä rakennerahasto-ohjelmien maaseutuun kohdistuvat osiot. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma yhdistää suppean ja laajan maaseutupoliitiikan toimijoita ja luo kokonaiskuvan maaseudun kehittämisen tarpeista ja keinoista.

Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma edustaa niin kutsuttua maaseutupoliitiikan uutta paradigmaa. Sen mukaan maaseutupoliitiikan keskiössä on alueperusteisuus: politiikan kohteina ovat maaseutualueet ja niiden toimijat kaikessa monimuotoisuudessaan. Tavoitteena on maaseutualueiden elinvoimaisuuden ja toimintakyvyn parantaminen niiden omista lähtökohdista käsin. Uudelle paradigmalle olennaista on monitasoinen hallinta, joka perustuu yksisuuntaisen keskushallinto-ohjauksen asemesta vuorovaikutukseen hallinnon eri tasojen, kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin kesken. Ero ”vanhaan” maaseutupoliittiseen ajatteluun on ennen kaikkea siinä, ettei maaseutua määritellä maataloudesta käsin. Suomessa on laajoja maaseutualueita ilman merkittävää maatalouselinkeinoa. Maataloudella on roolinsa mukainen asema maaseutupoliitiikan kokonaisuudessa, ja se vaihtelee erityyppisillä maaseutualueilla.

6.4. Maatalouden sosio-ekonominen merkitys maaseutualueilla

Suomalainen maaseutuajattelu oli pitkään maatalouskeskeistä. Syy tähän on suurelta osin historiallinen. Keski-, Etelä- ja Länsi-Eurooppaan verrattuna maatalouden rooli maaseudun runkoasutuksen säilyttäjänä ja taloudellisesti merkittävimpanä elinkeinotoiminnan muotona jatkui selvästi pidempään. Osittain kyse on ollut poliittisista valinnoista, osittain luonnonmaantieteestä ja demografiasta. Toisen maailmansodan

jälkeinen, yhteiskunnallisen vakauden lisäämiseksi toteutettu siirtolaisten ja rintamiesten asuttaminen pientiloille lisäsi maataloudesta ainakin osittain toimeentulonsa saavan väestön määrää samaan aikaan, kun muualla kehitys oli täysin päinvastaista. Toisaalta taas harva asutus sekä pitkät välimatkat ja niistä epäsuorasti johtuva (kaupunki)keskusten puute hidastivat uusien toimeentulolähteiden esiinnousua maatalouden rinnalle.

Suomi on edelleen hyvin maaseutumainen maa, jossa maataloudella on monia merkityksiä maaseututyypistä riippuen. Vuonna 2009, vuoden 2010 kunta- jaon mukaisesti väestöstämme 36 % asui maaseudun kolmijaon mukaisella maaseudulla. Se, minkälaisella maaseudulla asutaan, on vähitellen muuttumassa. Tämä heijastuu myös niihin politiikkahaasteisiin, joihin maaseudun kehittämisen olisi pysyttävä vastaamaan.

Etelä- ja Länsi-Suomessa, jossa valtaosa kaupunkien läheisestä maaseudusta sijaitsee, maatalouden harjoittamisen luontaiset edellytykset ovat monipuolisimmat ja parhaimmat. Lisäksi paikallismarkkinat ovat muuhun maaseutuun verrattuna toimivimmat. Myös työssäkäyntimahdollisuudet tilan ulkopuolella ovat lyhempien etäisyyksien vuoksi paremmat. Kaupunkien läheisellä maaseudulla itse maataloustuotanto vähenee, ja tilalle tulee tuotannosta irtautunutta korkeamman lisäarvon palvelutoimintaa, kuten hevostaloutta tai maatilamatkailua. Ydinmaaseutu on puolestaan joko vahvaa maataloustuotannon aluetta tai toiminnoiltaan monipuolistunutta maaseutua. Myös ydinmaaseudun kunnista valtaosa sijaitsee eteläisessä ja läntisessä Suomessa. Ydinmaaseudulla suuret keskuksat ovat kauempana, mutta etäisyys keskikokoisiin keskuksiin on kohtuullinen. Tuotteiden ja palvelujen kysynnän sekä tilan ulkopuolella työssäkäynnin kannalta tilanne on kohtuullinen. Harvaan asuttua maaseutua ovat erityisesti itäinen ja pohjoinen Suomi. Siellä luontaiset olosuh-

Maatalouden merkitys työllistäjänä ja maatilatalouden tulojen merkitys maatilojen kokonaistuloissa maaseututyypeittäin.

	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	Koko maa
Maatalouden osuus alueen työpaikoista vuonna 2007 (1988)	4,6 % (11,1 %)	11,4 % (21,7 %)	12,0 % (22,6 %)	3,1 % (7,5 %)
Maatilatalouden tulojen osuus maatilojen kokonaistuloista vuonna 2008	36,2 %	41,1 %	48,4 %	41,2 %

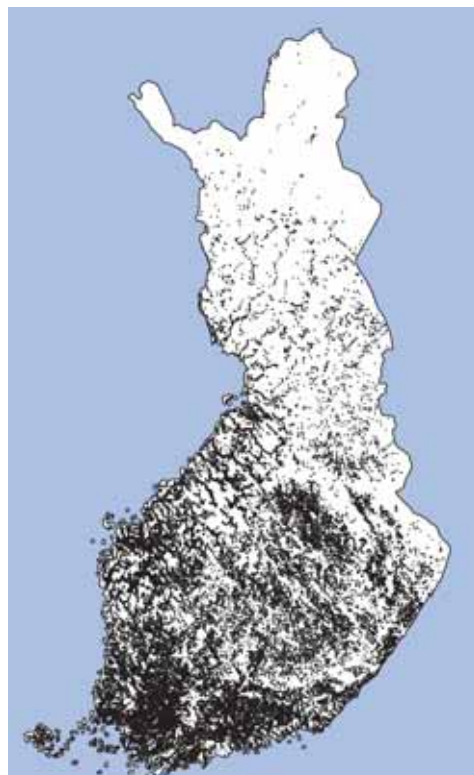
* käytetty vuoden 2006 maaseudun kolmijakoa ja 1.1.2010 kuntajakoa.
Lähde: Tilastokeskus.

teet rajoittavat eniten maatalouden harjoittamista ja mahdollisuuksia. Pitkät etäisyydet haittaavat muuta maata enemmän sekä tilan ulkopuolista työssäkäyntiä että tuotteiden ja palvelujen lähimarkkinointia.

Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston mukaan maatalouden työpaikkojen osuus maaseudun kolmijaon mukaisella maaseudulla vuonna 2007, vuoden 2010 kuntajalla, oli 9 %, kun osuus vuonna 1988 vastaavalla alueella oli 20 %. Eri maaseututyypin välillä maatalouden merkitys työllistäjänä vaihtelee merkittävästi siten, että kaupunkien läheisellä maaseudulla maatalous työllistää suhteellisesti muita maaseutualueita huomattavasti vähemmän. Lisäksi maatalouden merkitys työllistäjänä pienenee kaikilla maaseututyypeillä ja koko maassa jatkuvasti. Kun vuonna 2007 maatalouden osuus koko maan työpaikoista oli reilut 3 %, vastaava osuus vuonna 1988 oli 7,5 %.

Maatilatalouden tulojen osuus tilojen kokonaistuloista oli reilut 40 % vuonna 2008. Osuus on merkittävin harvaan asutulla maaseudulla ja pienin kaupunkien läheisellä maaseudulla. Maatilatalouden tulojen alaisuuteen sisältyy myös maatalon toiminnan yhteydessä harjoitettava metsätalous sekä maatilatalouden tuloverolain (MVL) alaisuudessa harjoitettava maatalokytkentäinen eli monialaisten maatilojen muu yritystoiminta. MVL:n alaisuudessa

monialaisten maatilojen muusta yritystoiminnasta on noin kaksi kolmasosaa ja elinkeinoverolain (EVL) alaisuudessa noin kolmasosa. EVL:n alainen yritystoiminta ei näy maatilatalouden tuloina. Osa maatilatalouden tuloihin luettavista ansioista

Aktiivimaatilat Suomessa vuonna 2005 (1 piste = 1 maatalo). Lähde: Voutilainen ym. 2009.

on siis peräisin muusta yritystoiminnasta. Enemmän kuin joka kolmas suomalainen maatalo on monialainen, eli harjoittaa maa- ja metsätalouden ohella muuta yritystoimintaa.

Maatilat ovat edelleen keskittymässä yhä harvemmille alueille. Voimakkainta maatalojen lukumäärän lasku on viimeisten vuosikymmenien aikana ollut harvaan asutuilla maaseutualueilla eli erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Toisaalta suurelta osin juuri Itä- ja Pohjois-Suomessa kaikkein suurimpien kehityshaasteiden edessä olevat harvaan asutut maaseutualueet ovat kasvaneet. Maatalouden rakennekehitys koskettaa erityisen voimakkaasti Itä- ja Pohjois-Suomea. Siellä maatalous on edelleen merkittävä työllistäjä, joten maatalouden rakennemuutoksen seuraukset – työn korvaaminen koneilla ja paremmalla teknikalla – ovat myös kaikkein tuntuvimmat.

6.5. Maaseudun voimavarat

Suomalaiset maaseutualueet ovat eriytyneet ja yhä eriytyvässä voimakkaasti sosioekonomiselta profiililtaan, ja samalla maataloustuotanto on keskittynyt entistä harvemmille tiloille ja pienemmälle alueelle. Kaiken kaikkiaan maatalouden suhteellinen merkitys on selvästi vähentynyt ja paikokittain kutistunut marginaaliseksi verrattuna alueen muuhun taloudelliseen toimintaan. Supistumisesta huolimatta maatalouden merkitys on joillakin alueilla vielä tärkeä paikallis- ja aluetaloudelle. Maataloudella ja maataloilla on myös erilaisia rooleja alueesta riippuen esimerkiksi sen suhteen, mikä merkitys maataloustuloilla on maataloustalouksien kokonaistulomuodostuksessa. Vaikka perusmaataloustuotanto vähenee maataloilla, maatilat itse saattavat säilyä paikallisesti merkittävänä taloudellisen ja sosiaalisen toiminnan solmukohtina suunnatessaan uudelleen toimintaansa.

Maaseutu- ja aluepolitiikan perustehävä on edistää maamme alueellisesti tasa-

painoista kehitystä. Harva, miltei kaikille ulottuva asutus asettaa sinällään suuria haasteita. Muutoksessa on olennaista havaita, ettei suomalainen maaseutu ole tyhjentymässä. Se on edelleen halutuinta asuinalueita, eivätkä väestöä menettävään alueeseen varsinaisesti tyhjene: kokonaan asumattomat neliökilometririudut lisääntyvät hyvin hitaasti, ja itse asiassa usein vaihtavat paikkaa. Itä- ja Pohjois-Suomessa kyse on ensi sijassa juuri pysyvän asutuksen ohenemisesta, ei tyhjentymisestä. Elämäntapamme on muuttunut tavalla, jota on vaikea hahmottaa vain pysyvää asutusta tilastoimalla. Osa maaseudusta on muuttumassa 'pistäytymismaaseudeksi', jolla on omat toimintonsa.

Uutta maaseutua on osuvampaa hahmottaa tilan käytöstä käsin. Kaupunkien läheistä maaseutua käytetään enenevässä määrin väljään asumiseen ja palvelujen tarjoamiseen. Ydinmaaseudulle keskittyy maatalouselinkeinon ydin muun yritystoiminnan ohella. Harvaan asutulla maaseudulla on eri elinkeinoja, usein maataloihin liittyen, mutta myös kokonaan ilman maatalouskytkentää. Harvaan asutun maaseudun valtteja ovat erilaiset luonnontuotteet, tila, hiljaisuus – jopa pimeys. Kaikkien maaseutualueiden vahvuus ovat omiin elinoloihinsa vaikuttamaan kykenevät kansalliset, toimiva demokratia, paikallisesti mobilisoitunut kansalaisyhteiskunta, osuvat maaseutupoliittiset välineet ja toiminnan areenat. Näiden voimavarojen hyödyntäminen edellyttää, että alueet ovat saatavissa, ja peruspalvelut pystytään järjestämään alueen erityislaadun huomioon ottaen.

Maaseudun kehitystä ja kehittämistä tarkasteltaessa maaseudun käsittäminen yhtenä, homogeenisena alueena ei ole tarkoituksenmukaista. Maaseudun kehittämisessä onkin tunnistettava erilaistumisprosessit, jolloin kehittämisen välineiden tulisi olla omaehtoisia ja aluelähtöisiä eli yhteydessä aikaan ja paikkaan. Suomessa siinä ollaan kansainvälisessä kärkirintamassa.

Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen

Kari Mikko Vesala¹ ja Hilikka Vihinen²

Pienen ja keskisuurten (pk-) yritysten yhteiskunnallinen merkitys tunnustetaan nykyään laajasti ja politiikalla pyritään vaikuttamaan yrityksiin ja yritystoimintaan. Aktiivinen edistämispolitiikka ei välttämättä osu tasaisesti kaikkiin yrityksiin. Yrittäjien ja yhteiskunnan kohtaamisessa esiin nousevat myös kysymykset siitä, kuka on ohjaksissa ja kuka auttaa ketä.

Tutkimuksen kohteena oli yrittäjyyden ja sen edistämispolitiikan kohtaamispiinta maaseutuvaltaisessa seutukunnassa. Huomiota kiinnitettiin uuden yrittäjyyspolitiikan nousuun pk-yrityspolitiikan rinnalle (ks. kuvio). Yrittäjyyspolitiikalla kehitetään yrittäjyyttä edesauttavia ympäristöjä ja mahdollisuusrakenteita (esim. yritysklustereita tai osaamiskeskittymiä), kun taas pk-yrityspolitiikan keinoilla vaikutetaan suoraan yksittäisiin yrityksiin ja yrittäjiin (esim. rahoitus-, neuvonta- ja koulutuspalvelut). Yrittäjyyspolitiikan toteuttaminen kytkeytyy muun muassa ohjelmaperusteisen aluekehittämisen ja maaseutupolitiikan myötä moniin yhteiskuntapolitiikan sektoreihin ja toimijoihin. Poliitiikka määrittelee, miten pk-yrityspolitiikan keinojen tarjontaa kehitetään, kanavoidaan ja resursoidaan.

Menestyneet yritykset eivät käytä tarjottuja politiikkavälineitä samoin: osa hyödyntää kaikkia välineitä, osa joko molempien tai vain toisen yrittäjyyspolitiikan välineitä, ja osa menestyy käyttämättä tarjottuja politiikkavälineitä.

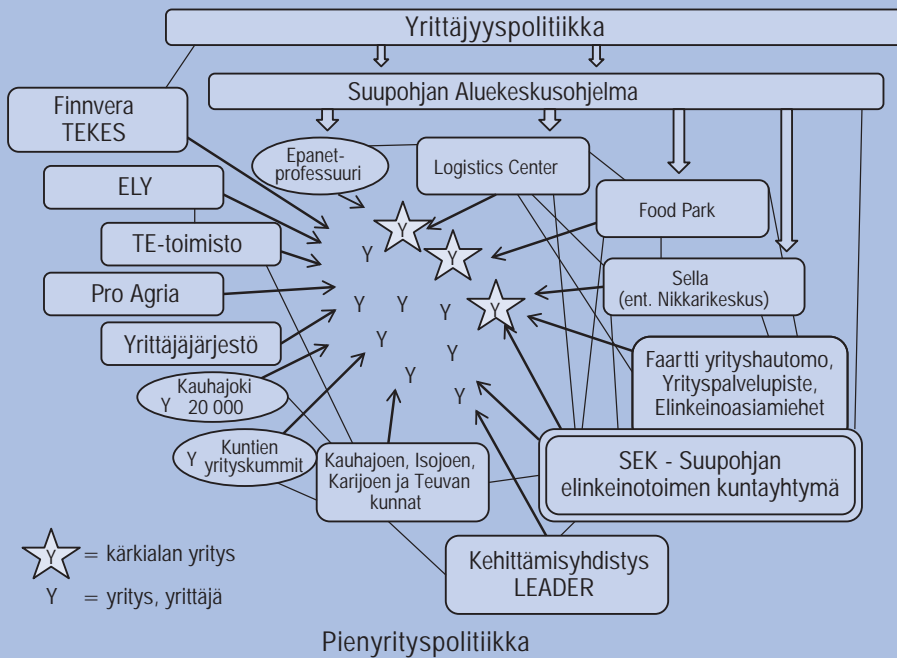
Yrittäjyyden edistämispolitiikan toteuttamisen asetelmaa kuvattiin Suupohjan seutukunnassa ja sen keskuskunnassa Kauhajoella, jossa yrittäjyyspolitiikka on muun muassa Aluekeskuspolitiikan myötä ollut näkyvästi esillä yrittäjyyden edistämisen asetelmassa. Yrittäjien ja edistämispolitiikan toteuttajien haastatteluiden avulla analysoitiin sitä, minkälaisena edistämispoliittisten keinojen ja toimijoiden rooli 15 esimerkkiyrityksen menestystarinoissa näyttäytyy ja minkälaiseksi yrittäjien ja kehittäjien suhde rakentuu heidän puhuessaan edistämispolitiikasta ja sen toteuttamisesta.

Analysit osoittivat yhtäältä yrittäjien aktiivisuutta sidossuhteidensa ja toimintaympäristönsä kehittämisessä, toisaalta yritysten erilaistumista suhteessa edistämispolitiikkaan. Yrittäjyyspolitiikan mukaantulon myötä yrittäjät ovat lisääntyvästi yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisia toimijoita osana yrittäjyyttään. Samanaikaisesti kehittäjän rooliin on tullut mukaan aloitteen ottavaa, liiketoimintamahdollisuuksia tunnistavaa ja kehittävää yrittäjämäisyyttä – ja täten riskinottoa. Poliitiikkaohjelmien toimeenpano avaa kehittäjille roolin paikallistalouden muutosagentteina. Kun politiikkaa ei tehdä enää vain yrittäjien kautta vaan myös yrittäjien kanssa, on olennaista, miten yrittäjien ja kehittäjien välillä synnytetään kokemus molempia osapuolia hyödyttävästä suhteesta, molemminpuolisista vaikutusmahdollisuuksista ja yrittäjien välisen tasapuolisuuden toteutumisesta.

Pk-yrityspoliittisen puheen avulla yrittäjät ja kehittäjät määrittivät itselleen ja toisilleen käänteisesti erilaiset toimija-asetat. Kumpikin katsoo olevansa itse aktiivinen, ohjaksissa oleva toimija, ja näkee toisen osapuolen autettavana tai ohjattavana. Yrittäjyyspolitiikkaa käsitellessään yrittäjät ja kehittäjät määrittivät toistensa asemat enemmän yhteensopiviksi ja keskenään tasavertaisemmiksi kuin pk-yritysdiskurssin kohdalla.

¹ Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos

² MTT Taloustutkimus

Yrittäjät ja yrittäjyyden edistäminen Suupohjassa. Lähde: Niska & Vesala 2011, s. 121.

Näiden käsitystapojen yhteensovittaminen ja hallinta ovat edistämisen haasteita niin yrityskentän sitouttamisen kuin laajemminkin paikallisen luottamus pääoman kannalta.

Poliittisissa ohjelmissa yrittäjät oletetaan helposti pelkiksi talousasioiksi. Tämän tutkimuksen valossa yrittäjät ovat aktiivisia taloudellisia toimijoita, jotka kehittävät omaa yritystoimintaansa ja sen sidosryhmäsuhteita. Sen lisäksi he voivat edistää toisten yritysten toimintaa, ja esimerkiksi kehittää tämän paikallisen yrittäjyyden edistämiseksi. Monet yrittäjät ovat eri tavoin mukana yrittäjyyttä edesauttavien ympäristöjen kehittämisessä ja myös hyödyntävät niitä. Varsinkin uuden yrittäjyyspolitiikan myötä yrittäjät – eivät siis vain yrittäjien etujärjestöt – ovat lisääntyvästi yhteiskunta- ja elinkeinopoliittisia toimijoita, eivätkä vain kansalaisina, vaan osana yrittäjyyttään. Usein käytetty 'talouden moottori' vertaus ei välttämättä tavoita tätä puolta asiassa.

Uuden yrittäjyyspolitiikan myötä on yhä tavallisempaa, että politiikan toteuttamisessa on mukana sekä yrittäjiä että julkista sektoria edustavia kehittäjiä ja tahoja. Yrittäjyyspolitiikan toimeenpanossa nojataan monin eri tavoin yrittäjiin ja heidän toimintaansa. Alueiden olemassa olevien vahvuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen tarkoittaa usein sitä, että yrityskehittymiä ja toimivia yrityksiä hyödynnetään kasvualustoina kehitettäessä toimintaympäristöjä. Kehitettävien ympäristöjen oletetun ja aiotun hyödyn toteutumiseksi liiketoimintamahdollisuuksia hyödyntävät yrittäjät ovat tarpeen. Yrittäjiä tarvitaan myös kehittämishankkeiden osarahoittajina. Kaikkineen yrittäjien yhteiskuntapoliittinen rooli ja sen muutos on olennainen kysymys maaseudun ja alueiden kehittämisen kannalta.

Lähteet

- Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) 2010. Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väli­raportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu­ja 1/2010. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. Saatavissa internetistä: http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/julkaisusarja/newfolder/5pe9soaAU/Mytvas_net­ti.pdf
- AC Nielsenin lehdistötiedotteet.
- Bäck, S., Ollikainen, M., Bonsdorff, E., Eriksson, A., Hallanaro, E-L., Kuikka, S., Viitasalo, M. & Walls, M. (toim.) 2010. Itämeren tulevaisuus. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- C.A.P. Monitor. A continuously up-dated information service on the CAP of the EU. Agra Europe. Elinkeinoelämän keskusliitto. Saatavissa internetistä: <http://www.ek.fi>.
- Elintarviketeollisuusliitto. Toimintakertomus vuosilta 2008 ja 2009. Saatavissa internetistä: <http://www.etl.fi/>.
- ETT. Suomen Gallup – Elintarviketieto Oy:n tilastot, markkinakatsaukset, kulutus ja tuotanto­ennusteet.
- Euroopan komissio 2010. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future. Brussels, 18.11.2010. COM(2010) 672 final.
- Eurooppatiedotus. Saatavissa internetistä <http://eurooppa-tiedotus.fi>
- Eurostatin tilastot. Saatavissa internetistä <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>
- Finfood – Suomen Ruokatieto ry. Saatavissa internetistä: <http://www.ruokatieto.fi>
- Hevostietokeskus. Saatavissa internetistä <http://www.hevostietokeskus.fi/>
- Huan-Niemi, E., Kull, M., Liesivaara, P. & Niemi, J. 2011. Yhteisen maatalouspolitiikan uudistus: Vaihtoehtoisten tukikriteerien vaikutukset jäsenmaiden rahoitusosuuksiin. MTT Raportti 17. 39 s. Saatavissa internetistä www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti17.pdf.
- Ilmatieteen laitos. Ilmatieteen laitoksen tilastot.
- Kasvistieto oy:n tilastot.
- Kauppapuutarhaliitto ry:n tilastot.
- Kemira Agron tilastot.
- Kuluttajatutkimuskeskus. Saatavissa internetistä: <http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/>
- Maabrändivaltuuskunta 2010. Tehtävä Suomelle: Miten Suomi osoittaa vahvuutensa ratkaisemalla maailman viheliäisimpiä ongelmia. Maabrändivaltuuskunnan loppuraportti 25.11.2010. Saatavissa internetistä: http://www.tehtavasuumelle.fi/documents/TS_koko_raportti_FIN.pdf
- Maanmittauslaitos. Kiinteistöjen kauppahintatilasto.
- Maaseudun Tulevaisuus -lehti.
- Maaseutumatkailun teemaryhmän tilastot.
- Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007-2010, Maaseutupolitiikan yhteisryhmä YTR. Saatavissa internetistä: <http://www.maaseutupoliitikka.fi>
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR. 2009. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu­ja 5/2009. 200 s. Saatavissa internetistä: <http://www.maaseutupoliitikka.fi>
- Malinen, P., Kytölä, L., Keränen, H. & Keränen, R. 2006. Suomen maaseututyypit 2006. Maa- ja metsätalousministeriö 7/2006. 67 s.
- Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013. CCI 2007 FI 06 RPO 001. Hyväksytty 10.8.2007. Muutettu 14.4.2008, 23.1.2009, 18.6.2009, 24.11.2009, 7.6.2010. Saatavissa internetistä: http://www.maaseutu.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmatkaudelle20072013/5o8EMV39Y/Manner-Suomen_maaseudun_kehittamisohjelma_070610_FI.pdf
- METLA. Metsäntutkimuslaitos. Metsätilastollinen vuosikirja.
- MMM. Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavissa internetistä: <http://www.mmm.fi>

- Niska, M. & Vesala, K.M. 2011. Moninaistuva politiikka, moninaistuva yrittäjyys? Toimijaposition rakentuminen yrittäjyyden edistämiskursseissa. Teoksessa: Vesala, K.M. & Vihinen, H. (toim.): Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjästä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. Saatavissa internetistä: www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti16.pdf. s. 94–129
- OECD:n tilastot. Saatavissa internetistä <http://www.oecd.org>
- Paliskuntain yhdistyksen tilastot.
- Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö, Helsinki. Saatavissa internetistä: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=370833&lan=fi&clan=fi>
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tilastot.
- Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan julkaisut. Saatavissa internetistä: <http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/setu/julkaisut>
- SM. Sisäasiainministeriö. Saatavissa internetistä: <http://www.intermin.fi>
- Suomen elintarviketalouden laatustrategia ja -tavoitteet. Saatavissa internetistä: <http://www.laatu-ketju.fi>
- Suomen Hippos ry:n tilastot.
- Suomen Kylätoiminta ry. Saatavissa internetistä: <http://www.maaseutuplus.fi>.
- Suomen Ratsastajainliitto ry:n tilastot.
- Suomen säädöskokoelma. Saatavissa internetistä <http://www.finlex.fi/fi/laki/kokoelma/>
- Suomen turkiseläinten kasvattajain liiton tilastot.
- Suomen ympäristökeskuksen julkaisut. Saatavissa internetistä <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=202&lan=FI>
- Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto. Palkkatilasto.
- Tike. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatilarokisteri, Maatilatilastollinen vuosikirja, Puutarhayritysrekisteri, Tietokappa, Tukirekisteri, Viljavaaka, Hanke 2000-rekisteri. Saatavissa internetistä: <http://www.mmmmtike.fi/www/fi/>
- Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito, Kuluttajahintatilasto, Maatilatalouden tulo- ja verotilasto, Maatilatalouden yritys- ja tulotilasto, Suomen tilastollinen vuosikirja, Yritys- ja toimipaikkarekisteri. Saatavissa internetistä: <http://www.tilastokeskus.fi>
- Tullihallitus. Ulkomaankauppatilasto.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Alueiden kehittämissyksikkö. Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisestä. TEM/2360/00.06.02/2010. 24.2.2011. Saatavissa internetistä: http://www.tem.fi/files/29321/VN_periaatepaatos_maaseudun_kehittamisesta.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Manner-Suomen ESR-ohjelma-asiakirja 2007-2013. Saatavissa internetistä: http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/tiedostot/asiakirjat/ohjelma_asiakirja_ESR.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM Toimialaraportit, Toimialapalvelu - näkemyksestä menestystä. Saatavissa internetistä: <http://www.temtoimialapalvelu.fi>
- Uusitalo, E. 2009. Maaseutu – väliinpuotoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. Julkaisuja 17. 311 s.
- Vesala, K. M. & Vihinen, H. (toim.) 2011. Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjästä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti16.pdf
- Voutilainen, O., Vihinen, H. & Wuori, O. 2009. Maatalous, maaseutu ja tukien kohdentuminen. MTT Kasvu 7. 94 s.

Maatalouden tuottajahintaindeksi ja maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksi alaindeksineen (2000 = 100).¹

	Tuottajahinta- indeksi ²	Tuotantovälineiden ostohintaindeksi			
		Yhteensä	Tarvikkeet ja palvelut	Investoinnit	Rakennukset
2010	111,5	130,1	128,1	136,2	134,6
2009	107,2	126,9	124,1	135,2	131,5
2008	119,9	139,5	141,8	134,3	136,6
2007	109,3	122,1	119,1	129,0	132,1
2006	103,2	116,1	113,7	121,6	120,5
2005	98,9	110,8	108,2	116,8	114,0
2004	101,5	107,1	105,1	111,8	109,5
2003	99,0	104,2	102,5	108,1	106,3
2002	103,7	102,8	101,5	105,5	104,6
2001	105,2	102,2	101,8	103,1	102,4
2000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Indeksit perustuvat EU:n indeksiluokituksiin.

² Sisältää myös turkistuotannon.

Lähde: Tilastokeskus.

Eräitä lukuja maatalouden rakenteesta.

	Maatilojen ¹	Tilojen ¹	Maidon-	Maatalouden työlliset ²	
	lukumäärä 1 000 kpl	keskikoko, ha	lähettäjien lkm 1 000 kpl	1 000 henkeä	% työllisistä
2010	63	36,7	11	84	3,4
2009	64	35,9	11	88	3,6
2008	66	35,0	12	88	3,5
2007	67	34,4	13	87	3,5
2006	69	33,3	15	90	3,7
2005	70	33,0	16	91	3,8
2004	72	31,5	17	93	3,9
2003	74	30,6	18	99	4,2
2002	75	30,0	19	106	4,5
2001	77	29,1	21	112	4,7
2000	80	28,0	22	118	5,1
1999	24	121	5,3
1998	88	25,0	26	120	5,4
1997	90	24,0	28	130	6,0
1996	94	22,9	30	133	6,3
1995	100	21,7	32	141	6,7

¹ Tuotantotoimintaa harjoittavat ns. aktiivitalat.

² Vuodesta 2005 lähtien toimialaluokituksen TOL2008 mukaan

Lähteet: Tike, Tilastokeskus.

Eläinten lukumäärä kesäkuun laskennan mukaan sekä lehmien keskituotos.

	Lehmiä 1 000 kpl	Keskituotos l/lehmä	Sikoja 1 000 kpl	Kanoja 1 000 kpl
2010 ¹	289	7 900	1 367	3 394
2009 ¹	290	7 850	1 381	2 926
2008 ¹	289	7 767	1 483	3 190
2007 ¹	296	7 796	1 448	3 134
2006 ¹	309	7 646	1 436	3 103
2005 ¹	319	7 505	1 401	3 128
2004 ¹	324	7 404	1 365	3 069
2003 ¹	334	7 251	1 375	3 016
2002 ¹	348	7 117	1 315	3 212
2001 ¹	355	6 932	1 261	3 202
2000 ¹	364	6 786	1 296	3 110
1999 ¹	372	6 443	1 351	3 361
1998 ¹	383	6 225	1 401	3 802
1997 ¹	391	6 183	1 467	4 152
1996 ¹	392	5 993	1 395	4 184
1995 ¹	399	5 982	1 400	4 179
1994	417	5 869	1 298	4 090
1993	426	5 648	1 273	4 025
1992	428	5 613	1 298	3 969
1991	446	5 619	1 344	4 138
1990	490	5 547	1 394	4 845

¹ 1.5.

Lähde: Tike.

Pääravinteiden myynti peltolannoitteissa lannoitusvuosittain, kg/ha ja hehtaarisato, ry/ha.

	Typpi kg/ha	Fosfori kg/ha	Kalium kg/ha	Ry-sato (ml. oljet) ry/ha
2009–10	80,3	6,5	18,9	..
2008–09	67,1	5,3	16,2	..
2007–08	78,7	7,8	24,3	..
2006–07	73,5	7,9	24,6	..
2005–06	73,9	8,6	25,3	4 673
2004–05	75,0	9,2	25,9	4 826
2003–04	76,5	9,3	26,4	4 630
2002–03	80,0	9,8	27,8	4 478
2001–02	80,5	10,1	28,3	4 692
2000–01	83,2	10,8	31,1	4 531
1999–00	84,2	10,4	30,5	4 900
1998–99	81,0	11,0	31,1	3 146
1997–98	85,0	11,4	32,6	2 980
1996–97	86,0	11,8	32,5	3 816
1995–96	92,3	16,1	34,3	3 736

Lähde: Tike.

Maatalouden kokonaislaskennan tulokset vuosina 2000–2010e käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010e
Ruis	14	10	9	9	9	4	11	22	13	4	7
Vehnä	78	72	79	77	74	62	77	174	92	63	95
Ohra	125	110	96	94	101	109	124	275	153	137	177
Kaura, muu vilja	95	79	96	70	43	50	75	130	86	53	87
Öljykasvit	18	20	19	18	14	20	34	33	31	50	40
Nurmirehut	53	14	10	11	35	19	13	68	43	35	35
Peruna ja sokerijuurikas	122	131	124	123	123	129	93	99	71	81	112
Palkokasvit ja muut	13	13	12	9	8	12	19	12	13	19	27
Kasvinviljelytuotto	518	448	447	410	406	404	446	813	501	441	581
Nautakarjatuotto	1 145	1 089	1 159	1 112	1 188	1 153	1 170	1 198	1 357	1 265	1 285
Sikatuotto	375	442	474	411	395	410	376	449	456	408	399
Siipikarja	133	148	181	190	190	210	171	195	256	194	186
Lammas ja vuohi	9	17	15	13	11	13	17	26	19	26	25
Kotieläintuotto	1 662	1 695	1 829	1 726	1 784	1 785	1 735	1 868	2 088	1 892	1 896
Puutarhantuotto	962	992	1 017	954	960	816	893	1 006	1 116	998	1 020
Muu tuotto	149	140	178	182	183	188	234	244	241	270	310
CAP-tuet yhteensä	383	421	427	421	470	505	548	546	565	568	569
LFA, Ympäristötuki	696	702	716	712	731	737	745	770	779	805	805
Kansalliset, investointi-avustus	720	732	764	758	766	786	791	738	733	702	733
Tuet	1 800	1 855	1 907	1 891	1 966	2 027	2 083	2 054	2 077	2 075	2 107
KOKONAISTUOTTO	5 091	5 131	5 377	5 163	5 298	5 219	5 391	5 985	6 022	5 676	5 914
Tarvikekustannus											
Lannoitteet, kalkitus	197	196	198	189	192	198	201	210	235	335	220
Muut kasvinviljelykust.	411	421	447	423	458	434	411	444	473	473	420
Polttoaineet	241	266	229	236	243	251	300	291	379	303	368
Sähkö	116	117	129	150	162	138	192	230	268	251	263
Ostorehukust.	459	468	507	496	519	493	471	520	610	506	517
Kotieläinkustannus	289	308	347	325	342	361	356	383	369	373	336
Konekustannus											
Konepoistot	459	478	511	511	559	566	572	619	683	657	658
Muut konekust.	314	317	341	346	357	352	373	406	437	439	489
Rakennuskustannus											
Rakennuspoistot	271	271	289	296	309	300	310	355	361	338	339
Muut rakennuskust.	61	64	65	62	62	56	64	64	70	66	68
Muu kustannus											
Vakuutukset	245	248	261	260	287	288	302	304	295	301	302
Kiinteät vuokrat	94	101	108	113	112	113	119	122	134	146	148
Muut poistot	48	49	45	42	45	45	46	48	50	50	50
Muut kustannukset	337	369	390	392	369	394	388	406	416	418	397
Työkustannukset											
Maksetut palkat	294	285	297	289	282	255	266	308	354	326	330
Palkkavaatimus	1 384	1 341	1 781	1 731	1 734	1 728	1 589	1 561	1 524	1 491	1 518
Korkokustannukset											
Korkokulut	135	144	132	120	117	124	134	176	192	154	130
Oman pääoman korko-vaatimus	493	489	493	496	527	522	545	575	611	611	607
TUOTANTOKUSTANNUS	5 847	5 930	6 569	6 474	6 675	6 616	6 639	7 020	7 459	7 238	7 159
YRITTÄJÄNVOITTO	-734	-779	-1 170	-1 290	-1 356	-1 374	-1 231	-1 017	-1 415	-1 546	-1 230
YRITTÄJÄTULO	1 142	1 050	1 104	937	905	876	903	1 119	720	556	896
KANNATTAVUUSKERROIN	0,61	0,57	0,49	0,42	0,40	0,39	0,42	0,52	0,34	0,26	0,42

Maatalouden (pl. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010e
KASVINVIJELYTUOTTO							
Ruis	5,1	3,4	3,2	10,7	9,9	3,7	6,8
Vehnä	54,6	53,3	50,9	88,6	88,2	64,0	83,9
Ohra	67,1	64,3	73,9	141,2	130,8	93,7	111,1
Kaura	36,9	33,5	31,9	66,5	72,2	43,9	59,1
Ruokaperuna	51,2	47,0	33,1	59,8	43,7	51,9	62,5
Teollisuusperuna	19,2	19,6	17,2	19,1	21,3	20,1	0,0
Sokerijuurikas	60,9	51,4	42,8	22,8	19,1	19,0	19,4
Öljykasvit	13,2	18,7	26,7	33,5	29,5	23,7	51,6
Muu kasvinviljely	10,8	8,1	9,1	11,0	9,5	10,0	4,7
Kasvinviljelytuotto yhteensä	319,0	299,3	288,7	453,3	424,1	329,9	399,2
KOTIELÄINTUOTTO							
Maito	844,0	814,2	811,7	869,8	981,5	899,9	882,9
Naudanliha ilman pikkuvasikanlihaa	185,0	177,7	184,6	195,3	197,4	204,6	201,3
Sianliha	246,1	261,6	262,0	280,6	312,9	290,9	279,1
Lampaanliha	1,3	1,3	1,4	1,6	1,6	1,8	1,8
Siiplikarjanliha	111,1	104,5	100,9	112,0	134,2	120,5	118,7
Kananmunat	41,8	34,9	35,4	43,7	55,2	48,2	55,4
Muu kotieläintuotanto	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Kotieläintuotto yhteensä	1429,6	1394,4	1396,1	1503,2	1683,0	1566,1	1539,5
Markkinahintainen tuotto yhteensä	1748,6	1693,7	1684,9	1956,5	2107,2	1896,1	1938,7
Satovahinkokorvaukset	2,7	19,6	1,0	5,2	1,6	5,4	0,3
VUOKRATUOTTO							
Tuotantovälineistä	36,5	36,8	37,4	38,4	20,0	20,0	20,2
Rakennuksista ja maasta	29,7	30,2	31,7	31,8	76,4	79,5	84,6
Vuokratuotot yhteensä	66,2	67,0	69,1	70,2	96,4	99,5	104,8
Energiaveron palautus yhteensä					29,8	12,0	17,2
MUUT TUOTOT YHTEENSÄ	68,9	86,6	70,1	75,4	127,7	116,9	122,3
TUET							
EU-tilatuki (2006 alkaen tilatukiosuus)			489,6	485,5	488,2	493,8	488,0
CAP-peltokasvituki	366,4	381,5	5,8	5,5	5,0	5,2	5,3
CAP-kotieläintuki	88,1	142,3	51,1	32,6	32,6	32,0	32,8
Muut EU-tuotuet (2006 alkaen muu tukiosuus)			29,7	15,8	33,2	22,2	17,1
Luonnonhaittakorvaus	420,2	418,3	417,1	417,3	417,9	416,7	418,8
Ympäristötuki	290,3	284,1	289,9	303,2	317,7	337,7	334,4
Pohjoinen eläinyksikkötuki	114,1	99,7	99,3	101,0	101,0	104,4	101,3
Muut kansalliset eläintuet	78,9	65,1	59,5	56,8	50,6	50,1	43,4
Muut kansalliset hehtaarituet	148,1	221,7	230,3	225,7	190,3	194,0	216,8
Tuotantotuet							
- maito	228,0	185,5	162,9	166,8	170,1	173,5	180,7
EU-järjestelmän mukaiset tuet yhteensä	1165,0	1226,2	1283,2	1259,8	1294,6	1307,6	1296,5
Kansalliset tuet	569,1	572,0	551,9	550,3	512,0	521,9	542,1
Tukituotot yhteensä	1734,1	1798,2	1835,1	1810,1	1806,6	1829,6	1838,6
MAATALOUDEN KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	3551,6	3578,4	3590,1	3842,0	4041,5	3842,5	3899,6

Maatalouden (pl. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010e
MAATALOUDEN KUSTANNUKSET							
Väkilannoitteet	166,5	169,9	175,2	176,6	291,9	169,0	172,5
Maatalouskalkki	20,0	21,2	26,9	20,2	25,8	29,9	24,3
Väkirehut	350,5	341,0	335,8	376,1	430,4	362,6	360,8
Rehunsäilöntäaineet	21,6	22,2	23,2	24,1	25,4	25,6	26,0
Kasvinsuojeluaineet	60,2	64,1	61,0	60,1	73,5	86,1	71,0
Ostosiemenet	57,5	60,4	57,4	56,7	68,9	59,8	57,7
Poltto- ja voiteluaineet	157,5	199,6	219,8	228,9	309,0	224,4	292,1
Sähkö	80,0	78,9	83,9	89,7	107,1	114,3	124,1
Yleismenot	294,1	304,5	318,1	329,5	344,0	347,4	353,3
Palkkakustannus							
- palkat	92,1	97,6	100,0	105,0	104,4	108,9	113,0
- sosiaalikulut	63,2	66,8	68,6	71,9	69,9	74,7	77,5
Koneet ja kalusto							
- poistot	381,3	402,2	417,4	432,6	461,9	479,8	481,0
- kunnossapito	155,0	160,0	168,5	174,2	182,2	189,8	198,6
Työvälineet ja laitteet	45,8	48,3	50,1	52,0	55,5	57,6	57,8
Rakennukset ja rakennelmat							
- poistot	243,1	251,0	264,4	289,9	299,8	288,8	295,6
- kunnossapito	43,5	44,9	46,6	50,0	51,0	51,0	52,4
Salaojat, sillat, aidat, yms.							
- poistot	70,2	73,1	77,0	84,5	87,3	84,2	84,9
- kunnossapito	22,1	23,0	23,9	25,6	26,1	26,1	26,3
Velkojen korot	128,4	122,1	122,7	140,0	136,6	123,5	107,2
Vuokramenot							
- tuotantovälineistä	41,5	42,2	43,0	44,0	22,9	22,0	22,3
- maasta	82,1	84,2	88,3	88,7	147,2	153,2	162,3
Maatalousyrittäjiltä peritty kustannus							
- tapaturmavakuutusmaksusta	11,7	11,6	11,8	12,1	10,2	10,6	10,6
- sijaisavusta	15,6	16,2	16,0	16,4	15,7	16,4	16,4
- viikkovapaasta	5,2	5,5	6,5	5,7	6,6	7,5	7,5
MAATALOUDEN KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	2608,8	2710,8	2806,2	2954,4	3353,2	3113,1	3195,2
MAATALOUSTULO ILMAN PUUTARHA-TALOUTTA	942,8	867,6	783,9	887,7	688,3	729,4	704,4

Puutarhatalouden kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010e
AVOMAATUOTANTO							
Vihannekset	80,0	76,2	82,1	99,7	96,6	102,2	100,2
Marjat ja hedelmät	37,2	35,6	37,0	46,7	55,4	54,2	39,8
Muut	21,2	21,2	21,2	22,3	22,3	24,5	24,5
Yhteensä	138,4	133,0	140,3	168,6	174,3	180,8	164,5
KASVIHUONETUOTANTO							
Koristekasvit	104,8	96,6	93,8	98,7	99,0	97,5	96,3
Vihannekset	119,0	124,3	140,8	135,9	147,7	150,4	150,2
Yhteensä	223,8	220,8	234,6	234,6	246,7	247,8	246,5
Markkinahintainen tuotto yhteensä	362,2	353,8	375,0	403,2	421,0	428,6	411,0
TUET							
Kasvihuonetuki	40,1	40,1	39,1	38,2	37,3	37,6	36,5
Avomaan puutarhatuotteiden tuki	2,0	2,0	2,0	1,9	1,8	1,9	2,1
Muut tuet	11,8	11,9	14,6	19,1	18,9	18,9	19,5
Yhteensä	53,9	54,0	55,8	59,2	58,1	58,3	58,0
PUUTARHATALOUDEN KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	416,1	407,8	430,7	462,4	479,0	487,0	469,0
KUSTANNUKSET							
Lannoitteet ja kalkki	7,8	8,2	8,5	8,9	15,4	11,5	11,5
Kasvinsuojelu	5,6	5,5	5,3	5,2	5,6	6,3	5,5
Siemenet, sipulit, taimet	13,4	13,9	13,6	14,5	17,0	16,2	15,7
Muut aineet ja tarvikkeet	35,7	36,7	38,6	40,4	48,1	48,6	49,4
Palkkakustannus	74,7	75,9	79,7	80,2	79,9	79,9	82,9
Poltto- ja voiteluaineet	17,8	23,4	24,1	23,8	31,0	22,5	27,6
Sähkö	21,8	21,5	23,2	24,2	27,0	28,5	30,3
Velkojen korot	14,5	13,5	13,5	14,1	14,1	13,6	11,8
Koneiden ja kaluston poistot	23,3	24,7	25,4	26,4	28,2	29,5	29,6
Rakennusten poistot	21,7	22,5	23,8	26,1	27,0	25,9	26,5
Salaojien yms. poistot	1,8	1,9	1,9	2,1	2,2	2,3	2,3
Muut kustannukset	50,5	52,1	53,7	55,9	58,2	59,3	59,8
PUUTARHATALOUDEN KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	288,6	299,8	311,3	321,7	353,8	344,3	353,0
PUUTARHATULO	127,6	108,0	119,4	140,7	125,2	142,7	116,0

Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010e
MAATALOUSTUOTTO	3551,6	3578,4	3590,1	3842,0	4041,5	3842,5	3899,6
PUUTARHATUOTTO	416,1	407,8	430,7	462,4	479,0	487,0	469,0
TUOTTO YHTEENSÄ	3967,7	3986,3	4020,8	4304,4	4520,6	4329,5	4368,6
MAATALOUSTUOTTO	2608,8	2710,8	2806,2	2954,4	3353,2	3113,1	3195,2
PUUTARHATALOUSTUOTTO	288,6	299,8	311,3	321,7	353,8	344,3	353,0
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	2897,3	3010,6	3117,5	3276,1	3707,0	3457,5	3548,2
MAA- JA PUUTARHATALOUDEN MAATALOUSTULO	1070,4	975,6	903,3	1028,4	813,6	872,0	820,3

Maatalouden tuet¹.

EU:N KOKONAAN TAI OSITTAIN RAHOITAMAT TUET VUONNA 2011, €/hehtaari tai €/yksikkö

Tukialue	A	B	C1	C2	C2pohj.	C3	C4
CAP-TILATUKI, €/ha							
Tilatuki (alueellinen tasatukiosa), €/ha	248,6	202,5	202,5	167,98	167,98	167,98	167,98
Tilakohtaiset lisäosat:							
Sonnipalkkion lisäosa, €/viitekauden eläinmäärä	44,1	44,1	44,1	44,1	44,1	44,1	44,1
Härkäpalkkion lisäosa, €/viitekauden eläinmäärä	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5
Täkkelysperunan lisäosa, €/viitekauden täkkelysperunan keskiarvo	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38
Maitolisäosa, €/viitemäärättonni	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14
Sokerijuurikkaan lisäosa, €/perustoimituskauden tonni	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82
VALKUAIS- JA ÖLJYKASVIPALKKIO²	50	50	50	50	50	50	50
CAP-ELÄINPALKKIOT, €/eläin							
Nautapalkkio sonnit ja härät	240	240	132	132	132	132	132
Nautapalkkio emolehvät ja emolehmähiehot	160	160	80	80	80	80	80
Lypsyylehmäpalkkio	150	150	-	-	-	-	-
Uuhipalkkio ³	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5
Teuraskaritsan laatupalkkio ⁴	23	23	23	23	23	23	23
LFA-TUKI, €/ha⁵	150	200	200	210	210	210	210
LFA-lisäosa ⁶ , perusosa	20	20	20	25	25	25	25
, kotieläintilan korotus	80	80	80	80	80	80	80
ELÄINTEN HYVINVOINNIN TUKI, €/eläinyksikkö							
Naudat			Perusehtojen tuki		Lisäehtojen tuki		
Siat			17,50		3,58–21,29		
			5,00		1,53–13,29		
YMPÄRISTÖTUKI, €/ha							
			Kasvinviljelytila		Kotieläintila		
Vilja, öljykasvit, valkuaiskasvit, nurmet			93		107		
Ryhmän 1 puutarhakasvit (avomaan vihannekset ym.)			450		450		
Ryhmän 2 puutarhakasvit (marja- ja hedelmäkasvit)			438		438		
Luonnonhoitopellot (monivuotiset nurmipellot)			170		170		
Luonnonhoitopellot (monimuotoisuuspellot)			300		300		
Eräät siemenmaustekasvit			181		181		

Ympäristötuen lisätoimenpiteet (A-, B- ja C-tukialueet): vähennetty lannoitus 10 €/ha, typpilannoituksen tarkentaminen pelto- ja niityillä 23 €/ha, lannanlevitys kasvukaudella 27 €/ha, peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetyt muokkaukset 11 €/ha, ravinnetaset 18 €/ha.

Vain A- ja B-tukialueilla valittavat lisätoimenpiteet: peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys 30 €/ha, peltojen tehostettu talviaikainen kasvipeitteisyys 45 €/ha, viljelyn monipuolistaminen 24 €/ha, laajaperäinen nurmituotanto 55 €/ha ja keuhkajakasvien viljely 13 €/ha.

Laajaperäinen nurmituotanto 55 €/ha (A- ja B-tukialueilla), 49 €/ha (C-tukialueella).

Puutarhatilojen lisätoimenpiteet (A-, B- ja C-tukialueet): typpilannoituksen tarkentaminen puutarhakasveilla 90 €/ha, katteen käyttö monivuotisilla puutarhakasveilla 256 €/ha ja tuhoeläinten tarkkailumenetelmien käyttö 144 €/ha.

Ympäristötuen erityistukisopimukset: sopimuskaudesta riippuen 54–450 €/ha tai ey.

¹ Mukana ovat keskeisten tuotteiden tuet, eikä taulukko näin ollen kata kaikkia tukia.

² Palkkion lopullinen taso määräytyy hyväksytyyn kokonaispinta-alan perusteella. Palkkioon oikeuttavia valkuaiskasveja ovat peltoherne (eli ruoka- ja rehuhernet), härkäpapu ja makea lupiini. Palkkioon oikeuttavat myös edellä mainittujen valkuaiskasvien seoskasvustot, joissa valkuaiskasvien osuus kylvösiemenmäärästä kiloina on yli 50 %. Palkkio maksetaan seuraavista öljykasveista: syysrapsi, syysrapsi, kevätrapsi, kevätrapsi, auringonkukka, öljypellava, öljyhamppu ja ruistankio. Palkkion myöntö edellyttää, että palkkiokelpoisia kasveja ja seoskasvustoja on tilalla vähintään 10 % peltoalasta.

³ Maidontuotantoeläimet 8,4 €/eläin. Lisäksi epäsuotuisten maatalousalueiden LFA-lisä on 3,5 euroa uuhtha kohden.

⁴ Palkkio myönnetään lammis- ja vuohirekisteriin ilmoitettujen teurastusten perusteella karitsoista, joiden ruhopaino on vähintään 18 kiloa. Palkkion lopullinen taso määräytyy, kun tiedetään lopullinen teuraskaritsoiden määrä, tämä taso on laskettu noin 38 000 teuraskaritsan oletuksella.

⁵ Kotieläintilaksi katsotaan LFA-tuessa tila, jolla eläintilaisuus on vähintään 0,4 EY/ha tai tilalla on koko sitomuskauden vähintään 10 eläinyksikköä ja eläintilaisuus on vähintään 0,2 EY/ha.

⁶ LFA-tuen lisäosaan kohdistuu leikkauksia maksukattojen vuoksi. Vuonna 2009 tukea maksettiin 98,3 % hehtaarikohtaisesta maksimimäärästä.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Yksikkö	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks
KANSALLISET TUET						
ETELÄ-SUOMEN KANSALLINEN TUKI, POHJOINEN TUKI JA KASVINVIJELYYN TUKI						
Eläinyksikkökohtainen tuki						
Kotieläintuki emolehmistä						
A ja B	€/ey	80	77	73	83	83
C1	€/ey	296	295	295	300	300
C2	€/ey	296	295	295	300	300
C2pohj. ja saaristo	€/ey	372	371	371	376	376
C3	€/ey	447	446	446	451	451
C4	€/ey	632	631	631	636	636
Kotieläintuki sonneista yli 6 kk						
A ja B	€/ey	208	199	187	187	187
C1	€/ey	417	414	414	414	422
C2	€/ey	425	422	422	422	430
C2pohj. ja saaristo	€/ey	501	498	498	498	506
C3	€/ey	577	574	574	574	582
C4	€/ey	762	759	759	759	767
Kotieläintuki uuhista						
A ja B	€/ey	197	194	184	184	184
C1	€/ey	399	390	390	390	390
C2	€/ey	407	398	398	398	398
C2pohj. ja saaristo	€/ey	483	474	474	474	474
C3P1-P2	€/ey	758	664	664	664	664
C3P3-P4	€/ey	839	745	745	745	745
C4P4	€/ey	1049	956	956	956	956
C4P5	€/ey	1049	956	956	956	956
Kotieläintuki lihasiat						
A ja B	€/ey	206	199	174	*)	*)
C1	€/ey	220	210	210	**)	**)
C2	€/ey	221	213	213	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	302	293	293	**)	**)
C3	€/ey	302	293	293	**)	**)
C4	€/ey	302	293	293	**)	**)
Kotieläintuki kanat						
A ja B	€/ey	203	201	172	*)	*)
C1	€/ey	206	201	204	**)	**)
C2	€/ey	206	204	207	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	292	290	293	**)	**)
C3	€/ey	359	357	360	**)	**)
C4	€/ey	359	357	360	**)	**)
Broilerit ja lihasiipikarjaemot						
A ja B	€/ey	191	187	157	*)	*)
C1	€/ey	196	185	171	**)	**)
C2	€/ey	201	190	177	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	288	277	263	**)	**)
C3	€/ey	288	277	263	**)	**)
C4	€/ey	288	277	263	**)	**)

- Vuosien 2006–2007 tukitasot vahvistettu. Vuosien 2008–2011 tukitasot voivat muuttua maksukattojen vuoksi.

*) Vuodesta 2009 alkaen tuki on maksettu tuotannosta irrotettuna tukena vuoden 2007 tilakohtaisen viitemäärän mukaan. Vuonna 2009 tukimäärä aleni noin 6,5 % edellisestä vuodesta kotieläintilan hehtaarituki huomioiden.

**) Vuodesta 2009 alkaen tuki on maksettu tuotannosta irrotettuna tukena vuoden 2007 tilakohtaisen viitemäärän mukaan. Tuki maksettiin vuoden 2008 suuruisena 200 eläinyksikköön saakka. C1 ja C2 tukialueilla tämä vastaa 286 emakkoa tai noin 867 lihasikapaikkaa (oletuksena kolme tuotettua erää vuodessa), kanoilla noin 16 000 kanapaikkaa ja broilereilla 42 000–43 000 eläinpaikkaa. Yli 200 eläinyksikön ylittävältä osalta tuki on sama kuin tukialueilla A ja B.

		2006	2007	2008	2009	2010	2011
	Yksikkö	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks
Pohjoiset teurastustuet							
Teurastetut sonnit C3–C4							
P1–P2	€/teur.eläin	131	131	131	131	131	131
P3–P4	€/teur.eläin	182	182	182	182	182	182
P5	€/teur.eläin	333	333	333	333	333	333
Teurastetut hiehot							
A ja B	€/teur.eläin	121	135	144	114	144	144
C1	€/teur.eläin	270	269	269	269	299	299
C2	€/teur.eläin	270	269	269	269	299	299
C2pohj. ja saaristo	€/teur.eläin	319	318	318	318	348	348
C3	€/teur.eläin	361	360	360	360	390	390
C4	€/teur.eläin	447	446	446	446	476	476
Maidon tuotantotuki							
A ja B	snt/l	3,3	3,5	3,5	2,8	4,0	2,8
C1	snt/l	7,6	8,4	7,8	7,6	7,7	7,7
C2	snt/l	8,2	9,0	8,5	8,3	8,4	8,3
C2pohj.	snt/l	9,5	10,1	9,5	9,3	9,4	9,4
C3P1	snt/l	12,5	13,1	12,5	12,3	12,4	12,4
C3P2	snt/l	14,2	14,8	14,2	14,0	14,1	14,1
C3P3-P4	snt/l	16,8	17,4	16,8	16,6	16,7	16,7
C4P4	snt/l	21,5	22,1	21,5	21,3	21,4	21,4
C4P5	snt/l	30,7	31,1	30,7	30,5	30,6	30,6
Kasvinviljelyn tuki							
C1-tukialue ¹							
Vehnä	€/ha	60	57	47	47	47	47
Ruis	€/ha	112	112	112	112	150	150
Mallasohra	€/ha	70	70	70	70	-	-
Öljykasvit	€/ha	100	100	100	100	120	120
Tärkkelysperuna	€/ha	133	133	133	133	133	133
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348
Peltokasvit ilman viljoja	€/ha	100	100	100	100	120	120
C2- ja C2P-tukialueet ¹							
Vehnä	€/ha	60	57	47	47	47	47
Ruis	€/ha	112	112	112	112	150	150
Mallasohra	€/ha	70	70	70	70	-	-
Öljykasvit	€/ha	27	27	27	27	47	47
Tärkkelysperuna	€/ha	133	133	133	133	133	133
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348
Peltokasvit ilman viljoja	€/ha	27	27	27	27	47	47
C3- ja C4-tukialueet							
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348

- vuosien 2006–2008 tukitasot vahvistettu. Vuosien 2009–2011 tukitasot voivat muuttua mm. maksukattojen vuoksi.

¹ Pohjoinen tuki.

	Yksikkö	2006 €/yks	2007 €/yks	2008 €/yks	2009 €/yks	2010 €/yks	2011 €/yks
Etelä-Suomen erikoiskasvituki							
A- ja B-tukialueet							
Tärkkelysperuna	€/ha			105	100	100	100
Avomaanvihannekset	€/ha			105	100	100	100
Kotieläintilan hehtaarituki							
A- ja B-tukialueet	€/ha			33	30	30	36
Sokerijuurikkaan kansallinen tuki	€/ha	60	267	350	350	350	350
Yleinen hehtaarituki viljelyalalta C2–C4							
Viljat ja muut peltokasvit							
C2, C2P ja saaristo	€/ha	30	30	30	30	33	33
C3	€/ha	46	46	46	46	49	49
C4	€/ha	97	97	97	97	100	100
Muut kasvit							
C2, C2P ja saaristo	€/ha	35	35	35	35	33	33
C3	€/ha	51	51	51	51	49	49
C4	€/ha	102	102	102	102	100	100
Nuorten viljelijöiden hehtaarituki C1–C4	€/ha	32	36	36	36	36	36
Kasvihuonetuki A ja B							
yli 7 kk	€/m ²	11,3	11,3	11,0	10,9	11,4	11,4
2–7 kk	€/m ²	4,3	4,1	4,0	4,0	4,4	4,4
Kasvihuonetuki C-tukialue							
yli 7 kk	€/m ²	11,4	11,3	11,3	11,2	11,7	12,3
2–7 kk	€/m ²	4,8	4,3	4,3	4,3	4,7	4,9
Puutarhatuotteiden varastointituki							
A- ja B-tukialueet							
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	€/m ³	12,0	11,0	13,6	14,2	14,2	14,2
Muut varastot	€/m ³	8,3	6,8	8,4	8,8	8,8	8,8
C-tukialueet							
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	€/m ³	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2
Muut varastot	€/m ³	9,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8

- vuosien 2006–2007 tukitasot vahvistettu. Vuosien 2008–2011 tukitasot voivat muuttua mm. maksukattojen vuoksi.

Eläinyksiköiden muuntokertoimet kansallisissa tuissa

Eläinyksikkö	Eläinyksikkö	Eläinyksikkö	
Emolehmat	1	Kutut	0,48
Emolehmähiehot, yli 2 vuotta	1	Emakot, karjut	0,7
Emolehmähiehot, 8 kk–2 vuotta	0,6	Kanat, mukaan lukien emokanat	0,013
Sonnit ja härät, yli 2 vuotta	1	Broilerit	0,0053
Sonnit ja härät, 6 kk–2 vuotta	0,6	Broileriemot	0,025
Uuhet	0,15	Hanh-, anka- ja kalkkunaemot	0,026
		Sorsa- ja fasaaniemot, tarhatut	0,013
		Hevoset	
		- siitostammat (hevoset ja ponit)	1
		- suomenhevoset, vähintään 1 vuotta	0,85
		- 1–3-vuotiaat muut hevoset ja ponit	0,6

Eläinyksiköiden muodostaminen lihasikojen, nuorien siitosemakoiden, nuorien siitoskarjujen, kalkkunoiden, hanhien, ankojen sekä tarhattujen sorsien ja fasaanien osalta

13 teurastettua lihasikaa	1 ey	585 teurastettua ankkaa	1 ey
13 siitokseen myytyä nuorta emakkoa tai karjua	1 ey	1 375 teurastettua tarhattua sorsaa	1 ey
223 teurastettua kalkkunaa	1 ey	1 375 teurastettua tarhattua fasaania	1 ey
325 teurastettua hanhea	1 ey		

MTT Taloustutkimuksen julkaisuja

- No 98 Lehtonen, H. 2001. Principles, structure and application of dynamic regional sector model of Finnish agriculture. 265 p.
- No 99 Vihinen, H. 2001. Recognising Choice. A Study of the Changing Politics of the Common Agricultural Policy through an Analysis of the MacSharry Reform Debate in Ireland and the Netherlands. 247 p.
- No 100 Peltola, J. 2002. Three Approaches to Mathematical Models for Finnish Natural Resource Management. 97 p.
- No 101 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2002. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2002. 94 s.
- No 101a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2002. Finnish Agriculture and Rural Industries 2002. 94 p.
- No 102 Jansik, C. 2002. Determinants and Influence of Foreign Direct Investments in the Hungarian Food Industry in Central and Eastern European Context. An Application of the FDI-Concentration Map Method. 312 p.
- No 103 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2003. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2003. 94 s.
- No 103a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2003. Finnish Agriculture and Rural Industries 2003. 94 p.
- No 104 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2004. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2004. 94 s.
- No 104a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2004. Finnish Agriculture and Rural Industries 2004. 94 p.
- No 105 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2005. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2005 - Kymmenen vuotta Euroopan unionissa. 94 s.
- No 105a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2005. Finnish Agriculture and Rural Industries 2005 - Ten Years in the European Union. 94 p.
- No 105b Niemi, J. & Ahlstedt, J. (red.). 2005. Finlands lantbruk och landsbygdsnäringar 2005 - Tio år i Europeiska unionen. 94 s.
- No 106 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2006. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2006. 96 s.
- No 106a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2006. Finnish Agriculture and Rural Industries 2006. 96 p.
- No 107 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2007. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2007. 96 s.
- No 107a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2007. Finnish Agriculture and Rural Industries 2007. 96 p.
- No 108 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2008. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2008. 96 s.
- No 108a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2008. Finnish Agriculture and Rural Industries 2008. 96 p.
- No 109 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2009. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2009. 96 s.
- No 109a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2009. Finnish Agriculture and Rural Industries 2009. 96 p.
- No 110 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2010. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. 96 s.
- No 110a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2010. Finnish Agriculture and Rural Industries 2010. 96 p.
- No 110b Niemi, J. & Ahlstedt, J. (red.). 2010. Finlands lantbruk och landsbygdsnäringar 2010. 94 s.
- No 110c Ниemi, Ю, Альстедт, Я. и Синисало, А. (ред.). 2010. Сельское хозяйство Финляндии 2010. 103 с.
- No 111 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2011. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2011. 96 s.
- No 111a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2011. Finnish Agriculture and Rural Industries 2011. 96 p.

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2011
ISBN 978-951-687-158-8 (Painettu)
ISSN 1798-5897 (Painettu)

Vammalan kirjapaino Oy
2011

